

QUINA VA SER LA PRIMERA LLUITA PER LA IGUALTAT?

Quatre veus femenines durant la Revolució Francesa

Lamar

El siguiente trabajo tiene como objetivo descubrir cuáles fueron las principales luchas para mejorar la condición femenina de cuatro mujeres representativas en el movimiento de la Revolución Francesa (1789 – 1799): *Olympe de Gouges*, *Mary Wollstonecraft*, *Théroigne de Méricourt* y *Etta Palm D'Aelders*. En estas páginas, se podrán ver los aspectos más destacables de las biografías de estas cuatro protagonistas, así como un análisis de sus principales obras y discursos. Una vez finalizado el trabajo, se ha llegado a la conclusión de que, movidas por sus experiencias personales, pusieron especial énfasis en conseguir que el género femenino contase con una representación en la vida política, se concediese el derecho a divorcio, se les permitiese contar con propiedades, mejorar la educación y la situación matrimonial, dejarlas armarse y, finalmente, obtener una igualdad laboral e independencia económica.

This Research Project is aimed at finding out which were the main fights for improving the female condition of four representative women from the French Revolution (1789 – 1799): *Olympe de Gouges*, *Mary Wollstonecraft*, *Théroigne de Méricourt* and *Etta Palm D'Aelders*. Amongst the following pages, we will see the most important aspects of the biographies of these four characters followed by an analysis of their main works and speeches. Finally, we concluded that these women, moved by their personal experiences, showed special interest in introducing females in politics, getting the right to divorce, allow them to own properties, improve their education and their roles and condition in marriage, give them weapons and, finally, getting equality in the workplace and an economic independence.

ÍNDIX

1. Un apropament al Treball de Recerca	5
MARC TEÒRIC:	7
2. EL PAPER I LA PÈRDUA DELS DRETS DE LA DONA.....	7
2.1 Les dones de la Revolució Francesa i el primer feminisme.....	12
3. LA REVOLUCIÓ FRANCESA (1789 – 1799).....	16
4. QUATRE FIGURES DEL PRIMER FEMINISME.....	18
4.1 OLYMPE DE GOUGES	18
4.1.1 Apunts biogràfics.....	18
4.1.2 Llegat literari	22
4.2 MARY WOLLSTONECRAFT	24
4.2.1 Apunts biogràfics.....	24
4.2.2 Llegat literari	28
4.3 THÉRIOGNE DE MÉRICOURT.....	30
4.3.1 Apunts biogràfics.....	30
4.3.2 Discurs	33
4.4 ETTA PALM D'AEIDERS.....	34
4.4.1 Apunts biogràfics.....	34
4.4.2 Discursos	36
5. CONCLUSIONS MARC TEÒRIC: Quin és el reconeixement que s'atorga actualment a De Gouges, Wollstonecraft, Méricourt i D'Aelders?.....	38
MARC PRÀCTIC:	42
6. ÀMBIT GEOGRÀFIC, FAMILIAR I ECONÒMIC.....	42
7. LLUITES COMUNES.....	44
7.1 Representació i activitat en la vida política.....	44
7.2 Divorci	47
7.3 Possessió de propietats.....	49
7.4 Educació	51
7.5 Matrimoni	57
7.6 Dret a armar-se	62
7.7 Igualtat laboral i independència econòmica	65
8. CONCLUSIONS MARC PRÀCTIC: Per què els homes necessitaven privar a les dones d'aquells drets que elles reivindicaven?.....	71

12. CONCLUSIONS	73
13. REFERÈNCIES	78
MARC TEÒRIC:	78
EL PAPER I LA PÈRDUA DELS DRETS DE LA DONA	78
LES DONES DE LA REVOLUCIÓ FRANCESA I EL PRIMER FEMINISME	78
LA REVOLUCIÓ FRANCESA	79
OLYMPE DE GOUGES	79
MARY WOLLSTONECRAFT	80
THÉROIGNE DE MÉRICOURT	80
ETTA PALM D'AELDER	81
RECONeixEMENT ACTUAL	81
MARC PRÀCTIC:	82
LLUITES COMUNES	82

1. Un apropament al Treball de Recerca

Benvolgut/da lector/a,

La idea d'aquest treball de recerca neix a partir de dues raons essencials. La primera d'elles, la meua condició de dona i curiositat pel moviment feminista, les qüestions d'igualtat de gènere i apoderament femení. La segona és el meu interès per la història, en especial el període de la Revolució Francesa, que a més va comptar amb una gran participació femenina. Així doncs, vaig decidir que seria interessant unir les dues idees en un mateix treball.

Tot i que l'objectiu inicial del treball era analitzar la situació de les dones aristòcrates i d'aquelles pertanyents a les classes socials no privilegiades, no va ser possible dur-lo a terme pel fet que els registres escrits d'aquelles de les classes no privilegiades són limitats i de difícil accés. Davant aquesta situació, el nou objectiu va ser esbrinar les lluites principals de quatre figures femenines rellevants del moment a Europa, prèviament consensuades amb el tutor, *Olympe de Gouges*, *Mary Wollstonecraft*, *Théroigne de Méricourt* i *Etta Palm d'Aelders*, per tal de deslliurar-se de les opressions viscudes.

Tenint en compte aquesta meta, parteixo de les hipòtesis següents:

- La seva principal reivindicació era aconseguir un canvi en l'educació, ja que aquesta suposava el factor principal de la desigualtat en la societat i per garantir que les noves generacions mantinguessin aquest sistema.
- Consideraven l'obtenció del divorci essencial per deslliurar-se de la seva opressió pel fet que la situació femenina dins el matrimoni era de completa subordinació.
- Demanaven el dret a vot per poder participar activament dins la vida política i comptar amb veu dins la població.
- Reclamaven l'accés a treballs més dignes per poder independitzar-se econòmicament i deixar de realitzar oficis relacionats únicament amb la servitud.

Per tal de corroborar-les, s'ha dividit el treball en dues parts. A la primera, el marc teòric, s'estudiarà el moment en què les dones van perdre els seus drets dins la societat i van esdevenir objectes de l'home, és a dir, el naixement i l'evolució de la societat patriarcal fins l'Antic Règim per entendre, posteriorment, el posicionament de les dones, privilegiades i no privilegiades, durant la Revolució Francesa (1789 – 1799).

Seguidament, s'analitzaran les biografies de les quatre figures femenines escollides juntament amb les seves obres o discursos principals que es relacionaran amb el marc pràctic del treball. Al tractar a *Olympe de Gouges* la *Declaració dels drets de la dona i la ciutadana*¹, *Le bon sens du français*² i *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?*³, amb *Mary Wollstonecraft* la *Vindicació dels drets de les dones*⁴, *Théroigne de Méricourt* el seu *Discurs a la Societat Fraternal dels Mínims*⁵ i, finalment, *Etta Palm D'Aelders* el discurs *Sobre la injustícia de les lleis a favor dels Homes a expenses de les*

---

¹ S'ha utilitzat la traducció de A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, trad. A. Pallach i Estela, La Sal, Barcelona, 1989, pp. 129 – 137.

² **O. De Gouges** (2014). *Le bon sens du français*, trad. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.

³ **O. De Gouges**. (2014). *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?*, trad. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.

⁴ **M. Wollstonecraft**, *Vindicació dels drets de la dona*, trad. J. Mussarra Roca, L'art de la memòria, 2014.

⁵ El discurs emprat es troba a A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., pp. 155 – 157.

*Dones*⁶ i *El missatge de les ciutadanes franceses a l'Assemblea General*⁷. S'ha de destacar que les traduccions que s'utilitzaran per realitzar les respectives anàlisis poden incloure petits errors o no ser del tot fidels a la llengua inicial, en aquest cas la francesa, però que tot i no ser les paraules exactes emprades per les autores no modificaran el missatge que aquestes volien transmetre.

La segona part, el marc pràctic, consistirà en què a partir de la anàlisi de les seves obres, dividir les seves lluites individuals i agrupar aquelles que comparteixin per poder comprovar si les reivindicacions trobades corresponen amb les plantejades a les hipòtesis.

Crec que durant la recerca hauré de fer front a certs contratemps com el fet de comptar amb una gran quantitat de lectures a realitzar o no poder trobar tota la informació necessària ja que és un tema força concret, del qual potser no hi ha suficients dades al respecte o hi manquen punts importants per realitzar el treball. Alhora, els articles o fonts consultats podrien no proporcionar informació objectiva o trobar-se incomplets. Cal destacar que la majoria de fonts visitades poden ser de caràcter feminista, ja que són les que proporcionen informació més completa sobre el tema o no se'n trobin d'altres que tractin la vida de la dona durant la història de manera tant concreta, o bé proporcionin informació superficial.

A més a més, les obres o llibres que hagi de consultar poden trobar-se en francès i no comptar amb traduccions disponibles i, per tant, suposaria un inconvenient perquè desconec la llengua. Cal recordar que la informació recollida representarà només una visió parcial del pensament de les dones de l'època, ja que moltes d'elles no van comptar amb les eines necessàries per deixar un llegat escrit o les seves obres i reivindicacions no han perdurat fins als nostres dies.

Finalment, m'agradaria destacar que aquest treball és l'inici d'una investigació i que, com a tal, es pot reprendre i complementar en qualsevol moment mitjançant la investigació i anàlisi del paper d'altres dones rellevants dins el moviment feminista del moment com Pauline Léon o Claire Lacombe, la realització d'una comparació entre el paper de l'home i el de la dona durant el període, analitzar la participació de les dones dins altres moviments revolucionaris al llarg de la història o aprofundir més en la influència que els llegats de *De Gouges*, *Wollstonecraft*, *Méricourt* i *D'Aelders* han tingut en els futurs moviments feministes.

Espero que tot aquell que llegeixi aquest treball de recerca gaudeixi fent-ho que, tal com em passa a mi, s'impregni de les idees i esperit revolucionari d'aquestes dones, que lluitin, igual que ho van fer elles, per aconseguir algun dia una societat igualitària i no deixin que la batalla que elles van iniciar quedi en l'oblit.

---

⁶ *Ibíd.*, pp. 70 - 74.

⁷ *Ibíd.*, pp. 75 – 77.

MARC TEÒRIC:

2. EL PAPER I LA PÈRDUA DELS DRETS DE LA DONA

La majoria de les cultures han estat i són patriarcals i, per tant, en elles els homes són més propensos que les dones a comptar amb posicions de poder social, econòmic i polític dins la societat⁸. Com a conseqüència, sovint s'obvia el fet que les dones, deixant de banda el seu paper de mares i cuidadores, també han desenvolupat un important rol en el desenvolupament polític, científic, social i econòmic al llarg de la història⁹.

Durant molts anys s'ha defensat que la marginació i opressió de les dones és un fet natural i que ha existit des dels orígens de la humanitat, però cada vegada són més els qui refuten aquesta idea. De fet, segons dades actualment disponibles es creu que durant el Paleolític els homínids vivien en societats igualitàries i poc jerarquitzades, on la violència i les agressions eren puntuals¹⁰.

D'entre els investigadors i investigadores que defensen aquesta idea cal destacar *Gerda Lerner*, qui demostra a través d'evidències arqueològiques, històriques, literàries i artístiques que el patriarcat¹¹ és una creació cultural i no un comportament humà universal. Al seu llibre *La creació del patriarcat*, explica com a la majoria de societats caçadores i recol·lectores les principals fonts d'aliment provenien de les activitats que realitzaven les dones i els infants, les quals es basaven majoritàriament en l'agricultura i la recol·lecció, enlloc de la caça de grans animals, tasca que ella descriu com una "activitat auxiliar". A partir d'aquesta afirmació, mostra com durant el Paleolític hi havia diferents exemples de complementarietat entre sexes – el concepte gènere encara no estava establert – i on les societats eren més igualitàries, ja que els homes i les dones es necessitaven per realitzar les seves respectives tasques i garantir la seva supervivència¹².

Lerner no és l'única que s'ha manifestat a favor d'aquestes teories, l'antropòleg *Mark Dyble* va afirmar que els últims descobriments d'una de les seves investigacions aporten evidències per establir que la igualtat entre ambdós sexes podria haver suposat una avantatge dins les societats i que, alhora, hauria comptat amb un important rol per l'evolució humana¹³. Tot i que es cert que els especialistes no sempre concorden amb les interpretacions de les evidències, es pot concloure que els estatus dels homes i les dones estaven "separats, però eren iguals"¹⁴.

El Paleolític va arribar a la seva fi quan els nostres avantpassats van abandonar la vida nòmada, van crear assentaments i van començar a cultivar plantes així com domesticar animals donant inici al Neolític, període on es van experimentar profunds canvis a nivell social¹⁵. Amb aquesta nova etapa, van començar a comptar amb recursos per defensar-se i els homes més forts físicament van començar a adquirir el poder. Alhora, els mascles van començar a viure a prop

---

⁸ Segons: **New Scientist** (2018). *The origins of sexism: How men came to rule 12,000 years ago*.

⁹ Segons: **Mujeres en Red** (2005). *La historia de las mujeres, todavía una asignatura pendiente*.

¹⁰ Segons: **Mujeres con Ciencia** (2017). *¿Fue el patriarcado un producto del Neolítico?*

¹¹ El **patriarcat** és una forma d'organització política, econòmica, religiosa i social basada en la idea d'autoritat i lideratge de l'home, on s'atorga el predomini dels homes sobre les dones.

¹² Segons: **G. Lerner**. *The Creation of Patriarchy*, Oxford University Press, New York, 1986, pp. 17, 29.

¹³ Segons: **The Guardian** (2015). *Early men and women were equal, say scientists*.

¹⁴ Segons: **G. Lerner**. *Op. Cit.*, p. 29.

¹⁵ Segons: **Mujeres con Ciencia** (2017). *¿Fue el patriarcado un producto del Neolítico?*

els uns dels altres així com van començar a heretar les propietats, ocasionant que l'autonomia femenina s'anés deteriorant. Com a resultat es creu que el patriarcat va emergir¹⁶.

Entre les modificacions que es van experimentar, segurament va tenir-hi lloc un increment de les tensions amb agressivitat degut a l'ascens de la demografia i la concentració de poblacions, segons les afirmacions d'experts com la prehistoriadora francesa *Marulene Patou-Mathis*, o als nous formats d'organització social i d'exerció de poders. En aquest nou clima de violència, el patriarcat suposaria una forma més d'agressivitat fruit del sedentarisme¹⁷.

No obstant això, aquests no són els únics factors que van desencadenar els nous canvis socials. Durant el període del neolític va impulsar-se entre les tribus el que l'antropòleg *Claude Lévi-Strauss* ha denominat com "intercanvi de dones". Un dels principals propòsits que aquest perseguia era evitar guerres mitjançant matrimonis forçats, tot i que adoptava diferents formes com la violació ritual. Segons *Lévi-Strauss*, aquesta ha sigut la causa principal que ha conduït a la subordinació femenina. Per tant, la sexualitat de les dones, és a dir, els seus serveis reproductius i sexuals, van ser explotats abans de la creació de la societat occidental¹⁸.

Segons *C.D. Darlington*, s'intercanviaven dones i no homes perquè d'aquesta manera aconseguien assolir una "densitat òptima" dins la població mitjançant la regulació de la sexualitat femenina, ja que per primera vegada la seva capacitat reproductora va a passar ser un recurs de la tribu. Altres teories expliquen com a través de violacions podien coaccionar les dones o aprofitaven la lleialtat que aquestes atorgaven als seus fills o els matrimonis per tal de crear vincles forçats amb la tribu a què s'afiliaven¹⁹.

Tenint en compte els arguments expressats anteriorment, cada vegada són més els autors/es com *Sally Campbell* o *Encarna Sanahuja* que afirmen que com a resultat del pas de la vida nòmada a la sedentària i tots els canvis que aquesta comporta, la situació de sotmetiment de les dones va ser una construcció social²⁰.

Així doncs, les societats van esdevenir patrilineals i patrilocal després d'haver estat matrilineals i matrilocal i, per tant, les més complexes comptaven amb una divisió del treball que incloïa diferències jeràrquiques i es basava en el poder d'alguns homes sobre dones i altres homes. No obstant això, diversos especialistes com *Lerner* afirmen que els canvis descrits van coincidir i van tenir un major impacte als estats arcaics²¹.

Quan ens referim a l'Antiguitat, cal tenir present que no hi ha testimonis de dones que puguin transmetre de manera directa el pensament femení de l'època i el seu dia a dia, però el que tenien en comú les societats d'Egipte, Mesopotàmia, Grècia i Roma era que la figura masculina sempre tenia poder sobre la femenina²².

S'ha de destacar que en comparació a les dones de Grècia, Roma i Mesopotàmia, les egípcies comptaven amb certes llibertats que les aproximaven a la condició dels homes. De fet, igual que succeïa amb les mesopotàmiques, comptaven amb oportunitats jurídiques, com l'oportunitat

---

¹⁶ Segons: **New Scientist** (2018). *The origins of sexism: How men came to rule 12,000 years ago*.

¹⁷ Segons: **Mujeres con Ciencia** (2017). *¿Fue el patriarcado un producto del Neolítico?*

¹⁸ Segons: **G. Lerner**. *Op. Cit.*, pp. 46 – 47, 212.

¹⁹ *Ibid.*, pp. 47 – 49.

²⁰ Segons: **Mujeres con Ciencia** (2017). *¿Fue el patriarcado un producto del Neolítico?*

²¹ Segons: **G. Lerner**. *Op. Cit.*, p. 53.

²² Segons: **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo** (2004). *Introducción*.

de divorciar-se, que els permetien mantenir un mínim control de la seva vida malgrat continuar estant sotmeses a la voluntat dels homes i haver de complir els requisits que se'ls exigien²³.

La dona egípcia podia mantenir la seva autonomia econòmica sense representació alguna i podia heretar. En contraposició, les mesopotàmiques, qui eren vistes com fonts de plaer i naturalesa, vivien sempre sota les ordres i criteris dels seus pares i marits²⁴.

El seu paper social variava depenent de l'estatus i la societat i tot i que les seves funcions eren principalment reproductives, les que formaven part de les elits comptaven amb privilegis que les camperoles no podien adquirir. D'una banda, les dones camperoles havien de treballar la terra, els animals, els fills i filles i de les tasques domèstiques; de l'altra, les dones de les elits podien aconseguir un lloc al govern, comerç, com sacerdotesses o dins els estaments militars²⁵.

No obstant això, cal recordar que la funció de les dones a l'antiguitat era reproductiva, únicament les que formaven part de les elits podien desenvolupar altres funcions o oficis a banda de ser mares. Contràriament, tant les camperoles mesopotàmiques com les egípcies havien de treballar i viure sota les ordres masculines. Malgrat aquestes diferències, ambdues "categories" necessitaven als homes per mantenir el seu paper dins la societat²⁶.

En contraposició, quan parlem de Grècia i Roma l'home comptava amb un poder absolut i les dones romanes havien d'estar sota el càrrec del seu pare o marit i sotmeses sota les idees concebudes en una societat patriarcal. Aquesta situació de control a la qual havien de fer front, podria relacionar-se amb el risc de descontrol de la dona del pensament grec²⁷.

Les dones es comprometien quan eren molt joves, generalment a partir dels 12 anys, i un cop casada desenvolupava un paper fonamental a la conformació de les famílies. La seva principal feina consistia en tenir cura de les tasques domèstiques, tot i que depenent de la classe social a la qual pertanyien podien desenvolupar unes activitats o unes altres²⁸.

La idea de la dona grega va tenir una gran influència en les condicions socials que havien de tenir les dones romanes, ja que els ideals grecs van perdurar al llarg del temps. En ambdues societats la dona continuava sent una peça política manejada pels homes i havien de formar part d'una família per tal de ser considerades virtuoses. No obstant això, les sacerdotesses romanes, una de les tasques de les quals era conservar les bones costums, comptaven amb més llibertats i una millor condició a causa del fet que la castedat era vista com un element bo i pur davant l'Estat²⁹.

Contràriament, la vida de les dones a l'Edat Mitjana estava determinada per l'aristocràcia i l'Església, tot i que només podien comptar amb un paper al clergat si formaven part d'un convent. Respecte la posició de les nobles, s'establia depenent de les terres aportessin al matrimoni, ja que aquestes eren sinònim de poder³⁰.

D'entre totes elles, les de classes baixes eren les que comptaven amb una major llibertat d'expressió com a conseqüència de les dificultats que la vida dels serfs, tant homes com dones,

---

²³ Segons: **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo** (2004). *Importancia de la mujer en las sociedades antiguas de Egipto y Mesopotamia*.

²⁴ Ídem.

²⁵ Ídem.

²⁶ Ídem.

²⁷ Segons: **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo** (2004). *El papel de la mujer en Grecia y Roma*.

²⁸ Ídem.

²⁹ Ídem.

³⁰ Segons: **Ancient History Encyclopedia** (2019). *Women in the Middle Ages*.

presentava. Cal destacar que ambdós gèneres treballaven conjuntament als camps i als gremis medievals³¹.

Una de les principals crítiques a la qual havien de fer front les dones provenia de l'Església, que les demonitzava a causa del passatge de la Bíblia on Eva és representada com la causant de la caiguda de la humanitat del Jardí de l'Edèn. No obstant això, també les elevava gràcies a la figura de la Verge Maria, ja que creien que el seu fill havia arreglat aquella caiguda. Així doncs, les dones eren considerades les causants dels mals del món però, alhora, la salvació del món amb el naixement de Jesucrist³².

Aquesta doble visió de les dones va ocasionar que no poguessin ser percebudes com a individuals i malgrat la figura de la Verge Maria, als inicis de l'Edat Mitjana prevalia la figura de la temptació, ja que el clergat accentuava el paper d'Eva en la caiguda dels homes. No obstant això, a finals de l'època el culte a Maria va popularitzar-se i la percepció de la dona va millorar³³.

Tot i el canvi que hem mencionat, les dones continuaven sent criticades col·lectivament per no poder ser un reflex de la perfecció de la Verge Maria. És cert que eren millor vistes que en el passat, però aquest fet no implicava que el clergat, l'aristocràcia o els homes en general les veiessin en un estatus més elevat que el que Déu, suposadament, els havia atorgat a la Bíblia³⁴.

Respecte al sistema feudal en què van haver de viure, cal destacar que dictaminava que les terres pertanyien al Senyor Feudal, qui les alquilava i els treballadors quedaven lligats a la terra. El Senyor controlava tots els aspectes de la vida del "serf", incloent-hi la seva dona i filles les quals esdevenien propietat seva igual que el pare. Un dels poders amb què el Senyor comptava era escollir amb qui es casava la filla però una vegada aquesta havia contret matrimoni, era el seu marit qui es feia responsable del seu comportament i era ell qui era castigat pel comportament d'aquesta. L'únic treball que la dona realitzava era cuidar de la casa, ajudar l'home amb les seves tasques i proporcionar-li fills³⁵.

Al no haver-hi classes mitjanes, l'única manera que tenien les dones de millorar la seva situació, sense casar-se, era entrar en un convent, al qual moltes assistien per millorar la seva educació. No obstant això, a finals de l'època la classe mitjana va començar a emergir gràcies als mercaders que comptaven amb el poder econòmic necessari per tenir influència en la vida política. Les dones de la nova burgesia podien treballar amb els seus marits i pares i, sovint, succeïen l'home quan aquest moria. Malgrat aquesta situació, el seu sou era menor que el dels homes, esdeveniment que també s'havia produït anteriorment³⁶.

Les dones de les classes més baixes i nobles continuaven vivint de la mateixa manera i estaven lligades a les terres d'alguna manera. Les de les classes més altes, tot i comptar amb una major mobilitat, seguien sent forçades a seguir els rols que s'esperaven d'ella i complir amb els deures associats a la seva posició³⁷.

Mentre les dones a les abadies, els convents i a les corts a finals de l'Edat Mitjana estaven assolint una major llibertat d'expressió, les de la burgesia havien de fer front a noves

---

³¹ Ídem.

³² Ibíd., *Changing attitudes toward women*.

³³ Ídem.

³⁴ Ídem.

³⁵ Ibíd., *Women's rights*.

³⁶ Ídem i Ibíd., *Legal & economic status*.

³⁷ Ídem.

restriccions. De fet, les dones dels gremis cada vegada trobaven menys oportunitats de treball i els homes que treballaven amb elles els ho dificultaven³⁸.

Al llarg dels segles i edats, la dona ha estat considerada un ésser dèbil qui anteposava les seves emocions sobre la raó, motiu que influïa al moment de relegar el seu paper en àmbits domèstic i l'esfera privada per tal d'esdevenir la figura del "perfecte àngel de la casa". Pensament que va perdurar al llarg dels segles XVI, XVII, XVIII, XIX i XX.

Durant l'Antic Règim³⁹ (S. XV – XVIII), la desigualtat jurídica i social entre els membres de la societat caracteritzava el dia a dia de la població. Mentre els nobles i el clergat gaudien de privilegis, la majoria de la població, denominats el Tercer Estat, no comptaven amb drets polítics i llibertats. En el cas de les dones, a part de les condicions explicades, també havien de fer front a les tasques que se'ls imposaven socialment és a dir, dedicar-se a l'esfera domèstica, procrear, cuidar els fills i filles i estar subordinades als homes⁴⁰.

La Revolució Francesa (1789 – 1799) plantejava com objectiu central l'assoliment de la igualtat natural i política entre tots els éssers humans però aquests principis els eren negats a les dones⁴¹, ocasionant l'aparició del primer feminisme⁴². Com a conseqüència, les dones van començar a reivindicar els seus drets de manera col·lectiva, comptant amb el suport d'il·lustrats francesos com *Condorcet* (1743 – 1794)⁴³.

---

³⁸ *Ibíd.*, *Role in society*.

³⁹ L'**Antic Règim** va ser el sistema de govern anterior a la Revolució Francesa (1789 – 1799), és a dir, el conjunt de trets polítics, jurídics, socials i econòmics que van caracteritzar Europa i les seves colònies des del segle XV fins el XVIII.

⁴⁰ Segons: **Historia Siglo 20**. (2003). *Los Orígenes del Feminismo Histórico (1789 – 1870)*.

⁴¹ Segons: **Historia Siglo 20**. (2003). *La Revolución Francesa y los derechos de la mujer*.

⁴² Segons: **Historia Siglo 20**. (2003). *Los Orígenes del Feminismo Histórico (1789 – 1870)*.

⁴³ Segons: **Historia Siglo 20**. (2003). *La Revolución Francesa y los derechos de la mujer*.

2.1 Les dones de la Revolució Francesa i el primer feminisme

Dins del moviment polític i revolucionari que va caracteritzar els anys 1789 – 1793, a París i diverses províncies franceses, les dones van intentar organitzar-se i donar inici a una lluita per reivindicar els seus drets naturals; el mateix va passar a altres països⁴⁴. La Revolució Francesa (1789 – 1799) és considerat l'esdeveniment del segle XVIII on s'ha comptat amb una major participació social i política per part de les dones, qui volien assolir, paral·lelament, la igualtat respecte els homes⁴⁵.

Aquelles que pertanyien a les classes populars, tot i no comptar amb testimonis escrits on elles mateixes narren el seu dia a dia i les preocupacions del seu sexe – el concepte gènere encara no estava establert –, van participar de manera massiva, juntament als homes, en una batalla contra les desigualtats de l'Antic Règim (S. XV – XVIII). No obstant això, en aquesta acció les dones no combatien per objectius propis i el seu paper secundari a nivell social no semblava ser un inconvenient⁴⁶. La condició descrita correspon a una situació on una forta crisi econòmica obligava a les dones, juntament als seus companys i familiars, a viure amb unes precàries condicions de vida⁴⁷.

L'educació, que es basava en ensenyar a les dones els “deures” femenins tradicionals, va captar poc interès entre les dones del poble. Tot i això, les classes burgeses van adoptar-ho com a discurs fonamental per reivindicar els seus drets durant uns quants anys, però amb les idees de Rousseau tractades a *L'Emili*, on defensava que les dones havien de dedicar-se únicament al seu paper de mares i esposes, l'educació femenina va oblidar-se completament amb l'arribada de l'Imperi⁴⁸.

Les dones pertanyents a cercles com la burgesia, també van centrar-se en reivindicacions de tipus polític intervenint en reunions i discussions polítiques en clubs i assembles, comportant l'aparició de discursos que tractessin el paper de la dona dins la societat per primera vegada⁴⁹. Aquests pensaments reivindicatius d'igualtat van germinar gràcies als ideals i expectatives de la Il·lustració, els quals la Revolució Francesa (1789 – 1799) prometia fer realitat⁵⁰.

Les noves idees van adoptar un gran poder dins els salons, zones on les dones van comptar amb el seu propi espai i protagonisme, que convertir-se en llocs on es reunien els grans pensadors del moment, entre les dones cal destacar la marquesa de *Châtelet*, i on van conformar-se pensaments laics i aquells que donarien suport a la Revolució (1789 – 1799)⁵¹.

El 14 de juliol del 1789 un miler de persones a París van decidir sortir al carrer i dirigir-se a la Bastilla, símbol de la repressió borbònica. El mateix any el 5 d'octubre va tenir-hi lloc la “Marxa de les Fúries”, on un exèrcit de dones van anar al Palau de Versalles buscant a Lluís XVI i Maria Antonieta. Hi havia dones de totes les edats i condicions, però cal destacar a *Théroigne de*

---

⁴⁴ Segons: **G. Bonilla**. *Teoría feminista, ilustración y modernidad*, Cartagena, 2009, p.200.

⁴⁵ Segons: **Muy Historia**. (2019). *Las mujeres de la Revolución Francesa*.

⁴⁶ Segons: **E. Roudinesco**. *Feminismo y Revolución Théroigne de Méricourt*, trad. B. Moreno C., Península, Barcelona, 1990, p. 53.

⁴⁷ Segons: **Nueva Tribuna** (2016). *El papel de la mujer en la Revolución Francesa*.

⁴⁸ Segons: **Y.Bessiéres i P.Niedzwiski**. *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*, Institut d'investigació pel desenvolupament de l'espai cultural europeu, 1991, p.23.

⁴⁹ Ídem i **Muy Historia**. (2019). *Las mujeres de la Revolución Francesa*.

⁵⁰ Segons: **Muy Historia**. (2019). *Las mujeres de la Revolución Francesa*.

⁵¹ Ídem.

Méricourt, coneguda com “l’amazona de la Revolució”⁵², de qui parlarem més endavant. Aquesta irrupció per part de les dones populars, va comportar l’aparició de la imatge de l’heroïna revolucionària que vetllava per la sobirania popular, però també va associar-se amb la violència i el terror⁵³.

A part d’aquests esdeveniments, les dones també van realitzar diverses peticions a través dels quaderns de queixes on el poble francès expressava les seves reivindicacions. En els femenins, es demanava la proscripció de la prostitució, l’exclusió dels homes dels oficis realitzats majoritàriament per dones i l’accés a una educació que els permetés assolir llocs de treballs més dignes i que, alhora, les ajudés a exercir millor de mares i poder garantir-ne una de millor als seus fills i filles. Altres temes tractats eren els mals tractes, la violència de gènere i els abusos dins el matrimoni i exigien una major protecció dels bens personals i econòmics de les dones dins l’àmbit familiar i matrimonial. Cal destacar, que durant l’etapa revolucionària, quan les dones van transmetre de manera clara les seves demandes polítiques, un dels aspectes que va comptar amb una major repercussió va ser el de la ciutadania femenina⁵⁴.

Posteriorment, el 1793 durant l’època del Terror (1793 – 1794) liderada per Robespierre, les dones van decidir crear els clubs femenins al veure que les seves reivindicacions no eren escoltades als mixtes, però aquests no van ser molt apreciats pels revolucionaris. No obstant això, durant aquest període la misogínia va apoderar-se de París⁵⁵ i es van prendre repressions com la prohibició d’aquests nous clubs, obligant a la dona a tornar a les tasques domèstiques i abandonant totes les zones on es parlés i es prenguessin decisions relacionades amb la política, és a dir, els salons i la Convenció. De fet, el maig del 1795 va establir-se que si no complien el que estava prescrit podien ser arrestades⁵⁶.

Tot i que els revolucionaris qüestionaven tot allò que l’Antic Règim (S. XV – XVIII) els exigia, tenien clar que la situació de la dona no havia de canviar, ja que afirmaven que els seus treballs domèstics eren fonamentals per mantenir l’estructura social. Tots ells agraïen la participació de les dones durant la Revolució (1789 – 1799), com el paper que van exercir durant la Marxa de Versalles l’octubre del 1789 o la venda de les seves joies per aconseguir diners per la República el setembre del 1789, però no estaven disposats a reconèixer els seus drets polítics⁵⁷. Així doncs, van haver de tornar a desenvolupar únicament el paper d’esposa i mare dins la família, ja que pels revolucionaris la condició subalterna de la dona era evident i no podia ser alterada aconseguint, així, que les dones esdevinguessin la figura que més interessava als barons.

Malgrat aquests darrers esdeveniments, gràcies a les dones que reivindicaven una igualtat social entre els gèneres i polítics o filòsofs com Condorcet, va originar-se una pràctica que sovint es denomina com a *primer feminisme* o *feminisme original*, el qual va iniciar-se, com ja hem dit, amb la Revolució Francesa (1789 – 1799)⁵⁸, i cal distingir les tres fases que el caracteritzen i que seran tractades en aquest Treball de Recerca a partir de quatre figures femenines de la Revolució.

---

⁵² Ídem.

⁵³ Segons: **M. Nash**. *Mujeres en el mundo. Historia, retos y movimientos*, Alianza, Madrid, 2004, p.76.

⁵⁴ *Ibíd.*, pp.75, 77.

⁵⁵ Segons: **Muy Historia**. (2019). *Las mujeres de la Revolución Francesa*.

⁵⁶ Segons: **Nueva Tribuna** (2016). *El papel de la mujer en la Revolución Francesa*.

⁵⁷ Ídem i **Y.Bessiéres i P.Niedzwiszki**. *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*, Institut d’investigació pel desenvolupament de l’espai cultural europeu, 1991, p.22.

⁵⁸ Segons: **E. Roudinesco**. op. cit., p. 54.

Abans, però, cal definir i aclarir a què ens referim quan parlem de *feminisme*, ja que no existeix un únic cànon universal del feminisme i es tracta d'un procés en constant reelaboració en funció dels contextos polítics i evolució de la condició femenina⁵⁹. El debat feminista il·lustrat, segons *Morant Deusa*, “va afirmar la igualtat entre homes i dones, criticar la supremacia masculina, identificar els mecanismes socials i culturals que influeixen en la construcció de la subordinació femenina i elaborar estratègies per aconseguir l'emancipació de les dones⁶⁰”.

Per tant, les feministes il·lustrades del S. XVIII van intentar identificar les condicions socials que garantien la seva subordinació i inferioritat i van reclamar una igualtat natural entre homes i dones per tal d'erradicar la seva discriminació⁶¹.

Actualment, segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, la definició oficial que rep el concepte és la d'un “moviment social que denuncia la submissió tradicional de les dones als homes i promou l'equiparació de drets entre els dos gèneres⁶²”, així com un “conjunt de teories que al llarg del temps fonamenten la lluita de les dones a favor de l'emancipació⁶³”.

No obstant això, la definició de *feminisme* continua sent el centre de nombrosos debats i hi ha els qui defensen, com els/les anomenats/es *Revolución Antifeminista*, que “el feminisme en la seva forma lleu és un sever trastorn narcisista i egocèntric de la personalitat. És vaginisme mental, gènere centrisme, agressió, genocidi, histerisme, odi a la raça humana i la natura. Una barreja malsana, perversa i malèvola de psicopatia i de manifesta conducta antisocial. El feminisme és sociopatia⁶⁴”.

Seguint amb aquesta ideologia, *Thais Azevedo* considera que “a les dones els ha anat millor des de que el patriarcat ha guanyat pes a les civilitzacions occidentals” i afirma que “el feminisme mai ha volgut la igualtat. De fet, les feministes odien que les tractin igual que als homes. No són pro-dones, sinó anti-homes⁶⁵”. Davant aquesta afirmació, *Maria Diciembre* afegeix que darrere de les dones amb pensaments com els d'*Azevedo* hi ha una educació que “durant generacions ha estat destinada a convertir-nos en bones esposes, mares i res més, donant suport a la idea que la dona no és res sense un homes al seu costat⁶⁶”.

En contraposició a aquests dos pensaments, *Celia Amorós*, filosofa i teòrica feminista, entén per feminisme, “d'acord amb una tradició de tres segles, una mena de pensament antropològic, moral i polític que té com el seu referent la idea racionalista i il·lustrada d'igualtat entre els sexes⁶⁷”.

Així mateix, la catedràtica catalana *Victòria Sau i Sánchez* aporta una de les definicions més concretes, verídiques i extenses afirmant que “el feminisme és un moviment social i polític que s'inicia formalment a finals del segle XVIII – tot i que sense aquesta denominació – i que suposa la presa de consciència de les dones com a grup o col·lectiu humà, de l'opressió, dominació i explotació de la qual han estat i són objecte per part del col·lectiu dels barons dins el patriarcat

---

⁵⁹ Segons: **M. Nash**. *Mujeres en el mundo. Historia, retos y movimientos*, Alianza, Madrid, 2004, p.66.

⁶⁰ *Ibíd.*, p. 70.

⁶¹ *Ídem*.

⁶² Segons: **Institut d'Estudis Catalans** (2017). *Feminisme*. Recuperat de: <https://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=feminisme&operEntrada=0>

⁶³ *Ídem*.

⁶⁴ Segons: **Revolución Antifeminista** (2009). *Manifiesto Antifeminista*.

⁶⁵ Segons: **El Mundo** (2017). *Antifeministas: así piensan las defensoras del heteropatriarcado*.

⁶⁶ *Ídem*.

⁶⁷ Segons: **About Español** (2016). *¿Qué es el feminismo? Definición de siete autoras fundamentales*.

sota les seves diferents fases històriques de model de producció, fet que les mou a l'acció per l'alliberació del seu sexe amb totes les transformacions de la societat que aquella requereix"⁶⁸. A partir d'aquesta definició, Sau i Sánchez transmet que el feminisme és un moviment organitzat, té lloc com a conseqüència de la discriminació cap a la dona i, sobretot, que implica una transformació social. En addició, situa la lluita femenina en un context patriarcal i estableix el segle XVIII com l'inici de la mateixa.

Tenint en compte les anteriors definicions, trobem present la primera fase del *feminisme original*, denominada *feminisme teòric* i que caracteritza una lluita legalista a favor dels drets civils i polítics, fins el gener del 1792. Posteriorment, amb la caiguda de la monarquia va iniciar-se la segona fase, coneguda com *feminisme guerrer*, que proposa reclutar legions d'amazones per lluitar contra l'enemic exterior. Finalment, després del 10 d'agost del 1792, el feminisme original entra a la seva tercera fase, on s'observa la incorporació d'una "*sans-culottaire femenina*" que, aquest cop, voldrà armar-se contra els enemics interiors⁶⁹.

Entre les figures femenines principals d'aquest moviment van destacar *Olympe de Gouges*, *Mary Wollstonecraft*, *Théroigne de Méricourt* i *Etta Palm d'Aelders*. Totes elles van reivindicar la inclusió de les dones als principis universalistes de la Il·lustració: universalitat de la raó, l'aplicació de la igualtat i la idea de progrés⁷⁰.

En aquesta primera part del treball, s'analitzaran les seves biografies, seguides de les obres i discursos que les van convertir en referents i precursors del moviment feminista, les quals ens permetran veure quines eren les verdaderes injustícies i preocupacions que aquestes quatre dones van adoptar com a pròpies i van lluitar per erradicar de la societat del S. XVIII.

---

⁶⁸ Ídem.

⁶⁹ Ídem.

⁷⁰ Segons: **G. Bonilla**. Op. Cit., p. 200.

3. LA REVOLUCIÓ FRANCESA (1789 – 1799)

La difusió dels nous ideals propugnats per la Il·lustració, el desenvolupament de la burgesia al segle XVIII i l'exemple de la Revolució Americana (1765 – 1783) van estimular els anhels de canvi a Europa⁷¹.

La Revolució Francesa (1789 – 1799) va ser un procés llarg i complex que va passar per diverses etapes com a conseqüència que el rei i els sectors privilegiats van negar les propostes de l'Assemblea Nacional i les classes populars per aconseguir una major igualtat social⁷².

La primera etapa va ser la monarquia constitucional (1789 – 1792), impulsada per la burgesia moderada que aspirava a abolir els pilars de l'Antic Règim, elegir un parlament per sufragi censatari i establir una constitució. Tot i que a mitjans del 1791 semblava que la monarquia constitucional estava consolidada, la família reial i els privilegiats no van acceptar els canvis i van buscar el suport de les monarquies absolutistes d'Europa per restablir l'absolutisme⁷³.

Com a conseqüència, va tenir-hi lloc la Fugida de Varennes (juny del 1791) i el rei va ser detingut, però l'exèrcit austríac va entrar a França i van avançar cap a París⁷⁴.

La traïció del rei i la invasió militar van comportar que el 10 d'agost de 1792 s'assaltés el palau reial de les Tulleries i s'empresonés la família reial, esdeveniment seguit per la proclamació de la república el setembre de 1792. Per tant, va iniciar-se la segona etapa coneguda com la República Social (1792 – 1794)⁷⁵.

Aquesta etapa va comptar amb la convenció girondina (1792 – 1793), on la república va quedar en mans del sector més moderat de la burgesia, els girondins, i es va condemnar a mort a Lluís XVI i la reina Maria Antonieta. L'execució dels monarques va comportar una coalició absolutista contra França i que esclatessin nombroses revoltes contrarevolucionàries i conspiracions reialistes⁷⁶.

El juny del 1793 va iniciar-se la convenció jacobina (1793 – 1794) i la revolució va entrar en la seva fase més extrema. En aquest període, el poder va ser atorgat a Robespierre, un dirigent jacobí, qui per posar fi a les conspiracions va impulsar la política del Terror. Aquesta nova política i l'actuació dictatorial del govern van provocar fortes oposicions per part de la població i, el juliol del 1794, va produir-se un cop d'estat que va posar fi al govern jacobí⁷⁷.

Així doncs, va tenir lloc la darrera etapa de la Revolució, la república conservadora o directori (1794 – 1799), on la burgesia moderada va arribar al poder i va tornar a implantar el liberalisme moderat de la monarquia constitucional⁷⁸.

No obstant això, en aquest context de crisi i en plena guerra contra les potències absolutistes, el 1799, Napoleó Bonaparte va protagonitzar un cop d'Estat que va posar fi al directori⁷⁹.

---

⁷¹ Segons: **M. Garcia i C. Gatell**. *4 Geografia i història*, Vicens Vives, 2016, p. 26.

⁷² *Ibíd.*, p. 27.

⁷³ *Ibíd.*, pp. 27 - 28.

⁷⁴ *Ibíd.*, p. 28.

⁷⁵ *Ídem*.

⁷⁶ *Ídem*.

⁷⁷ *Ibíd.*, p. 29.

⁷⁸ *Ibíd.*, p. 27.

⁷⁹ *Ibíd.*, p. 29.

Com ja hem dit, les dones van participar de manera activa en la Revolució Francesa (1789 – 1799) i algunes van començar a reivindicar la igualtat de drets amb els homes. Tot i això, la Revolució no va preveure que la igualtat entre els dos gèneres i va privar a la dona de la majoria de drets socials i polítics que havia concedit als homes, com el dret a vot o la igualtat jurídica⁸⁰.

El 1789 van sol·licitar al rei tenir representació als Estats Generals i que els concedissin el dret a vot, així com va tenir-hi la marca sobre Versalles. Dos anys després, el 1791, va aparèixer el primer club femení i se'ls va atorgar el dret a heretar, tot i que la Constitució els negava el dret a votar⁸¹.

L'any 1792, es va declarar una llei que autoritzava el divorci malgrat que el 1793 van prohibir-se els clubs femenins i 374 dones van ser guillotines a París durant el Terror. Les repressions van continuar i el 1795 se'ls va prohibir assistir a una assemblea política i reunir-se més de cinc al carrer⁸².

---

⁸⁰ *Ibíd.*, p. 30.

⁸¹ *Ibíd.*, p. 31.

⁸² *Ídem.*

4. QUATRE FIGURES DEL PRIMER FEMINISME

4.1 OLYMPE DE GOUGES

4.1.1 Apunts biogràfics

Olympe de Gouges, pseudònim de Marie Gouze, (Montauban, 1748 – París, 1793) va ser registrada com a filla d'Olympe Mouisset i de Pierre Gouze, tot i que el seu pare biològic va ser Jean-Jacques Lefranc, marquès de Pompinhan. Fou una dona de la plebs, provinciana i semianalfabeta⁸³ que va rebutjar les feines de la llar i familiars per dedicar-se a les lletres, abandonant la seva existència de submissió i abnegació per esdevenir independent⁸⁴.

Retrat d'Olympe de Gouges.

Quan Pierre Gouze va morir el 1750, el seu pare natural va insistir a tenir sota la seva tutela a la seva filla de dos anys, però la seva mare va negar-se i la futura Olympe de Gouges sempre va lamentar no haver comptat amb la possible educació que Jean-Jacques Lefranc podria haver-li proporcionat. No obstant això, la seva mare va mantenir una relació amb Dominique-Raymond Cassaigneau, però tampoc va esdevenir una figura paterna per l'autora⁸⁵.

Al marge dels seus orígens, cal destacar que quan era una adolescent la van casar contra la seva voluntat amb Louis-Yves Aubry, esdeveniment que ella va viure com una humiliació i que va canviar radicalment la seva filosofia de vida⁸⁶. Tot i això, després de la mort prematura del seu marit, va negar-se a utilitzar el cognom de qui havia estat el seu espòs i el del seu pare⁸⁷, mostrant el seu inconformisme i sentiment de rebel·lia davant la situació poc avantatjosa de les dones del moment. De fet, ella va veure aquesta mort com una alliberació i la possibilitat de viure la vida que realment volia i, com a conseqüència, va decidir no contraure matrimoni altre cop⁸⁸, ja que aquest suposava, com diria futurament a la seva *Declaració dels drets de la dona i la ciutadana* (1791), “la tomba de l’amor i la confiança”. D’aquesta manera va decidir adoptar el nom d'Olympe de Gouges, abandonant Maria Gouze o Maria Aubry adquirint, així, un nom aristocràtic⁸⁹ i honrant a la seva mare.

A finals de la dècada del 1770, juntament amb el seu fill Pierre Aubry va marxar a París, ciutat on el pensament il·lustrat tenia una gran influència. Allí va interessar-se i va adquirir un paper dins la política, fet que li va permetre poder allunyar-se de l'esfera privada i domèstica, les quals corresponien al sexe femení. Mudar-se a la ciutat també li va permetre assistir als salons parisencs i, sobretot, esdevenir escriptora, gràcies al qual va reivindicar el lema “d’igualtat,

---

⁸³ La seva primera llengua era l'occità, llengua amb la que havia après a escriure i parlar, fent que el seu coneixement del francès fos baix i impedint-li comptar amb un lèxic ric. Tot i això, la seva condició no era diferent a la d'altres dones, qui juntament amb els pobres, havien de limitar-se a memoritzar els principis bàsics de la moral i la religió. (L. Manzanera. *Olympe de Gouges: La cronista maldita de la Revolució Francesa*. El Viejo Topo, 2010, p. 22).

⁸⁴ Segons: L. Manzanera. op. cit., pp. 10 - 11.

⁸⁵ Ibíd., cit. p. 21.

⁸⁶ Ibíd., p. 23.

⁸⁷ Ibíd., p. 10.

⁸⁸ Ibíd., p. 24.

⁸⁹ Segons: A. Puleo. *La Ilustración olvidada. La polémica de los sexos en el siglo XVIII*, Anthropos, Barcelona, 1993, p. 153.

llibertat i fraternitat” i denunciar l’opressió que considerava que suposava l’Antic Règim (S. XV – XVIII).

A través del seu rol d’activista, va reivindicar que les dones comptessin amb un paper actiu en la política i la societat, va reivindicar i practicar l’amor lliure i, alhora, va defensar la població que era rebutjada o criticada, com les prostitutes, els negres esclaus, els aturats o els rodavons⁹⁰. Cal destacar que allò pel que ella lluitava estava íntimament relacionat amb les seves experiències personals, és a dir, defensava les mares solteres i ella ho era, sentia compassió per la situació dels esclaus perquè havia estat forçada a casar-se, demanava l’acceptació del divorci perquè havia estat una esposa infeliç, no havia comptat amb una bona educació i considerava que la manca d’aquesta conduïa a desigualtats socials⁹¹ i volia el reconeixement dels fills naturals o il·legítims, ja que es veia influenciada pels seus “obscurs orígens”⁹² al no ser reconeguda com a filla natural del seu pare, és a dir, en ser bastarda, entre altres.

Olympe de Gouges va ser força criticada per alguns dels seus coetanis a causa del fet que vivia amb un home sense estar casada i que assistia a llocs de nit de manera habitual, fet que va comportar que la titllessin de prostituta. No obstant això, O. De Gouges no estava disposada a renunciar a les seves llibertats i rebutjava el dret conjugal de l’Antic Règim en considerar-lo injust per les dones⁹³.

A partir del 1780 va ascendir socialment i la literatura i el teatre van captar especialment la seva atenció, ja que va començar a relacionar-se amb els cercles cortesans i persones distingides al conèixer els costums de l’aristocràcia tot i ser considerada burgesa. Va fer-se amiga de la marquesa de Montesson i també va arribar a relacionar-se amb madame Chambona, qui havia estat víctima de constants abusos físics durant el seu matrimoni⁹⁴. Malgrat les noves amistats de l’autora, les seves obres i ella mateixa continuaven comptant amb les crítiques de grans escriptors, els quals afirmaven que “la bellesa i el talent eren incompatibles”⁹⁵.

El teatre va ser una part fonamental de la seva vida durant molts anys i el 1789, juntament amb un autor dramàtic que igual que ella estava enemistat amb la *Comédie*, proposava establir un segon Teatre Francès, en el cas d’Olympe de Gouges per reservar-ne un a autores femenines⁹⁶.

A banda del teatre i els seus nombrosos escrits, també transmetia les seves idees i reflexions als salons de l’alta aristocràcia o a les reunions de la marquesa de Montesson. Encara que va començar a comptar amb veu, la seva reputació de provocadora prenia força així com era acusada de no escriure les seves obres i titllada d’analfabeta a causa de la seva escassa instrucció⁹⁷.

Com a conseqüència d’aquesta opressió i les constants crítiques a obres com “*Carta de Madame de Gouges a la Comédie-Française*”, on denunciava la condició marginal a la qual estaven sotmeses les dones que volien publicar les seves obres, va plantejar-se marxar a Anglaterra, però

---

⁹⁰ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 11.

⁹¹ *Ibíd.*, p. 99.

⁹² Segons: **A. Puleo**. op. cit., p. 153.

⁹³ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., pp. 31 - 32.

⁹⁴ *Ibíd.*, pp. 37, 46 – 47.

⁹⁵ Segons: **O. Blanco**. *Olympe de Gouges (1748 – 1793)*. Del Orto, 2000, p. 20.

⁹⁶ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 85.

⁹⁷ Segons: **O. Blanco**. op. cit., p. 21.

amb l'esclat de la Revolució Francesa (1789 – 1799) va decidir quedar-se. A partir d'aquell moment els seus interessos van dirigir-se a la política⁹⁸.

Impregnada de l'esperit revolucionari, els seus discursos van anar adquirint una major força juntament amb la seva determinació per guiar a les dones cap a la igualtat universal i als drets civils. Olympe de Gouges també va ser partícip d'una gran part d'esdeveniments claus per la Revolució Francesa (1789 – 1799), entre els quals poden destacar-se la seva demanda pública per aconseguir voluntaris per defensar França⁹⁹ i les seves accions per ajudar a reduir el deute públic mitjançant el lideratge a la delegació de dones que anaven a l'Assemblea per donar joies o articles valuosos¹⁰⁰. El seu projecte d'una caixa patriòtica, que es va fer realitat a França un any després de la seva proposta, juntament amb l'assistència regular a les tribunes de l'Assemblea Nacional¹⁰¹, era una manera d'implicar-se i adquirir una formació política i, alhora, van caracteritzar els trets distintius dels seus primers escrits polítics¹⁰².

Tanmateix, per compensar i superar la seva manca d'educació acudia als Clubs de la Revolució¹⁰³ i, de fet, ella mateixa va comptar amb un rellevant paper a la conformació de les Societats Populares de les dones¹⁰⁴.

El 1789, amb la radicalització dels seus discursos, va exigir que les dones comptessin amb millors centres sanitaris per poder realitzar els parts sense tant dolor, així com criticava durament que els homes no s'impliquessin ni es preocupessin per millorar aquesta condició. Olympe de Gouges va veure l'efecte social que les seves paraules tenien i va començar a publicar nombrosos impresos on, segons L. Manzanera, "escrivia absolutament per tot, barrejant l'àmbit públic amb el privat, sense obviar els seus problemes, inquietuds i experiències"¹⁰⁵.

No obstant això, la personalitat i el desordre que caracteritzava la seva expressió d'idees van comportar que fos menyspreada, esdeveniment que també va ser impulsat per la seva condició de dona. De fet, els múltiples escrits que va elaborar referents al context revolucionari de l'època van rebre fortes crítiques per una qüestió de sexe i no pel seu contingut¹⁰⁶.

No obstant això, va reconèixer que el seu amor cap a la pàtria la incitava encara més a manifestar les seves idees mitjançant crides i la publicació de cartells amb el seu nom, el qual estava molt mal vist a l'època, sobretot per les dones, i que ella utilitzava per a reivindicar i denunciar els rols establerts segons els gèneres¹⁰⁷.

La seva ideologia política és difícil de definir. Inicialment, ella s'havia declarat conservadora i partidària d'una monarquia constitucional, volia que la noblesa i el Tercer Estat arribessin a un acord, i es considerava una patriota reialista. Tot i ser fidel a la monarquia, quan es va proclamar la República afirmava que se sentia republicana i constitucional a parts iguals i s'envoltava de la

---

⁹⁸ *Ibíd.*, pp. 34 – 35 i **L. Manzanera**. op. cit., p.86.

⁹⁹ *Ibíd.*, p. 160.

¹⁰⁰ Segons: **O. Blanco**. op. cit., p. 37.

¹⁰¹ L' **Assemblea Nacional**, creada el 14 de juny del 1789, era una assemblea revolucionària composta pels representants del Tercer Estat dels Estats Generals.

¹⁰² Segons: **L. Manzanera**. op. cit., pp. 95, 117.

¹⁰³ Els **clubs de la Revolució** van ser un nou tipus d'associacions, on els seus integrants discutien i intercanviaven informació sobre política i presentaven peticions a l'Assemblea. També rebien el nom de societats patriòtiques i societats populars.

¹⁰⁴ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., pp. 130, 219.

¹⁰⁵ *Ibíd.*, pp. 95, 99.

¹⁰⁶ *Ibíd.*, p. 110.

¹⁰⁷ *Ibíd.*, p. 131.

burgesia. Tanmateix, quan es va demostrar que el rei havia traït la pàtria va admetre públicament el seu error en haver-lo defensat en nombroses ocasions¹⁰⁸.

Malgrat que la seva ideologia política pogués anar variant, el patriotisme va ser una de les seves constants i sempre es va mantenir ferma a la idea que les dones poguessin votar i comptessin amb veu. De fet, ella mateixa va dir “li deixo el meu cor a la pàtria, la meva honradesa als homes (la necessiten), la meva ànima a les dones, no els faig un do indiferent”¹⁰⁹.

Tanmateix, va mostrar-se propera als principis dels girondins¹¹⁰ i va atacar amb diversos escrits als jacobins, ja que per ella eren uns dictadors sobretot Maximilien Robespierre¹¹¹, a qui havia criticat públicament i contra qui mantindria una lluita constant¹¹². Com a conseqüència del seu activisme, conscient del perill que corria, va ser víctima d’episodis i atacs molt desagradables¹¹³.

Finalment, arran d’una octava anomenada “*Les Tres Urnes*”, on proposava un referèndum sobre el tipus de govern, va ser empresonada per haver contradit la llei i haver escrit textos que podien comportar el restabliment de la monarquia o la dissolució de la representació nacional. Tot i ser detinguda, va continuar escrivint, sobretot en contra de Robespierre i denunciant les males condicions en què era tractada¹¹⁴.

Quan va arribar el seu judici, no se li va concedir cap advocat i va haver de defensar ella mateixa la seva causa i, malgrat haver arribat a al·legar que estava embarassada¹¹⁵, va ser guillotinata el 3 de novembre del 1793 amb l’objectiu de, com va reconèixer Pierre-Gaspard Chaumette – procurador de la comuna – al debatre sobre l’execució amb membres del Club dels Jacobins¹¹⁶, de desfer-se d’un personatge que molestava el govern i evitar que altres, sobretot dones, seguissin els seus passos¹¹⁷. Segons A. Puleo, “la seva mort va ser un símbol de la sort amb què va comptar el moviment feminista de la Revolució Francesa (1789 – 1799) i dels seus ideals d’igualtat i llibertat”¹¹⁸.

---

¹⁰⁸ *Ibíd.*, pp. 139, 158, 169, 174.

¹⁰⁹ *Ibíd.*, p. 196.

¹¹⁰ Els **girondins** eren un grup polític moderat i federalista de l’Assemblea Legislativa i la Convenció Nacional francesa, compost per diversos diputats procedents de La Gironde.

¹¹¹ **Maximilien Robespierre** va ser un dels principals líders de la Revolució Francesa (1789 – 1799) diputat, president per dues vegades de la Convenció Nacional, cap indiscutible de la facció més radical dels jacobins i membre del Comitè de Salvació Pública, entitat que va governar França durant el període revolucionari conegut com el Terror.

¹¹² Segons: **O. Blanco**. op. cit., pp. 49, 52; **L. Manzanera**. op. cit., p. 169.

¹¹³ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 189.

¹¹⁴ Segons: **A. Puleo**. op. cit., p. 154.

¹¹⁵ Segons: **O. Blanco**. op. cit., pp. 53 – 54.

¹¹⁶ El **club dels jacobins** eren considerats l’ala més radical de la Revolució Francesa i estaven en contra dels girondins (partidaris de la moderació).

¹¹⁷ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 223.

¹¹⁸ Segons: **A. Puleo**. op. cit., p. 154.

4.1.2 Llegat literari

L'obra extensa d'Olympe de Gouges la caracteritzen escrits de diverses tipologies, és a dir, tant polítics com periodístics i literaris. De fet, les seves obres compten amb un doble objectiu. D'una banda atacar els especuladors de l'Antic Règim (S. XV – XVIII) i, de l'altra, formular propostes concretes per millorar la situació dels més miserables¹¹⁹. Per aquest motiu pot dir-se que es va dedicar incansablement a escriure, tot i que no totes les obres, en especial les de teatre, comptessin amb crítiques favorables.

D'entre tots els seus escrits destaca *La Declaració dels drets de la dona i la ciutadana*¹²⁰, el primer document polític a favor de l'emancipació femenina, publicada el setembre del 1791, dies després que el rei acceptés la Constitució, com a resposta a *La Declaració dels drets de l'home i el ciutadà* (agost, 1789) i l'exclusió femenina que aquesta comportava.

El principal objectiu de l'escriptora en escriure la seva Declaració, era reflexionar sobre el que ella mateixa havia viscut i buscar el caràcter universal que la Declaració del 1789, segons ella, no incorporava postulant la igualtat jurídica i legal de les dones respecte a els homes, tot reclamant els drets naturals¹²¹ que els hi pertocaven¹²² i que els eren "limitats per la tirania dels homes"¹²³.

Es tracta d'un manifest amb 17 articles que tot i que inicialment només sembla que feminitzen¹²⁴ els que tenia *La Declaració dels drets de l'home i el ciutadà*, les seves reivindicacions van més enllà en afirmar, al preàmbul del document, que el sexe femení era superior al masculí¹²⁵.

En aquest escrit, Olympe de Gouges es dirigia a totes les dones com a ciutadanes sense excepcions, ja que segons ella només aconseguirien la igualtat quan totes fossin "conscients de la seva sort deplorable i dels drets que han perdut a la societat". Perseguint aquest objectiu, va dedicar la Declaració a la reina Maria Antonieta amb l'esperança que esdevingués la líder de l'alliberació femenina. No obstant això, va ser ignorada pels francesos i franceses¹²⁶.

Al preàmbul de la Declaració, O. De Gouges estableix el seu posicionament envers els "drets naturals, inalienables i sagrats de la dona"¹²⁷ i al llarg dels 17 articles podem veure com matisa aquesta idea. Al III observem com defensa que la Nació la formen tant homes com dones, així com al XVI anul·la tota Constitució que no hagi estat escrita per ambdós gèneres.

Alhora, a l'article VI reivindica el paper de les dones dins la política i càrrecs públics i al dret a vot femení. De Gouges també va manifestar-se a favor de la llibertat d'expressió i una igualtat

---

¹¹⁹ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 96.

¹²⁰ Segons: A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, trad. A. Pallach i Estela, La Sal, Barcelona, 1989, pp. 129 – 137.

¹²¹ Segons **Olympe de Gouges** aquests eren "la llibertat, la propietat, la seguretat i sobretot la resistència a l'opressió". (A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 132.)

¹²² Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 143.

¹²³ Segons **Olympe de Gouges** a l'article IV de la *Declaració dels drets de la dona i la ciutadana*. (A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 132.)

¹²⁴ Fa referència a la substitució del vocable "home" pel de "dona".

¹²⁵ Segons: A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 132.

¹²⁶ Segons: **L. Manzanera**. op. cit., p. 143 – 145.

¹²⁷ Segons: A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 132.

davant les lleis a l'article X. Consegüentment, a l'article XI, mostra la seva gran lluita per la defensa dels fills il·legítims, que reprendrà a l'epíleg, esdevenint una gran vindicació de llibertat sexual.

Els articles que els segueixen exigeixen altre cop una igualtat política, però incorporant la laboral i econòmica i afegint la tributària en el XIII i XIV i la de propietat al XVII.

Va concloure la *Declaració dels drets de la dona i la ciutadana* amb un llarg epíleg on proposava un contracte social entre homes i dones. En aquest, busca fer una crida a les dones per tal que s'adonin que amb la Revolució no han aconseguit beneficis i que, únicament, els homes han guanyat avantatges després d'aprofitar-se del suport que elles els van proporcionar durant els conflictes. Les anima a despertar-se i lluitar pels seus drets afirmant que són iguals als homes¹²⁸.

O. De Gouges mostra la convicció que les dones seran qui trencaran les seves pròpies barreres i que els legisladors hauran de garantir una millor educació femenina, si volen millorar la nació. Fins i tot, va arribar a criticar el paper passiu d'algunes dones davant les circumstàncies mentre criticava que el govern afavoria els homes, contra els quals també carregava per la seva actitud davant les dones.

Tanmateix, realitza crítiques directes al matrimoni, la societat per haver arrelat a les dones en un paper de submises i el sector eclesiàstic. Alhora, demanava la separació de poders i criticava el nou règim, que per ella continuava sent igual de corrupte que l'anterior.

L'autora també va escriure altres obres com *Le bon sens du français* (febrer, 1792), on mostrava la convicció que el divorci era un recurs per garantir la igualtat dins el matrimoni a partir de la creació d'un sistema de separació just. Aquest, hauria de protegir les propietats individuals i assegurar que els drets dels fills i filles no es violaven. Per tal d'assolir aquest objectiu, demanava que els tribunals familiars fossin justos. Un altre escrit rellevant és *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?* (Juny, 1791), on parla de la necessitat del divorci per protegir els infants i els adults, així com proposa la creació d'una Guàrdia Nacional femenina per protegir les dones de la família reial, a més d'incorporar "dones ordinàries" a la vida pública i diluir la influència dels cortesans.

---

¹²⁸ Ibid., p.135.

4.2 MARY WOLLSTONECRAFT

4.2.1 Apunts biogràfics

Mary Wollstonecraft (Spitalfields, 1759 – Londres, 1797) va ser una de les primeres defensores del moviment feminista que va reivindicar els drets naturals de les dones així com va qüestionar, juntament amb Olympe de Gouges, les teories misògines de nombrosos pensadors il·lustrats com serien Rousseau¹²⁹, qui afirmava a la seva obra *Emili*, entre altres, que *“l'educació de les dones sempre ha d'anar referida a l'home per agradar-nos, per ser-nos útils [...], per fer-nos la vida fàcil i agradable; aquests són els deures de la dona en tot moment”*¹³⁰, o Kant¹³¹, que considerava que les dones no eren éssers racionals i necessitaven un tutor que les controlés per ell *“la virtut de les dones és ser bella; la dels homes ser noble”* i que *“allò propi de les dones no és saber, sinó estar ‘assabentada’ d'allò que l'home ‘sap’ ”*¹³².

Retrat de Mary Wollstonecraft.

Provenia d'una família de classe mitjana que a part d'haver de fer front a una situació de precarietat econòmica, que en un futur també experimentaria ella mateixa, era una representació perfecta de la societat patriarcal del segle XVIII¹³³. Un dels inconvenients que l'autora va haver d'afrontar durant la seva infantesa va ser el mal geni i alcoholisme del seu pare, Edward Wollstonecraft, el qual podem veure transmès en alguns dels seus escrits quan M. Wollstonecraft descriu la manera en què havia de protegir a la seva mare, Elizabeth Dixon, dels cops del seu pare¹³⁴. En definitiva, va viure envoltada d'un pare alcohòlic, una mare subordinada i maltractada i unes relacions familiars marcades per la violència paterna¹³⁵. No obstant això, cal destacar que segons C. Tomalin el que podria haver desencadenat la infelicitat de l'escriptora *“no va ser tant la crueltat sinó la fredor que caracteritzava la seva actitud - dels seus pares - envers l'autora, al preocupar-se excessivament dels seus propis problemes, negant a Mary Wollstonecraft el que aquesta esperava d'ells”*¹³⁶.

Com a conseqüència d'aquests esdeveniments, l'autora va afirmar que mai es casaria pels diners i que s'asseguraria de comptar amb un estil de vida millor del que els seus pares li havien proporcionat i al qual s'havien acomodat¹³⁷.

M. Wollstonecraft va rebre la seva educació en una escola diürna, sense internat, i malgrat que existia una escola d'ensenyança secundària, només el seu germà gran Ned¹³⁸ podia accedir-hi,

¹²⁹ Jean-Jacques Rousseau va ser un dels principals filòsofs del segle de les llums en llengua francesa, tanmateix les seves idees i el seu caràcter l'oposaven sovint a altres il·lustrats i als ideals del moviment.

¹³⁰ Segons: M. Wollstonecraft, *op. Cit.*, p. 159.

¹³¹ Immanuel Kant va ser el primer representant del criticisme i el precursor de l'idealisme alemany. És considerat un dels pensadors més influents de l'Europa moderna i de la filosofia universal.

¹³² Segons: G. Bonilla, *op. Cit.*, p. 196.

¹³³ Segons: C. Amorós i A. De Miguel, *Teoría feminista: de la Ilustración a la globalización. De La Ilustración al segundo sexo*, Minerva Ediciones, Madrid, 2005, p. 128.

¹³⁴ Segons: C. Tomalin, *Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, trad. M.A. López, Montesinos, Barcelona, 1993, p. 22.

¹³⁵ Segons: C. Amorós i A. De Miguel, *op. cit.*, p. 128.

¹³⁶ Segons: C. Tomalin, *op. cit.*, p. 24.

¹³⁷ *Ibid.*, p. 26.

¹³⁸ La preferència amb què comptava el seu germà gran – va tenir altres germans i germanes menors – en tots els àmbits sempre va ser una injustícia davant els ulls de Mary Wollstonecraft. L'autora també

ja que les germanes no ho tenien permès¹³⁹. Cal destacar que el seu pare va transmetre obertament el seu menyspreu davant l'educació femenina¹⁴⁰. Com a conseqüència, igual que moltes dones de l'època, va rebre una educació que escassament li va transmetre coneixements per llegir i escriure¹⁴¹. Tot i això, quan els Wollstonecraft van mudar-se el 1774, la família Clare, que van ser els seus veïns, van encarregar-se de proporcionar a Mary Wollstonecraft una educació formal i sentimental¹⁴². No obstant això, va ser pràcticament autodidacta.

L'autora va intentar emancipar-se com a dona des de que era jove i es deixava endur per les seves emocions amb molta facilitat. Aquestes característiques van desencadenar que dugués a terme accions com convèncer a la seva germana Eliza per fugir i deixar-ho tot enrere, incloent la seva filla, per tal d'alliberar-la de les mans del seu marit Meredith. Aquesta acció pot ser considerada com un dels actes de rebel·lia que l'autora va realitzar envers la seva família. Es creu que també va poder ser un desafiament cap a tots els marits tirans¹⁴³ i, en especial, al seu pare i germà gran¹⁴⁴.

Quan havia complert els 18 anys va esdevenir dama de casa i, posteriorment, va obrir i dirigir una escola¹⁴⁵, juntament amb les seves germanes Everina i Eliza i una amiga anomenada Fanny, on van esdevenir mestres i van acollir a tantes alumnes com van poder¹⁴⁶. Posteriorment, va esdevenir institutriu d'una família aristocràtica a Irlanda, on va començar a desenvolupar sentiments maternals envers els fills d'aquesta¹⁴⁷. No obstant això, Mary Wollstonecraft va haver de deixar als Kingsborough, la família per qui treballava, després de viure en una rivalitat constant amb la mare dels infants, Caroline, i de ser acusada de corrompre les seves pupil·les. Aquest esdeveniment va comportar una base d'arguments per criticar les famílies aristocràtiques i va ajudar-la a integrar-se, encara més, dins la *intelligentsia* londinenca¹⁴⁸.

Posteriorment, Mary Wollstonecraft va envoltar-se i impregnar-se de les idees dels *dissenters*¹⁴⁹, pedagogs amb idees reformistes i intel·lectuals dissidents. Entre les persones que integraven aquest cercle va destacar Richard Price, intel·lectual radical que va ajudar-la a desenvolupar un pensament crític davant la societat. Aquest, juntament amb la mentalitat dels *dissenters* i el coneixement de diverses escriptores, com la Sra. Burgh, que abordaven diversos temes

---

afirmava que Ned Wollstonecraft trobava satisfactori humiliar-la i mortificar-la. (C. Tomalin, *Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, p. 28.)

¹³⁹ Segons: C. Tomalin, op. cit., p. 25.

¹⁴⁰ Ibid., p. 22.

¹⁴¹ Ibid., p. 25.

¹⁴² Ibid., pp. 28 – 29.

¹⁴³ Segons C. Tomalin l'autora es mostrava en "contra dels homes que es creien superiors per dret diví i gaudien d'herències, educació, carreres professionals i el dret a escollir i repudiar tantes dones com volguessin". (*Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, p. 44.)

¹⁴⁴ Ibid., pp. 208, 43 – 44.

¹⁴⁵ Segons: C. Amorós i A. De Miguel, op. cit., p. 128.

¹⁴⁶ Segons: C. Tomalin, op. cit., pp. 48 - 49.

¹⁴⁷ M. Wollstonecraft va explicar en els seus escrits que els infants "acudien a ella en busca de protecció davant la seva mare", fet que la feia sentir-se útil i li va mostrar allò que realment la feia feliç. (C. Tomalin, *Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, p. 76.)

¹⁴⁸ Ibid., pp. 80 – 81, 89 – 90.

¹⁴⁹ Els *dissenters* eren aquells grups religiosos protestants que dissentien de "l'Església establerta" a Anglaterra i els països anglosaxons. C. Tomalin afirma que l'autora va identificar-se amb ells i que "els seus punts de vista sobre els drets humans i la igualtat d'oportunitats la van estimular a pensar en els problemes del seu sexe sota un mateix focus". (*Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, p. 64).

relacionats amb la igualtat entre gèneres, van proporcionar una gran inspiració per les reflexions i esperit de l'autora¹⁵⁰.

El nou ambient que l'envoltava i les seves noves amistats la van ajudar a començar a desenvolupar-se com a escriptora, així com la van conduir a conèixer a Joseph Johnson, qui l'ajudaria amb els seus problemes econòmics i esdevindria un dels homes més importants a la seva vida al convertir-se en el seu amic i editor. Aquest, li va proporcionar l'opció d'abandonar el món de les institutries, mestres i dones de companyia i va animar-la a tractar temes sobre la condició femenina i educatius, els quals es veuen transmesos al seu primer llibre "*Pensament sobre l'educació de les filles*" (1789)¹⁵¹.

Com s'ha vist, Wollstonecraft va experimentar nombroses dificultats al llarg de la seva vida, les quals van comportar que experimentés depressió. Inicialment, va ser deguda al fracàs de les seves relacions amoroses i el tracte rebut per diferents homes, els quals van utilitzar-la, ignorar-la i, fins i tot, un d'ells, anomenat *Sr. Church*, va assegurar-li que mai triomfaria a la vida. Cal destacar que durant la seva estància a Irlanda desenvolupant l'ofici d'institutriu van diagnosticar-li un trastorn nerviós¹⁵².

La política va convertir-se en una distracció per ella i abans de la presa de la Bastilla el juliol del 1789, els seus amics *dissenters* van seguir animadament l'agitació prerevolucionària francesa, fet que va comportar que el seu interès pels esdeveniments revolucionaris es desenvolupessin amb rapidesa i simpatitzés amb la lluita col·lectiva dels francesos i franceses¹⁵³. De fet, van començar a reconèixer-la com a revolucionària després que Mary Wollstonecraft publicqués la seva "*Vindicació pels drets dels homes*" (1790) com a resposta a les "*Reflexions entorn la Revolució Francesa*" (1790) de Burke¹⁵⁴.

Dos anys després, possiblement incitada per Paine qui s'havia relacionat amb Condorcet¹⁵⁵ durant la seva estança a París i s'havia assabentat de la defensa del filòsof sobre la igualtat civil i educativa entre homes i dones, va escriure i publicar la principal obra per la qual seria recordada i reconeguda mundialment: la "*Vindicació pels drets de les dones*" (1792). Tot i que el llibre va convertir-se en un *best-seller*, va rebre nombroses crítiques per part dels seus contemporanis¹⁵⁶.

Posteriorment, Mary Wollstonecraft va marxar a París, arribant durant els primers dies del judici del rei, amb l'objectiu d'escriure sobre l'escena política francesa i buscar la societat igualitària amb què somiava. A França va relacionar-se amb grups d'estrangers i diversos polítics i dirigents francesos. Les seves amistats, entre les quals es trobaven Condorcet i Madame Roland, eren majoritàriament girondins i va arribar a admirar "el seu idealisme i valentia", ja que les seves ideologies eren similars a les de l'autora, sobretot respecte el progrés social de les dones¹⁵⁷. Tot i això, amb l'arribada del Terror (1793 – 1794) que era implacable amb els lliurepensadors,

---

¹⁵⁰ *Ibid.*, p. 49, pp. 54 – 55, pp. 63 – 64.

¹⁵¹ *Ibid.*, p. 60, 92.

¹⁵² *Ibid.*, pp. 57 – 58, 81.

¹⁵³ *Ibid.*, pp. 122 – 123.

¹⁵⁴ *Ibid.*, p. 125, 127.

¹⁵⁵ Malgrat que les "tesis de Condorcet constitueixen els arguments feministes clàssics, aquests no van arribar a Anglaterra i la pròpia Mary, o bé les desconeixia, o va preferir callar-les". (C. Tomalin, *Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*, p. 136.)

¹⁵⁶ *Ibid.*, pp. 133, 143; Va ser titllada com a "serp filosòfica" i, probablement el més famós, "hiena amb faldilles".

¹⁵⁷ *Ibid.*, p. 163, pp. 170 – 171, 173 – 174, 176.

Wollstonecraft va haver de viure aïllada per evitar un possible arrest al ser estrangera i per les seves idees¹⁵⁸.

Durant la seva estança a França va conèixer a Gilbert Imlay, de qui es va enamorar fins al punt d'esdevenir dependent d'ell i amb qui va tenir la seva primera filla Fanny. Tot i que els sentiments no sempre van ser recíprocs, per tal de protegir-la del perill que suposava ser una ciutadana anglesa establerta a França, Imlay va registrar-la com la seva dona a l'ambaixada dels Estats Units tot i no estar casats¹⁵⁹.

No obstant això, Imlay va marxar a Londres per tal d'atenuar els sentiments de l'autora i quan aquesta va descobrir que va relacionar-se amb una altra dona va decidir criar la seva filla sola. Aquesta situació, juntament amb el sentiment de sentir-se sola i insignificant, la van conduir a realitzar el seu primer intent de suïcidi. Després d'aquest esdeveniment, Mary Wollstonecraft va tornar a comunicar-se amb Imlay però va assabentar-se de la seva infidelitat, el qual va suposar una humiliació per l'autora i va comportar que Wollstonecraft dugués a terme un segon intent¹⁶⁰.

Després d'aquest complicat capítol a la vida de l'escriptora, va endinsar-se en una relació amb Godwin, autor de *Political Justice*, amb qui va casar-se després de quedar-se embarassada per segona vegada. Tot i això, Mary Wollstonecraft va morir en experimentar complicacions després del part a causa d'una infecció que va contraure durant aquest¹⁶¹ i on va donar a llum a Mary Shelley, qui seria l'autora de *Frankenstein o el Prometeu modern*, obra considerada un reflex de la maternitat o, segons Charlotte Gordon, "una paràbola sobre com seria un món sense mares, sense dones fortes¹⁶²". De fet, tot i no haver conegut a la seva mare, Shelley va afirmar que "el record de la meua mare ha sigut l'orgull de la meua vida" i, igual que Wollstonecraft, va emprendre una lluita feminista¹⁶³.

Pòstumament, Godwin va publicar les "*Memòries*", obra que va silenciar els èxits socials de Mary Wollstonecraft¹⁶⁴. No seria fins la dècada del 1880, amb l'auge del moviment pels drets polítics dels drets de la dona, que seria reivindicada i considerada la precursora del feminisme contemporani.

---

¹⁵⁸ Segons: **Y. Bessiéres i P. Niedzwiski**. *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*, Institut d'investigació pel desenvolupament de l'espai cultural europeu, 1991, p. 12.

¹⁵⁹ Segons: **C. Tomalin**, op. cit., pp. 188 – 189, 216 – 217, 205.

¹⁶⁰ *Ibíd.*, pp. 220, 222, 228 – 229.

¹⁶¹ *Ibíd.*, pp. 261 – 262, 269 – 277.

¹⁶² Segons: **El Universal** (2019). *Mary Wollstonecraft y Mary Shelley, las precursoras del feminismo*.

¹⁶³ Segons: **RTVE.es** (2018). *En la mente de Mary Shelley: la madre de Frankenstein*.

¹⁶⁴ Segons: **C. Tomalin**, op. cit., pp. 283, 285 – 286.

4.2.2 Llegat literari

Els escrits de Mary Wollstonecraft es caracteritzen per comptar amb una íntima relació amb les seves experiències vitals. Com diu C. Amorós, la seva obra assumeix apassionadament els principis teòrics, ètics i polítics del racionalisme il·lustrat, és a dir, a partir de la raó, igualtat, universalitat o virtut desenvolupa el seu discurs intel·lectual i polític¹⁶⁵.

No obstant això, havia de fer front a un problema en redactar les seves històries, ja que volia presentar les dones en diferents estats civils i que totes comptessin amb vides dignes i amb totes les capacitats per mantenir-se soles. Com a conseqüència, va haver de falsejar la realitat en algunes ocasions¹⁶⁶.

Entre les seves obres amb contingut feminista destaca *Reflexions sobre l'educació de les filles* (1787), la seva primera obra publicada, on tracta el paper de les dones a la societat del S. XVIII i la seva conducta davant els aspectes de la vida que l'autora considera més rellevants i als quals totes les joves s'hauran d'enfrontar en un futur. Aquesta persegueix l'objectiu de preparar les dones per incorporar-se a la societat, mentre defensa la importància de l'educació femenina i aporta consells a altres mares exposant les seves pors i inquietuds.

Tot i el seu primer escrit, va ser amb *La vindicació dels drets de la dona* (1792) quan va ser reconeguda. En aquest, no només reivindica l'emancipació de la dona, sinó que planteja la necessitat de reformar tot el sistema de convivència humana i assentar-lo sobre unes bases racionals.

En la Vindicació del 1792, Wollstonecraft afirma que les monarquies hereditàries, les distincions entre nobles i plebeus i les desigualtats entre homes i dones són fruit d'un mateix sistema d'opressió. Així doncs, només s'aconseguiria una societat lliure i igualitària per tothom si les dones deixen d'estar submises a l'home. Cal tenir present que no parla de millorar únicament la societat del s. XVIII, sinó que planteja una societat futura ideal.

L'obra es basa principalment en l'educació i els àmbits privats, ja que segons ella a partir de la millora d'aquests es podrà assolir el canvi que reivindica. Per Wollstonecraft, la subordinació de la dona es deguda al rol que aquesta desenvolupa dins la família i les seves relacions socials i, per tant, l'educació femenina hauria d'estar destinada a evitar que aquestes desigualtats es produeixin, i no orientada a impedir que es desenvolupi intel·lectualment i convertir-la en un objecte sexual o domèstic enfrontat amb altres dones.

Davant aquesta situació, proposa una vida organitzada i basada en la racionalitat, tot i que afirma que la dona ha de complir amb els rols naturals que suposadament li pertoquen. Alhora, mostra la seva esperança en què en un futur les dones puguin arribar a exercir les mateixes professions que els homes, fet que vol aconseguir per mitjà de l'educació per tal que desenvolupin les mateixes aptituds i talents¹⁶⁷.

Tanmateix, afirma que el perfeccionament de la dona va seguit del de l'home degut a que els drets dels dos són els mateixos. Així doncs, manifesta que "tot poder embriaga a l'home dèbil" i que les dones "poden ser útils esclaves, però l'esclavitud produirà el seu efecte a la llarga,

---

¹⁶⁵ Segons: C. Amorós i A. De Miguel, op. cit., pp. 127 – 128.

¹⁶⁶ Segons: C. Tomalin, op. Cit., p. 109.

¹⁶⁷ Ídem; C. Tomalin, op. Cit., p. 140.

degradant l'amo igual que al miserable servidor"¹⁶⁸. És a dir, tal i com va deixar escrit, "no desitjo que – les dones – tinguin poder sobre els homes, sinó sobre elles mateixes."

A la Vindicació també va fer referència a la prostitució i el sexe, tant dins com fora del matrimoni. Segons deia, la dependència econòmica que el gènere femení tenia del masculí li impossibilitava el fet de desenvolupar-se com a individu lliure. Wollstonecraft va ser la primera persona en utilitzar l'expressió "prostitució legal dins el matrimoni"¹⁶⁹ i també va tractar la prostitució declarada. Per ella, les prostitutes no havien de ser tractades com perverses o delinqüents, sinó que eren marginades per la societat.

Seguint aquest pensament, va manifestar-se en contra de la creença que les dones havien de conservar l'afecte dels seus marits mitjançant medis sexuals, fins i tot va arribar a recriminar el fet que alguns marits "seduïssin" a les seves esposes i va afirmar que, per garantir un bon matrimoni, s'havien d'abandonar els sentiments forts i les passions¹⁷⁰.

Referent a la unió matrimonial, Wollstonecraft es mostra en contra que els homes s'aprofitin de les dones de classes baixes i que aquelles de classes altes hagin d'esperar-se a que els busquin un marit que li ocasioni una bona reputació.

Un altre tema que va tractar, tot i que breument, va ser la condició jurídica femenina afirmant que havia de ser revisada i que les dones havien d'interessar-se en la política i lluitar per una futura representació parlamentària¹⁷¹.

L'obra acaba de manera abrupta, però pot apreciar-se al llarg del llibre que Mary Wollstonecraft relacionava la postura feminista amb el radicalisme.

---

¹⁶⁸ Segons: **C. Tomalin**, op. Cit., p. 137.

¹⁶⁹ *Ibid.*, p. 138.

¹⁷⁰ *Ídem*.

¹⁷¹ *Ibid.*, pp. 140 – 141.

4.3 THÉRIOGNE DE MÉRICOURT

4.3.1 Apunts biogràfics

Anne-Josèphe Terwagne (Marcourt, 1762 – París, 1817), tot i no ser una teòrica activa i reflexiva del primer feminisme, va prendre consciència de les injustícies que havia de viure com a conseqüència de la seva condició de dona, mentre reivindicava la llibertat femenina associant-la amb el projecte igualitari del moviment revolucionari que va viure¹⁷².

Retrat de
Méricourt.

Va ser filla d'un matrimoni de camperols benestant i va comptar amb dos germans. Al part del darrer, la seva mare, Élisabeth Lahaye, va morir i l'esdeveniment va portar un seguit de desgràcies a la vida de la seva primera filla. A partir d'aquesta data, Anne-Josèphe Terwagne va experimentar maltractes per part de la seva tieta, qui va fer-se càrrec d'ella durant un temps, i, posteriorment, de la seva madrastra qui va rebutjar-la i va fer-li sofrir tot tipus de mortificacions¹⁷³.

A mesura que els anys van passar, la família va començar a experimentar diversos problemes econòmics, davant els quals la futura amazona va decidir marxar a casa dels seus avis acompanyada del seu germà petit, per qui va adoptar un sentiment maternal. No obstant això, va tornar a ser víctima de constants humiliacions per part dels seus familiars. Davant aquesta situació, va decidir tornar a casa de la seva tieta, però les seves esperances de millora van ser-li negades quan van rebre un tracte pitjor que durant la seva primera estança¹⁷⁴.

Un any després, va aconseguir un treball com a institutriu a Lieja gràcies al qual va conèixer a Mme. Colbert, qui va ensenyar-li a escriure i va fer-li estudiar música. Quan va complir 20 anys, va comprometre's amb un oficial anglès, però aquest va enganyar-la i va negar-se a casar amb ella convertint-se, així, en un altre abandonament en la vida d'Anne-Josèphe. Cal destacar que durant aquest romanç va tenir una filla, que l'amant anglès no va reconèixer, i va morir de verola sent encara una infant¹⁷⁵.

Va ser amb la insurrecció de Lieja que Théroigne de Méricourt, sobrenom que li van proporcionar les crítiques, va mostrar un gran interès per la Revolució Francesa (1789 – 1799) i va mudar-se a Versalles per tal de no perdre's cap sessió de l'Assemblea assolint, així, una instrucció política i una major implicació en els esdeveniments nacionals¹⁷⁶. Segons E. Roudinesco, "el seu patriotisme, la conducta de la seva vida i la seva fidelitat amorosa a la causa nacional van comportar-li l'estima de nombrosos diputats¹⁷⁷".

Arran d'aquest patriotisme i les seves mocions a l'Assemblea, com la de construir un temple per la nació amb les ruïnes de la Bastilla, va començar a fer-se coneguda i, conseqüentment, a rebre crítiques per part de la premsa realista que l'acusava de tota mena d'infàmes i que van donar inici al seguit de llegendes i rumors que la perseguïen fins després de la seva mort. Com més

¹⁷² Segons: **E. Roudinesco**, *Feminismo y Revolución Théroigne de Méricourt*, trad. B. Moreno C., Península, Barcelona, 1990, p. 55.

¹⁷³ *Ibid.*, pp. 13 – 14.

¹⁷⁴ *Ibid.*, pp. 15 – 16.

¹⁷⁵ *Ibid.*, pp. 16 – 18, 67.

¹⁷⁶ Segons: **E. Roudinesco**, op. cit., pp. 34 – 35.

¹⁷⁷ *Ibid.*, p. 36.

cèlebre esdevenia l'ardenesa majors crítiques rebia, en especial per part del Apòstols¹⁷⁸ que buscaven desacreditar-la. Théroigne de Méricourt va ser més atacada que altres dones degut a que va esdevenir símbol de la llibertat femenina al rebutjar tot tipus de rols assignats al seu gènere, especialment els que es refereixen a l'aparença física¹⁷⁹.

Mentre les crítiques anaven creixent, al gener del 1790, fa fundar amb Gilbert Romme¹⁸⁰ la *Societat dels amics de la llei*, que amb la finalitat de proporcionar al poble els seus drets també lluitava perquè les dones comptessin amb els seus¹⁸¹, així com va rebre una petició per part de Joseph Chalier, qui li proposava unir-se a la *Societat patriòtica lionesa*.

A partir d'aquest moment, a través d'interaccions amb figures influents, va haver de fer front a diverses adversitats desencadenades per la seva condició de dona. Després d'una reunió amb la Societat, va afirmar com a resposta a un dels membres, tot i no rebre suport per part del seu cercle, que "les dones tenen els mateixos drets naturals que els homes, per tant es sobiranament injust que nosaltres no tinguem els mateixos drets a la societat"¹⁸².

En observar les negatives a les seves peticions i a que les dones comptessin amb veu, Théroigne de Méricourt va intentar fundar el "Club dels drets de l'home", reunint diversos defensors de la pàtria, un dels objectius del qual era defensar els oprimits i mostrar-los els seus drets. No obstant això, el projecte va ser un fracàs.

Els rumors entorn la seva persona anaven prenent força, de fet van arribar a comportar amenaces de presó. Com a conseqüència, juntament amb les crítiques de la premsa reialista i les ridiculitzacions dels patriotes, va decidir deixar de lluitar i va abandonar la seva causa a la Revolució Francesa (1789 – 1799)¹⁸³.

Tot i això, el 15 de gener de 1791 va ser segrestada per tres homes a Bèlgica, enviats per aristòcrates francesos que l'acusaven d'haver intentat assassinar a la reina Maria Antonieta¹⁸⁴ durant les revoltes d'octubre, tot i que ella sempre havia negat participar-hi¹⁸⁵. Théroigne de Méricourt va ser portada davant Posch, qui va fer-la presonera al considerar-la una criminal. Cal destacar que durant el trajecte cap a Àustria va ser víctima d'un intent de violació per part d'un dels seus segrestadors i que a causa d'acusacions falses, va ser tancada a Kufstein on va caure malalta però el 2 d'agost l'emperador va decidir alliberar-la¹⁸⁶.

---

¹⁷⁸ Els **apòstols** van ser un grup d'homes que es reunien en "banquets evangèlics" i editaven el diari *Les actes des apôtres*.

¹⁷⁹ Va ser coneguda per entre els seus contemporanis per portar una vestimenta escarlata, un sable al costat i sovint portava dues pistoles a la cintura (**Muy Historia** (2019). *Marcha de las furias*.); **E. Roudinesco**, op. cit., pp. 37 – 41, 51.

¹⁸⁰ **Charles – Gilbert Rommel** va ser un polític francès de destacada participació en la Convenció Nacional durant la Revolució Francesa (1789 – 1799).

¹⁸¹ Segons: **G. De Martino i M. Bruzese**. *Las filósofas. Las mujeres protagonistas en la historia del pensamiento*, trad. M. Poole, Cátedra, 2000, p. 217.

¹⁸² Segons: **E. Roudinesco**, op. cit., pp. 42, 48 – 49.

¹⁸³ *Ibíd.*, pp. 51 – 53.

¹⁸⁴ Segons: **Puleo, Alicia H.** *La Ilustración olvidada. La polémica de los sexos en el siglo XVIII*, Anthropos, Barcelona, 1993, p. 149.

¹⁸⁵ Tot i els escrits dels germans Goncourt, "l'amazona" no va ser present a la presa de la Bastilla, probablement tampoc va ser-hi a la Marxa de Versalles i no es segur, com afirma Michélet, que desenvolupés algun paper als esdeveniments d'octubre. (**Bessiéres, Yves i Niedzwiski, Patricia**, op. Cit., p.7.)

¹⁸⁶ Segons: **E. Roudinesco**, op. cit., pp. 60 – 61, 75, 81 – 82.

Posteriorment, amb la guerra contra Àustria esdevenint el centre de tots els debats, Anne-Josèphe Terwagne va convertir-se en guerrera per odi als aristòcrates francesos i per alliberar els Països Baixos. El seu paper no va aturar-se aquí, va involucrar-se en la lluita feminista del moment no tant per reclamar una igualtat polític, sinó per aconseguir que les dones poguessin comptar amb armes per combatre els enemics exteriors, convertint-se en la primera implicada en aconseguir *les legions d'amazones*¹⁸⁷ i donant inici, segons E. Roudinesco, a “la segona fase del feminisme original: un feminisme guerrer que succeirà el feminisme polític¹⁸⁸”.

Aquesta nova lluita que perseguia va augmentar el nombre de crítiques i atacs cap a la seva persona, però això no va aturar-la i l'11 de març va convocar a les ciutadanes al Camp de Mart. El març del 1792 Anne-Josèphe Terwagne ja no era l'única que lluitava per aconseguir la creació de batallons femenins i el dia 6 va llegir-se una petició davant l'Assemblea legislativa que va comptar amb més de 300 firmes, entre les quals es trobava Pauline Léon¹⁸⁹. En aquesta petició es pot veure una postura antigirondina que serà adoptada per la *sans-culottaire* femenina¹⁹⁰.

A partir d'aquell moment Théroigne de Méricourt va assolir el seu apogeu i va comptar amb una gran popularitat. Tot i això, en una delegació de la Societat dels defensors dels drets de l'home l'amazona va ser denunciada per haver pertorbat l'ordre públic¹⁹¹, però no va ser empresonada. Va continuar lluitant a la Revolució i li van concedir, juntament amb Claire Lacombe¹⁹² i la Reina Audu, una corona cívica pel seu coratge durant els assalts finals¹⁹³.

Temps després, el 15 de maig, Théroigne es trobava a les portes de la Convenció quan un grup de dones jacobines van despullar-la i atacar-la, ja que era acusada de ser brissontina i no va ser fins que Marat va arribar que no van aturar-se¹⁹⁴.

L'estiu del 1793 Anne-Josèphe Terwagne va retirar-se oficialment de la vida pública en sentir-se apartada de la Revolució Francesa (1789 – 1799). És a partir d'aquest moment que els seus trastorns mentals comencen a fer-se presents. Així doncs, la que havia sigut amazona va retirar-se per escriure les seves memòries durant l'època del Terror (1793 – 1794)¹⁹⁵. No obstant això, va ser denunciada altre cop per les seves idees i va ser detinguda corrent, aquesta vegada, el risc d'acabar davant el Tribunal Revolucionari¹⁹⁶.

El 20 de setembre de 1794 va ser oficialment declarada dement i el desembre va ser alliberada per anar a viure amb el seu germà, però aquest va tancar-la a “La casa de bojós del faubourg

---

¹⁸⁷ Va fer-ho abans que Pauline Léon i Claire Lacombe, que voldrien reclutar batallons femenins per lluitar contra l'enemic interior. (E. Roudinesco. *Op.Cit.*, p. 93).

¹⁸⁸ Ídem.

¹⁸⁹ **Pauline Léon** (1768 – 1838), va ser una activista radical i feminista de la Revolució Francesa, fundadora de la *Societat de Dones Republicanes Revolucionàries*.

¹⁹⁰ Segons: E. Roudinesco, op. cit., pp. 98 – 102.

¹⁹¹ *Ibid.*, pp. 106 – 107.

¹⁹² **Claire Lacombe**. Va ser una actriu francesa, revolucionària i defensora dels drets de la dona treballadora, fundadora de la *Societat de Dones Republicanes Revolucionàries*, segon club feminista que es crea durant la Revolució francesa i el més important del seu tipus en l'època.

¹⁹³ Segons: E. Roudinesco, op. cit., pp. 121 – 122.

¹⁹⁴ *Ibid.*, pp. 145 – 146.

¹⁹⁵ *Ibid.*, p. 148.

¹⁹⁶ *Ibid.*, pp. 153 – 154.

Saint-Marceau¹⁹⁷. Posteriorment, va ser internada a la Salpêtrière, lloc on va viure durant deu anys fins el dia de la seva mort el 9 de juny de 1817¹⁹⁸.

4.3.2 Discurs

Théroigne de Méricourt va pronunciar un dels seus discursos, el *Discurs a la Societat Fraternal dels Mínims*¹⁹⁹, el dia 25 de març de 1792.

Aquest va dirigir-lo directament a les ciutadanes, a les quals intentava cridar per tal que s'unissin a la seva lluita afirmant que França encara es trobava en perill i que era necessari defensar-la.

Tenint en compte aquest factor, recorda a les dones que el seu objectiu és defensar la Pàtria i que han de reivindicar allò que tenen com a dret natural, que per ella és poder armar-se. Si aconsegueixen fer-ho, “podran demostrar als homes que no són inferiors a ells ni en virtuts ni en coratge”.

Seguidament, relaciona el fet d'aixecar les armes amb una manera de començar a trencar els prejudicis entorn la dona, els quals sovint afecten a les seves virtuts i no els deixen expressar-se. Tanmateix, recorda que el poder executiu intentarà dificultar-los la tasca intentant humiliar-les i que els homes intentaran frenar els seus impulsors patriòtics, ja que les consideren ànimes dèbils.

No obstant això, fa èmfasis en què les franceses han de reflexionar sobre el seu paper a la societat, intentar canviar-lo i reflexionar per poder entendre els seus deures i les lleis, reflexió que les portarà a identificar allò injust del just.

Théroigne de Méricourt afirma s'han d'armar amb l'objectiu de “defensar els seus drets, les seves cases i perquè serien injustes amb elles mateixes i responsables amb la Pàtria”, per tant han de deixar enrere els seus anys d'esclavitud i alçar-se per despertar les seves virtuts i reforçar-se.

Per concloure amb el seu discurs, fa una darrera crida per aconseguir que les franceses trenquin les cadenes que les lliguen, reconguin el seu valor i abandonin la seva situació de subordinació i abandonin la injustícia que les lliga als homes. De fet, afirma que les dones tenen més dret a lluitar i morir per la llibertat, ja que han viscut oprimides pel despotisme durant més temps.

---

¹⁹⁷ *Ibíd.*, pp. 159 – 161.

¹⁹⁸ Segons: **Puleo, Alicia H.** *op. Cit*, p. 149

¹⁹⁹ El discurs emprat es troba a A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., pp. 155 – 157.

4.4 ETTA PALM D'AELDERS

4.4.1 Apunts biogràfics

Etta-Lubina Johanna Aelders (Groningen, 1743 – La Haya, 1799) va ser una propagandista feminista durant la Revolució Francesa (1789 – 1799)²⁰⁰, així com activista i espia.

Va ser filla d'un matrimoni burgès i després de la mort del seu pare quan ella comptava amb 6 anys, la seva mare va desenvolupar un rol molt important a la seva vida. Aquesta va encarregar-se de proporcionar-li a la seva filla una educació semblant a la que rebien a les altes societats, incloent lliçons on li ensenyaven altres llengües com francès²⁰¹.

L'any 1762 va casar-se amb Christiaan Ferdinand Palm, qui va abandonar-la poc després de contraure matrimoni mentre ella estava embarassada. Va tenir la seva filla al 1763, però aquesta va morir mesos després d'haver nascut²⁰². Seguint aquests esdeveniments, Etta d'Aelders va començar a viatjar per diferents llocs d'Europa²⁰³, on va conèixer homes influents que van introduir-la als cercles cortesans de l'alta societat²⁰⁴.

Gràcies als seus nous contactes, el 1773 es trobava instal·lada a París i en poc temps va envoltar-se de personatges intel·lectuals influents, ja que la seva casa era utilitzada com a saló on es creu que es reunien patriotes holandesos que buscaven refugi a França, polítics i revolucionaris prominents com Jean Paul Marat²⁰⁵. Allí va convertir-se en cortesana i va freqüentar nombrosos cercles socials i salons com el de Madame Condorcet²⁰⁶.

El 1778 van iniciar-se les seves activitats diplomàtiques, les quals van continuar fins el 1792. Amb el transcurs dels esdeveniments va posar-se al servei dels Països Baixos informant al govern de la situació parisenca, França sent partícip d'una missió d'espionatge a La Haya, i probablement també va treballar pel govern de Prússia. Aquest seguit de missions van proporcionar-li una gran quantitat de diners, els quals va emprar a la seva tornada a París²⁰⁷.

Amb l'esclat de la Revolució Francesa (1789 – 1799) va veure l'oportunitat de reivindicar els drets de les dones i va implicar-se en diferents societats patriòtiques mixtes com "*La Sociedad fraternal de uno y otro sexo*" o la "*Sociedad patriótica de los hijos de la verdad*"²⁰⁸. Posteriorment, el març del 1791 va decidir crear la primera societat on només podien assistir-hi dones i va fundar la *Sociedad Patriótica y de Beneficencia de las Amigas de la Verdad* amb l'objectiu de reivindicar la igualtat entre gèneres²⁰⁹.

Retrat d'Etta Palm
D'Aelders.

²⁰⁰ Segons: **J. F. Mcmillan**. *France and Women, 1789-1914: Gender, Society and Politic*, Routledge, 2000.

²⁰¹ Segons: **J. Vega**. (2015) *Feminist republicanism. Etta Palm-Aelders on justice, virtue and men*, p. 334.

²⁰² Ídem.

²⁰³ Segons: **K. M. Wilson**. *An Encyclopedia of Continental Women Writers, Vol. 1*, St James Press, 1991, p. 6.

²⁰⁴ Segons: **J. Vega**. *Op. cit.*, p. 334.

²⁰⁵ **Jean Paul Marat** se'l va identificar amb l'ala esquerrana de la Revolució, els jacobins, i la seva apassionada defensa del Terror li va portar a ser assassinat per Charlotte Corday, una jove girondina.

²⁰⁶ Segons: **J. Vega**. *Op. cit.*, p. 335; **J. F. Mcmillan**. *Op. cit.*

²⁰⁷ Segons: **J. Vega**. *Op. cit.*, p. 335.

²⁰⁸ La "*Sociedad patriótica de los hijos de la verdad*" era una associació revolucionària defensora de la democràcia i de la igualtat social. Segons: **J. Vega**. *Op. cit.*, pp. 335, 338; **J.F. Mcmillan**. *Op. cit.*

²⁰⁹ Segons: **K.M. Wilson**. *op. cit.*

La seva obra política havia iniciat oficialment el 30 de desembre de 1790 quan va pronunciar davant l'Assemblea Federativa dels Amics de la Veritat el seu discurs "*Sobre la injustícia de les lleis a favor del homes a expenses de les dones*", el qual va comptar amb un gran nombre de còpies per tal de repartir-les entre les dones amb l'objectiu d'animar-les a formar part de la causa que ella defensava²¹⁰. No obstant això, va ser força criticada per part dels revolucionaris que estaven en contra de la igualtat i pels conservadors dels Països Baixos que van deixar de donar-li suport.

Dos mesos després, el 14 de febrer del 1791, va realitzar un altre discurs, però aquesta vegada va centrar-se en reivindicar les condicions de l'educació femenina a la capital francesa. A part de ser una habitual defensora de la igualtat entre homes i dones, admirava els ideals revolucionaris francesos i va decidir escriure un breu escrit atacant els enemics interiors i exteriors de França²¹¹.

El mateix any, va tornar a pronunciar-se a favor de les dones afirmant que el seu paper era necessari dins el govern²¹² i l'1 d'abril del 1792, acompanyada d'un grup de dones, va reivindicar altre cop el dret a l'educació, però també demanava que la majoria d'edat femenina fos als 21 anys, llibertat política i una llei que acceptés el divorci²¹³.

El setembre del 1792 se li va encarregar una altra missió diplomàtica als Estats Units, però aquesta va ser un fracàs i va tornar a París²¹⁴. Després de les seves intervencions, va desaparèixer de l'escena pública francesa i va tornar a Holanda, on va intentar formar clubs femenins. A partir d'aquest moment, es coneixen pocs esdeveniments sobre la seva vida fins que va ser arrestada²¹⁵.

El 1795 les forces revolucionàries franceses va envair Holanda i Etta d'Aelders va convertir-se en sospitosa a l'intentar negociar la pau i arribar a un acord entre ambdues parts per evitar, així, la invasió d'Holanda. Com a conseqüència, va ser detinguda acusada l'orangista i va ser empresonada durant tres anys a la fortalesa de Woerden. Durant la seva estança allí va experimentar greus problemes de salut i al ser alliberada el 1798 va caure malalta.

És difícil saber que va passar-li a partir d'aquestes dates, ja que no hi ha una documentació exacta, però es creu que va morir el 28 de març de 1799 a causa d'una malaltia²¹⁶.

---

²¹⁰ Ídem; **J. Vega**. *Op. cit.*, p. 342.

²¹¹ Segons: **K.M Wilson**. *Op. cit.*, p. 6.

²¹² Ídem.

²¹³ Segons: **J.F. Mcmillan**. *Op. cit.*

²¹⁴ Segons: **K.M Wilson**. *Op. cit.*, p. 6.

²¹⁵ Ídem.

²¹⁶ Com a conseqüència de la poca informació recollida als registres o documentació escrita referents a la vida d' Etta d'Aelders, no pot saber-se amb certesa per quina malaltia es va veure afectada.

4.4.2 Discursos

Entre els seus discursos amb gran caràcter feminista, destaca *“Sobre la injustícia de les lleis a favor dels homes a expenses de les dones”²¹⁷*, llegit a l’Assemblea Federativa dels Amics de la Veritat el 30 de desembre del 1790.

En aquest manifest, comença afirmant que la condició de les dones ha millorat mínimament a l’haver pogut esdevenir Amazones, però que la situació femenina encara és molt inferior a la masculina. Seguint les seves ideologies, els homes no poden ser “justos a mitges” acceptant només aquelles millores que els beneficien i han de ser capaços d’erradicar els prejudicis que es troben incorporats dins la societat si volen arribar a la felicitat.

Un dels primers temes que tracta a la seva lectura és la igualtat legal, qüestionant el fet que si la justícia fa lliures als humans, per què les lleis només estan a favor d’una part de la població i obliden una altra? Com a conseqüència d’aquesta condició, es pregunta com “consagrarien, al segle de les llums i de la filosofia, el que ha sigut l’abús de la força en un segle d’ignorància²¹⁸”.

Així doncs, exigeix que es faci justícia pel seu gènere, ja que les dones enlloc de ser vistes com iguals, únicament són utilitzades per satisfer les necessitats dels homes. Per tant, veu als Senyors com éssers injustos que enlloc de millorar l’educació i les lleis per aconseguir millores socials femenines, les utilitzen per convertir les dones en submises impeding que pensin per elles mateixes.

Tenint en compte aquestes reivindicacions, Etta Palm d’Aelders realitza una crítica al paper secundari de la dona a la societat i com el conjunt d’injustícies, sobretot jurídiques i polítiques, les han convertit en esclaves i subordinades i ha fet que no siguin capaces de gaudir de ser esposes i mares, ja que ho veuen com una opressió o obligació. Citant les seves paraules “no hi ha res més humiliant que exigir com un dret, allò que seria gloriós obtenir per elecció²¹⁹”.

Seguidament, fa una crítica al desenvolupament del procés matrimonial de l’època, comentant el seguit d’opressions que aquest comporta, com serien la submissió a la voluntat dels seus pares en escollir el seu “acompanyant de vida” i com, un cop casades, no poden expressar la seva voluntat per evitar ser titllades de captivadores. L’oradora no dubta en relacionar aquestes afirmacions amb el fet que la seva vida no les pertany i que són titelles a la voluntat dels homes des del moment que abandonen la infantesa – en ocasions abans –.

Considerant les afirmacions, exigeix reiteradament una igualtat en tots els àmbits perquè ambdós gèneres compten amb els mateixos drets naturals i, com a conseqüència, han de ser capaces “de gaudir de la mateixa educació i medis per adquirir-la”. Alhora, presenta la convicció que “podrien trencar les cadenes” i “mostrar-se superiors als seus amos” si poguessin ser capaces d’utilitzar totes les seves virtuts i capacitats.

Sabent que “la natura les ha creat per ser les seves companyes”, pensa que és obligació dels homes reforçar les capacitats naturals femenines mitjançant reformes educatives, fet que les elevaria a una superioritat considerable.

---

²¹⁷ El discurs utilitzat es troba A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., pp. 70 - 74.

²¹⁸ *Ibid.*, p. 71.

²¹⁹ *Ibid.*, p. 72.

Finalment, mostra les incongruències de l'actitud masculina al permetre que les dones participin en la Revolució Francesa (1789 – 1799), ajudar la seva pàtria i animar-los constantment a lluitar contra els seus enemics, però els impedeixen dur a terme una “revolució dins la Revolució” mitjançant la filosofia per millorar els seus costums i impulsar, així, a les dones més enllà del seu paper de servitud.

Un segon discurs llegit per ella a destacar és *“El missatge de les ciutadanes franceses a l'Assemblea General”*²²⁰, el 12 de juny de 1791, on reclama un canvi a les lleis per tal de garantir, altre cop, una millora educacional així com critica el matrimoni vist com una opressió.

Fa referències constants a la hipocresia masculina, en elaborar lleis que sotmeten la meitat de la població a una esclavitud i en “invertir els principis fonamentals sobre els que reposa l'edifici majestuós que estan construint [...] per la felicitat dels francesos”. Per ella, és el moment de canviar la situació i gràcies a la filosofia podran arribar a “la igualtat dels drets de tots els individus, sense diferències de sexe”, drets que durant molt temps han sigut ignorats.

D'altra banda, torna a mencionar les injustícies conjugals i considera que hauria de ser, únicament, el resultat d'un pacte social que protegís tant al marit com a l'esposa. També reprèn el tema de l'educació, afirmant que “conclouran la seva obra atorgant a les joves una educació moral, igual a la dels seus germans”.

En conclusió, Etta Palm d'Aelders lluitava per un canvi a les lleis - les del moment suposaven “la tomba de la llibertat” - que permetin a les dones, les quals relaciona amb esclaves, trencar les seves cadenes.

---

²²⁰ Disponible a A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., pp. 75 – 77.

5. CONCLUSIONS MARC TEÒRIC: Quin és el reconeixement que s'atorga actualment a De Gouges, Wollstonecraft, Méricourt i D'Aelders?

La Revolució Francesa (1789 – 1799) va ser un dels grans moviments on les dones van marcar un abans i un després. De fet, és difícil creure que la conquesta dels drets socials per la meitat de la població hagi estat possible sense que les dones comptessin amb un paper en la lluita. No obstant això, segons nombroses bibliografies acadèmiques i fonts escrites sembla ser que el col·lectiu femení no va revoltar-se amb tanta força com el masculí, comportant que la participació de les dones en revolucions, guerres i lluites pels drets sigui una realitat oblidada en els nostres dies.

Com hem vist, les dones van participar de manera activa a la Revolució Francesa (1789 – 1799) i aquesta els va donar l'oportunitat de lluitar per deslliurar-se dels rols que envoltaven el gènere femení i, per tant, moltes, anònimament o pública, no van dubtar en afirmar que els drets republicans i liberals també les havia d'incloure a elles.

En el cas de De Gouges i Wollstonecraft, les seves obres i reivindicacions han aportat contingut i han esdevingut les precursors dels posteriors moviments feministes. Malgrat aquest fet, Olympe de Gouges, una de les dones més representatives de la intervenció de les dones a la Revolució, tot i que no podem saber amb certesa la implicació d'altres figures en la lluita a causa de la manca de registres escrits, no va ser considerada una de les grans figures humanistes de la França de finals del S. XVIII fins la fi de la Segona Guerra Mundial (1939 – 1945)²²¹. Cal dir que al morir guillotinata, va poder arribar a convertir-se en una de les primeres màrtirs de la causa feminista.

Mary Wollstonecraft, tot i haver sigut una de les dones més llegides a l'Europa i Amèrica de finals del S. XVIII i coneguda principalment per defensar que la igualtat entre gèneres és un principi bàsic i natural, va ser víctima d'una situació semblant a De Gouges. Com a conseqüència de les polèmiques generades per les seves obres i els esdeveniments pòstums, només els aspectes més negatius de la seva vida van ser el que va perdurar i va ser relacionat amb el seu nom durant dècades, oblidant, així, els seus escrits. De fet, va aconseguir ser reconeguda com a defensora dels drets de la dona gràcies a figures com Virginia Woolf ²²² i el moviment feminista que va redescobrir-la²²³.

En contraposició, Théroigne de Méricourt, amb la seva fúria i la seva lluita per aconseguir armar a les dones, ha estat oblidada tant en la història de la Revolució Francesa (1789 – 1799) com en els primers feminismes, tot i haver liderat la marxa sobre Versalles l'octubre de 1789. Etta Palm D'Aelders ha comptat amb el mateix destí, tot i haver estat la fundadora de la primera xarxa de clubs de dones i defensar els seus drets polítics.

Cal destacar, que tant Méricourt com D'Aelders han estat més invisibilitzades que De Gouges i Wollstonecraft, probablement com a conseqüència del fet que elles no redactaven les seves reivindicacions, o no hi ha constància d'aquestes, i preferien actuar de manera directa en les lluites. Tot i això, els èxits de les quatre han intentat ser silenciats durant tres segles, en els quals

---

²²¹ Segons: **Focus on women** (2017). *Olympe de Gouges, la revolucionaria olvidada*.

²²² **Virginia Woolf** va ser una escriptora britànica considerada una de les figures més destacades del modernisme literari del segle XX i del feminisme internacional.

²²³ Segons: **El Español** (2017). *Mary Wollstonecraft, la primera feminista*.

s'ha continuat assenyalant a totes aquelles dones que s'atreveixen a debatre i qüestionar la justícia i institucions que ens condicionen i regeixen.

De fet, totes elles van ser dones avançades al seu temps, que buscaven trencar amb els tabús de l'època, intentaven unir les dones sota una mateixa causa i mobilitzar-les i van posar en un compromís els governants de la nova República. Aquest darrer fet, possiblement, és el motiu pel qual les seves obres literàries i polítiques o discursos i moviments han caigut en l'oblit, ja que eren figures que suposaven una amenaça pels governants.

Així doncs, actualment, tot i comptar amb reconeixement dins el "món feminista", les seves lluites i reivindicacions són obviades generalment en la història, ja que difícilment alguna d'elles es troba esmentada amb freqüència en els llibres acadèmics que expliquin el període o, en cas que hi apareguin, compten amb una presència superficial i poc elaborada que no fa justícia a tot allò que elles van suposar, i suposen, per l'alliberament de la dona i el moviment que va ser la Revolució Francesa (1789 – 1799).

No obstant això, segles posteriors a la Revolució, que va donar inici a la primera onada feminista (1789 – 1848) ²²⁴, diversos grups de dones van continuar la lluita que elles havien començat per adquirir la igualtat de drets entre gèneres.

El moviment més proper que va reprendre els seus actes va ser la segona onada feminista (1848 – 1960), on es continuava demanant la igualtat dels drets civils, una revisió de la moral i, essencialment, el sufragi universal²²⁵.

Dins aquest període, cal parlar de dos dones dels Estats Units que van organitzar el 1848 la Convenció de Seneca Falls, la primera convenció on va parlar-se sobre els drets de la dona i on van assistir 300 persones²²⁶. Una d'elles va ser Lucretia Mott (1793 – 1880), una oradora amb molt poder que va dedicar la seva vida a lluitar per millorar les injustícies entre gèneres i els problemes racials. Entre les seves protestes, referint-se a la condició de la dona, destacaven la reclamació del divorci, el dret a propietat i la defensa del sufragi universal. Posteriorment a la convenció, Mott va publicar el *Discourse on Women*, on parlava de l'opressió de les dones al llarg de la història i el 1866 va esdevenir la primera presidenta²²⁷ de la *American Equal Rights Association*²²⁸.

L'oradora va relacionar-se amb una altra de les figures principals del moviment, Elizabeth Cady Stanton (1815 – 1902), autora, oradora i una de les principals filòsofes defensores dels drets de les dones i dels moviment sufragista. De fet, Stanton va ser qui va redactar la *Declaration of Sentiments*, on, igual que va fer Olympe de Gouges amb la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*, expandia la *Declaració d'Independència* afegint el mot "dona" al llarg del text polític. Tot i que va estar força compromesa amb causes com aconseguir que les dones casades

---

²²⁴ La **primera onada feminista** tenia com a objectiu assolir la igualtat de drets civils entre gèneres. Aquí també va néixer la contemplació del sufragi femení, tot i que aquesta lluita seria més evident un segle i mig després.

²²⁵ Segons: **Muy Historia** (2019). "*Segunda ola del feminismo*" a *Las olas del feminismo a lo largo de la historia*.

²²⁶ Segons: **Hasta el tiesto** (2018). *La segunda ola del feminismo*.

²²⁷ Segons: **National Women's History Museum** (2017). *Lucretia Mott*.

²²⁸ La **American Equal Rights Association** es va constituir el 1866 als Estats Units amb el propòsit d'assegurar, tal com diuen a la seva constitució, "la igualtat de drets entre tots els ciutadans nord-americans, especialment el dret de sufragi, independentment de la raça, el color o el sexe."

poguessin comptar amb propietats i posar a fi a l'esclavitud, els moviment sufragista va esdevenir la seva prioritat²²⁹.

Arran d'aquesta condició, va conèixer a Susan B. Anthony (1820 – 1906), qui va viatjar per Europa i Estats Units realitzant discursos sobre el sufragi i els drets de la dona²³⁰. La seva unió per la causa va representar el moviment femení durant mig segle. D'entre les seves accions va destacar la fundació, juntament amb altres dones sufragistes, de la *National Woman Suffrage Association* el 1869²³¹.

Posteriorment, a Gran Bretanya, també dins el moviment sufragista, va destacar Emmeline Pankhurst (1858 – 1928), qui criticava els discursos moderats i les promeses referents al sufragi femení per part del Parlament, ja que totes les promeses que aquest realitzava no eren exitoses²³². Com a conseqüència, va creure necessari abandonar les tàctiques pacífiques i va organitzar manifestacions violentes, fent una crida a la unió de les dones més enllà de les seves diferències de classe²³³. Pankhurst i altres dones van crear el 1903 la “Unió política i social de les dones”, organització que va ser oberta només a dones i tenia com a objectiu aconseguir el vot femení, que es va atorgar a les dones majors de 30 anys amb restriccions el 1918²³⁴.

Una altra dona amb idees similars a les de Pankhurst va ser Clara Zetkin (1857 – 1933), qui va involucrar-se en el paper de la dona dins la política, la lluita per la igualtat de drets, sobretot del dret a vot portant, així, el feminisme a la societat alemanya. Zetkin va editar el diari *La Igualtat* a través del qual volia donar veu a la lluita. El 1907 va esdevenir la líder de l' Oficina de la Dona del SPD i és mundialment reconeguda per haver estat la impulsora d'instaurar el 8 de març com el dia de la dona²³⁵.

Paral·lelament, van sorgir altres moviments que buscaven la igualtat racial, on cal destacar a Sojourner Truth (1793 – 1883), coneguda pel seu discurs *Ain't I a Woman*, pronunciat el 1851 a la Convenció dels drets de la dona a Ohio, el qual ha esdevingut un símbol de la lluita de la dona afroamericana. En aquest, defensava que la dona tingués els mateixos drets que l'home al comptar ambdós amb les mateixes capacitats²³⁶.

Ahora, el feminisme modern va començar a prendre una major força. Aquest va ser iniciat per Flora Tristán (1803 – 1844), escriptora, pensadora socialista i feminista francesa²³⁷, que volia aconseguir canviar el sistema capitalista establert per aconseguir els mateixos drets per les dones²³⁸. Així doncs, Tristán va vincular les reivindicacions de la dona amb les lluites obreres i va escriure obres com *Emancipació de la dona* o el 1842 *La Unión obrera*, on assentava les bases del feminisme i exposava els drets dels treballadors i, sobretot de les dones²³⁹.

Cal destacar també l'obra *Paseos por Londres*, on comentava sobre la *Vindicació pels drets de les dones* de Wollstonecraft i es mostrava a favor de les idees que l'autora britànica defensava.

---

²²⁹ Segons: **National Women's History Museum** (2017). *Elizabeth Cady Stanton*.

²³⁰ Segons: **Medium** (2015). *Top 12 de mujeres emblemáticas para el mundo: precursoras del feminismo*.

²³¹ Segons: **National Women's History Museum** (2017). *Elizabeth Cady Stanton*.

²³² Segons: **Diario Sur** (2018). *Las cinco mujeres que impulsaron el feminismo en Europa*.

²³³ Segons: **Mujeres en red** (2008). *“Las sufragistas” a Feminismo: historia y corrientes*.

²³⁴ Segons: **Diario Sur** (2018). *Las cinco mujeres que impulsaron el feminismo en Europa*.

²³⁵ Ídem i **Muy Historia** (2017). *“Clara Zetkin” a 15 mujeres que impulsaron el feminismo*.

²³⁶ Segons: **Medium** (2015). *Top 12 de mujeres emblemáticas para el mundo: precursoras del feminismo*.

²³⁷ Ídem.

²³⁸ Segons: **Hasta el tiesto** (2018). *La segunda ola del feminismo*.

²³⁹ Segons: **Muy Historia** (2017). *“Flora Tristán” a 15 mujeres que impulsaron el feminismo*.

De fet, Tristán va unir les lluites obreres amb l'herència de les revolucionàries franceses i de Mary Wollstonecraft²⁴⁰.

En etapes posteriors, destaca Emma Goldman (1869 – 1940), anarquista, pensadora, activista radical i feminista que defensava l'amor lliure i el control de la natalitat. És a dir, considerava que el desenvolupament de la dona, la seva llibertat i independència havien de sorgir d'ella mateixa, afirmant-se com a persones i rebutjant l'autoritat que qualsevol pretengués exercir sobre el seu cos. Una de les principals tesis de Goldman era que un dels principals causants de l'opressió femenina residia en el control de la sexualitat, el qual per ella era vist com una manera de controlar les dones²⁴¹.

A partir dels anys seixanta del segle XX, tot i que n'hi ha que afirmen que va començar als vuitanta, va iniciar-se la Tercera Onada, que exigia principalment un canvi de valors i entre les seves reivindicacions es trobava la lluita en contra de la dona com a estereotip sexual als mitjans de comunicació o publicitat²⁴².

En aquesta etapa van destacar les aportacions de Betty Friedan (1921 – 2006) amb l'obra *Mística de la feminitat* i de Simone de Beauvoir (1908 – 1986), una filòsofa i escriptora francesa essencial per la reivindicació dels drets de la dona. Va ser una de les primeres en defensar el dret a l'avortament i criticava que les dones s'hagin definit al llarg de la història respecte el seu rol com a mares, filles o esposes. De fet, afirmava que el que s'entén per dona és un producte cultural i que la principal tasca de les dones és reconquerir la seva pròpia identitat a partir dels criteris que elles mateixes estableixin. Al seu llibre *El segundo sexo* va parlar sobre la condició social de les dones i va analitzar les diferents característiques del que ells considerava l'opressió masculina²⁴³.

Tot i que hi ha qui defensa que la Tercera Onada continua vigent fins els nostres dies, a partir de la segona dècada del segle XXI es va començar a parlar d'una Quarta, caracteritzada per ser un moviment diversificat²⁴⁴.

Així doncs, tot i que els noms de De Gouges, Wollstonecraft, Méricourt i d'Aelders hagin estat oblidats i les seves lluites personals siguin obviades, el moviment revolucionari que van iniciar juntament amb les seves contemporànies ha donat lloc al moviment feminista que estem vivint actualment.

---

²⁴⁰ Segons: **El Periódico** (2019). *Flora Tristán: la pionera del feminismo del 99%*.

²⁴¹ Segons: **Mujeres en red** (2008). *“Las sufragistas” a Feminismo: historia y corrientes*; **Luchadoras** (2019). *Emma Goldman; anarquista, feminista y activista por el control natal*.

²⁴² Segons: **Diario Sur** (2018). *Las cinco mujeres que impulsaron el feminismo en Europa*.

²⁴³ Ídem; **Medium** (2015). *Top 12 de mujeres emblemáticas para el mundo: precursoras del feminismo*; **Mujeres en red** (2008). *“Las sufragistas” a Feminismo: historia y corrientes*.

²⁴⁴ Segons: **Muy Historia** (2019). *“Cuarta ola del feminismo” a Las olas del feminismo a lo largo de la historia*; **Milenio** (2017). *La cuarta ola feminista*.

MARC PRÀCTIC:

6. ÀMBIT GEOGRÀFIC, FAMILIAR I ECONÒMIC

Després d'haver vist les biografies d'aquestes quatre figures femenines, hem pogut observar que tant Olympe de Gouges com Mary Wollstonecraft provenien de ciutats mentre que Théroigne de Méricourt era d'un poble i Etta d'Aelders d'un llogaret.

Respecte la situació familiar, Olympe de Gouges mai va comptar amb una figura paterna, ja que el seu pare va morir quan ella era petita i el biològic mai va poder fer-se càrrec d'ella. No obstant això, un dels esdeveniments decisius de la seva vida va ser el fet de veure's obligada a casar-se durant la seva adolescència i haver tingut un fill dins d'un matrimoni que, segons ella, la humiliava.

D'altra banda, Mary Wollstonecraft provenia d'una família de classe mitjana que representava tots els aspectes de la societat patriarcal del S. XVIII. Durant la seva infantesa, va haver d'afrontar el mal geni, l'alcoholisme i la misogínia del seu pare, així com va haver de veure en nombroses ocasions com aquest agredia físicament a la seva mare. Cal afegir, que el seu germà Ned la humiliava constantment i mentre ell va comptar amb una educació, Mary Wollstonecraft no va gaudir d'un ensenyament mínim fins que van mudar-se per primera vegada.

Una altra figura que va haver d'experimentar maltractes físics, tot i que en el seu cas van ser directes, va ser Théroigne de Méricourt. Aquesta, provenia d'una família de camperols i la mort de la seva mare va desencadenar un seguit d'abusos per part de la seva tieta, avis i madrastra a la seva vida.

Etta d'Aelders, per la seva part, provenia d'una família burgesa. El seu pare va morir quan ella era petita i va ser la seva mare qui va encarregar-se de proporcionar-li una educació com les que rebien les dones de l'alta societat. Cal destacar que la figura masculina que segurament més va marcar la seva vida, va ser el seu marit, qui es creu que va abandonar-la poc després que elles es quedés embarassada.

Dins l'àmbit econòmic, Olympe de Gouges va ascendir socialment i va ser considerada part de la burgesia quan va mudar-se a París. No obstant això, ella va créixer dins una família on el principal sou provenia d'un carnicer.

Mary Wollstonecraft, tot i provenir d'una família de burgesos, va haver de fer front a una situació de precarietat econòmica durant la seva infantesa, que una vegada adulta ella mateixa també hauria de viure.

D'aquesta manera, Théroigne de Méricourt també va ser víctima de problemes econòmics greus, tot i que els seus progenitors eren camperols. En contraposició, Etta d'Aelders va ser filla d'un matrimoni burgès que va comptar amb una condició econòmica favorable.

Referint-nos a la dimensió geogràfica, s'ha pogut observar que les dues provinents de ciutats, és a dir, De Gouges i Wollstonecraft, van comptar amb unes reivindicacions amb major impacte social, ja que les seves obres són més extenses i s'hi poden accedir amb més facilitat pel fet que es transmetien a la població de manera escrita. Contràriament, Méricourt i d'Aelders, les quals van créixer en un poble i un llogaret, transmetien les seves denúncies de manera oral i les manifestaven amb més accions que obres escrites.

Per tant, podem interpretar que el fet de viure a una ciutat, pot facilitar l'accés a les idees il·lustrades com l'ús de la raó a partir del contacte més directe amb la burgesia o els cercles més revolucionaris. En canvi, créixer en un poble, més apartat del centre, dificulta l'accés a aquestes comunitats i tot i que els pensaments de la Il·lustració arribaven, els transmetien d'una manera més activa. Com a conseqüència, les bases de la seva lluita feminista – tot i que encara no existia el concepte – podrien haver estat influenciades pel seu lloc d'origen.

Respecte l'àmbit familiar, totes elles van experimentar vivències desagradables amb almenys una figura masculina durant la seva vida. Aquesta condició, s'ha vist reflectida en les seves pròpies obres personals. En el cas d'Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft i Etta d'Aelders, podria haver influït al moment de lluitar pel dret al divorci o criticar el matrimoni i Théroigne de Méricourt, podria haver defensat principalment el dret a comptar amb armes, ja que va ser maltractada per nombrosos familiars durant la seva vida.

Finalment, tot i que l'àmbit econòmic no va suposar un impediment per cap de les quatre autores, no va ser fins que van adoptar una posició socioeconòmica elevada, majoritàriament al marxar a París, que les seves reivindicacions no van adoptar tanta força.

	OLYMPE DE GOUGES	MARY WOLLSTONECRAFT	THÉROIGNE DE MÉRICOURT	ETTA PALM D'AELDERS
GEOGRÀFIC	Ciutat (Montauban)	Ciutat (Spitalfields)	Poble (Marcourt)	Llogaret (Groningen)
FAMILIAR	<ul style="list-style-type: none"> · No va comptar amb una figura paterna. · Obligada a contraure matrimoni durant la seva adolescència. · Va tenir un fill dins un matrimoni en què ella se sentia humiliada. 	<ul style="list-style-type: none"> · Pare amb mal geni, alcohòlic i misogin, que agredia físicament la mare de l'autora. · No li van proporcionar una educació fins mudar-se. · El seu germà Ned la humiliava. 	<ul style="list-style-type: none"> · Va ser víctima d'abusos físics per part de familiars directes (tieta, madrastra i avis). 	<ul style="list-style-type: none"> · Filla d'un matrimoni burgès. · El seu pare va morir quan era petita i la seva mare va donar-li una educació. · El seu marit va abandonar-la després de deixar-la embarassada.
ECONÒMIC	<ul style="list-style-type: none"> · Infantesa: principal sou provinent d'un carnicer (el seu pare). · Va ascendir socialment al mudar-se a París. 	<ul style="list-style-type: none"> · Precarietat econòmica durant la seva infantesa i vida adulta. 	<ul style="list-style-type: none"> · Quan era petita va comptar amb estabilitat econòmica. · Posteriorment, la seva família va haver de fer front a problemes econòmics. 	<ul style="list-style-type: none"> · Condició econòmica favorable.

7. LLUITES COMUNES

En aquest apartat s'analitzaran les lluites personals de les quatre autores explicades a partir de les seves obres o discursos més importants. La selecció dels àmbits i de les figures femenines s'han realitzat a partir de la idea que reivindicaven injustícies semblants, per tant el criteri de la tria és personal. No obstant això, cal destacar que no totes les dones de la Revolució van lluitar per millorar aquests aspectes en concret, sinó que podrien haver-ne defensat altres dels quals poden no haver registres escrits.

Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft, Théroigne de Méricourt i Etta Palm d'Aelders, van intentar incitar un canvi en les lleis del país a partir de les reivindicacions dels seus escrits, les quals s'analitzaran a continuació, per tal de millorar la condició de la dona. Malgrat les similituds en les seves defenses, les de Théroigne de Méricourt es centraven en aspectes més concrets i, com a conseqüència de la falta de discursos i evidències escrites per part seva, els seus arguments no són tant extensos com els de les seves companyes de lluita.

7.1 Representació i activitat en la vida política

Una de les principals lluites d'Olympe de Gouges va ser la d'incloure a les dones a la vida política. A la seva *Declaració pels Drets de la Dona i la Ciutadana*, observem mencions constants a aquesta reivindicació. Ja al preàmbul afirma que:

“Les mares, les filles, les germanes, representants de la nació, demanen ser constituïdes a l'assemblea nacional. Considerant que la ignorància, l'oblit o el menyspreu dels drets de la dona són les úniques causes de les desgràcies públiques i de la corrupció dels governs, han decidit exposar en una solemne declaració els drets naturals, sagrats i inalienables de la dona [...] a fi que les reclamacions de les ciutadanes [...] col·laborin sempre en el manteniment de la constitució.”²⁴⁵

De Gouges comença enunciant el posicionament de les dones i les menciona com a representants de la nació, considerant-les des del principi com membres que han de formar part de les eleccions del país i remarcant la importància d'assolir una societat, possiblement democràtica, on les dones comptin amb un paper actiu dins la política, ja que, tal i com afirma, si els seus drets són acceptats i considerats els governs comptaran amb un funcionament més favorable pels ciutadans i ciutadanes.

Al segon article, afirma que *“la finalitat de qualsevol associació política és la conservació dels drets naturals i imprescriptibles de la Dona i l'Home [...]”²⁴⁶*, denunciant que la Revolució havia denegat els drets polítics a les dones i plantejant una exigència de tipus polític, expressant que la preservació d'aquests drets, els quals són preexistents, es troba a qualsevol agrupació política. Alhora, presenta la idea que aquesta associació està subjecta a l'interès d'emprar la política com a mètode de protecció i defensa.

L'autora reprèn la idea d'una participació democràtica igualitària a la redacció del tercer article:

---

²⁴⁵ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 132.

²⁴⁶ Ídem.

“El principi de qualsevol sobirania resideix essencialment a la Nació, que no és més que la reunió de la Dona i l’Home: cap cos, cap individu, pot exercir l’autoritat que no emani expressament d’allò.”²⁴⁷

Per tant, mostra la convicció que tant homes com dones poden i han de participar en la construcció de la llei incloent al seu gènere dins el concepte “Nació”.

Conseqüent amb si mateixa, l’autora sol·licita la participació de les dones a la vida política i afirma que poden ser escollides, igual que els homes, a qualsevol càrrec polític o treball públic a l’article sisè, on es recolza dient que:

“La Llei ha de ser l’expressió de la voluntat general, totes les Ciutadanes i Ciutadans han de contribuir, personalment o per mitjà dels seus representants, a la seva formació; ha de ser la mateixa per tots: sent totes les ciutadanes i ciutadans iguals davant els seus ulls [...]”²⁴⁸

Olympe de Gouges estableix que la llei ha de basar-se en la “voluntat general”, concepte utilitzat per Rousseau al seu Contracte Social el 1762, per plantejar que tots/es els/les ciutadans/es han de poder participar de manera personal o través dels seus representants a la seva conformació. Amb això, està fent una al·lusió a la democràcia i a un sistema just als seus ulls i, alhora, es refereix a la importància del dret a vot femení.

Aquesta afirmació es completa al desè article on diu que *“la dona té dret a pujar al cadafal, ha de tenir dret a pujar a la Tribuna, sempre que les seves manifestacions no pertorbin l’ordre públic establert per la Llei”²⁴⁹*, sol·licitant la participació de totes les dones a la vida política de manera directa o indirecta.

Posteriorment, al setzè, estableix que la *“la constitució és nul·la si la majoria dels individus que componen la Nació no ha cooperat a la seva redacció”²⁵⁰*, referint-se a com les dones han estat privades de tot dret i representació política i reclama la seva inclusió, ja que sense elles no poden considerar-se democràtics. Finalment, a l’epíleg esmenta com el govern francès ha estat, durant anys, depenent de la participació anònima de les dones: *“El govern francès, sobretot, ha depès durant segles de l’administració nocturna de les dones.”²⁵¹*

Mary Wollstonecraft, a la *Vindicació dels drets de la dona*, va escriure:

“No puc evitar lamentar-me que les d’una índole més elevada no tinguin obert un camí per dur a terme plans més extensos amb què es facin útils i independents. [...] Crec que les dones haurien de tenir representants, en comptes de ser governades arbitràriament, sense que se’ls permeti prendre part en les deliberacions del govern.”²⁵²

Tot i que la seva afirmació anava únicament dirigida a les burgeses i l’alienació²⁵³ es troba present en l’escrit, Wollstonecraft va criticar el sistema de govern i va reivindicar la inclusió de

---

²⁴⁷ Ídem.

²⁴⁸ Ibíd., p. 133.

²⁴⁹ Ibíd., pp. 133 – 134.

²⁵⁰ Ibíd., pp. 134 – 135.

²⁵¹ Ibíd., p. 136.

²⁵² **M. Wollstonecraft**, *Vindicació dels drets de la dona*, trad. J. Mussarra Roca, L’art de la memòria, 2014, p. 295.

²⁵³ L’alienació és la situació de la persona oprimida que interioritza i comparteix el sistema de creences de l’opressor. Com a conseqüència, comporta no ser conscient de sofrir tal opressions o, en alguns casos, negar-les. En aquest cas, tot i que Wollstonecraft reivindicava una societat igualitària entre gèneres, havia

les dones dins la política a partir de comptar amb figures al govern que les representin per poder lluitar pels seus drets de manera més directa.

Posteriorment, va reivindicar que les dones “*també podrien estudiar política i fomentar la seva benvolença sobre una base més àmplia*”²⁵⁴ i que “*cal que tinguin existència civil dins l'Estat*”²⁵⁵, al·ludint a la necessitat de tenir la dona com a subjecte polític.

Per la seva part, Etta Palm d'Aelders va demanar a la *Petició de les dones a l'Assemblea Legislativa* que “*la llibertat política i la igualtat dels drets siguin comuns als dos sexes*”²⁵⁶, remarcant la situació d'inferioritat en què viuen les dones i defensant que haurien de poder estar involucrades dins la política de la mateixa manera que els homes.

Cal afegir, que tant ella al *Discurs sobre la injustícia de les lleis a favor dels homes a expenses de les dones* com Théroigne de Méricourt al *Discurs a la Societat Fraternal dels Mínims*, van mencionar de manera superficial la inclusió de les dones a la vida política a partir d'exemplificacions i comparacions amb altres esdeveniments passats i figures femenines que van desenvolupar una llarga vida política. D'Aelders pregunta retòricament si “*el llarg regnat d'Isabel, no va ser un prodigi d'activitat política?*”²⁵⁷ i Méricourt, estableix que “*les nostres mares, les Gales i les orgulloses Germàniques deliberaven a les Assemblees públiques [...], la mateixa sang continua corrent per les nostres venes*”²⁵⁸.

Amb això, ambdues oradores persegueixen l'objectiu de demostrar que el fet de ser dones no hauria de suposar una barrera en el moment de realitzar activitats polítiques, remarcant que altres figures femenines han desenvolupat tasques de gran poder amb anterioritat i han estat exitosos. De fet, amb les paraules de Méricourt entenem que és el dret i el deure de les dones realitzar tasques polítiques, ja que les eleva a la mateixa posició que aquelles que menciona per fer-los veure que, contràriament a allò que els inculquen, no han de considerar-se inferiors i han de lluitar per arribar a la posició que es mereixen per naturalesa.

---

afirmat prèviament que “considero que les dones de tota condició han de complir els deures d'esposa i mare d'acord amb la raó i la religió”. (M. Wollstonecraft, *op. Cit.*, p. 295)

²⁵⁴ M. Wollstonecraft, *op. Cit.*, p.297.

²⁵⁵ *Ibid.*, p. 299.

²⁵⁶ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 162.

²⁵⁷ *Ibid.*, p. 73.

²⁵⁸ *Ibid.*, p. 157.

7.2 Divorci

Olympe de Gouges va ser una fidel defensora del divorci, ja que creia que el matrimoni era una opressió per la dona com veurem més endavant. A la seva Declaració, concretament a l'epíleg, va al·ludir a un pacte social entre marits i esposes on establia, entre altres, que el matrimoni havia de poder desfer-se:

“Si intentar donar al meu sexe una consistència honorable i justa és considerat en aquest moment una paradoxa per la meua part, i intentar-ho impossible, deixo als homes que vindran la glòria de tractar aquesta matèria, però en l’espera podem preparar-la per mitjà de l’educació nacional, la restauració dels costums i les convencions conjugals.”²⁵⁹

Quan De Gouges menciona una “restauració dels costums i de les convencions conjugals”, fa referència a la lluita per un canvi de lleis on els rols del matrimoni tradicional, viscut en el moment d’escriure la Declaració, esdevinguin més favorables per la dona i, sobretot, a un abandonament dels prejudicis i aconseguixin una igualtat entre homes i dones i l’acceptació del divorci, que garantiran una existència més honorable i feliç per ambdues parts.

Una altra obra on es fa evident la seva lluita és *Le bon sens du français* (*The Frenchman’s commonsense*). En ella s’hi observen arguments com el següent:

“La gent ha abandonat els prejudicis, estan il·luminats per la Constitució i la filosofia. Supliquen per un decret [...] que evidenciï que la igualtat entre marits i esposes existeix de la mateixa manera que ho fa entre tots els Francesos, [...], que els permeti separar-se sota la guia dels tribunals familiars i que garanteixi arbitrar d’acord amb les lleis de la raó i que tingui en compte els interessos dels nens/es i la divisió de les possessions. Persuadim als tribunals, el més aviat possible, perquè entenguin el que la gent ja comprèn. Denunciem l’anatema del feudalisme [...] i llavors ens sentirem orgullosos i invencibles quan la gent aviat sorgeixi del pit de la llibertat i igualtat.”²⁶⁰

De Gouges es manifesta com la veu dels francesos i franceses afirmant que gràcies a la raó, han pogut adonar-se que necessiten un canvi a les lleis que els permeti assolir una igualtat conjugal i que aquesta, conseqüentment, els permetrà “ser lliures”. A la seva reivindicació inclou que es necessari tenir en compte, juntament amb la voluntat de divorci entre els conjugues, allò que beneficiï als fills i filles i que la divisió de les possessions compartides sigui justa per ambdues parts. Per ella, si s’assoleixen aquestes peticions es trobaran més a prop d’arribar a una societat igualitària per tothom.

Ambdós documents tenen en comú el “contracte social de l’home i la dona” que O. De Gouges proposava al buscar una relació entre homes i dones on es previngui la dissolució del matrimoni i on els homes i les dones surtin beneficiats a parts iguals. Cal destacar que vol que els fills i les filles han de comptar amb el dret d’heretar, tal i com redacta a la *Declaració*.

Mary Wollstonecraft afirmava que:

“La raó i l’experiència m’han convençut que l’únic mètode perquè les dones compleixin els seus deures específics és alliberar-les de tota restricció i permetre’ls que participin en drets que són inherents per tota la humanitat. Feu-les lliures i no tardaran a tornar-se

---

²⁵⁹ Ibid., p. 137.

²⁶⁰ O. De Gouges (2014). *Le bon sens du français*, trad. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.

*sàvies i virtuoses, i els homes s'hi tornaran encara més; perquè el millorament ha de ser mutu.*²⁶¹”

En establir això, fa referència a les constants opressions que les dones vivien en el seu dia a dia. Una de les que ella més criticava, eren les experimentades al matrimoni i com aquest les privava de realitzar diverses activitats públiques i, en ocasions, arribar a menysprear les tasques que segons la societat els pertocava. En afirmar que havien de “fer-les lliures” podria al·ludir, en una part, a la necessitat de deixar-les deslliurar-se del matrimoni i, per tant, en concedir-los el dret a divorci.

Aquesta reivindicació, també la podem veure present a la seva obra *María o los agravios de la mujer*, on la protagonista acaba sol·licitant una petició del divorci mostrant, així, la realitat que l'autora volia aconseguir.

Etta Palm d'Aelders considerava el divorci com una lluita essencial per les dones i va reclamar-lo de manera directa, com es pot veure a l'acta de l'Assemblea de la *Petició de les dones a l'Assemblea Legislativa* on hi ha escrit que “els homes són per fi lliures i les dones són esclaves de mil prejudicis. Demanen doncs: [...] 4. Que el divorci sigui decretat²⁶²”. Per tant, per d'Aelders el divorci no era vist únicament com un dret que els pertanyia, sinó que era fonamental perquè les dones fossin lliures i poguessin gaudir, igual que els homes, dels privilegis de la Revolució.

Al discurs *Sobre la injustícia de les lleis* va mencionar, igual que Olympe de Gouges, la importància d'un pacte social entre marit i esposa. Ella afirmava que “l'autoritat conjugal només ha de ser la conseqüència del pacte social. Correspon a la saviesa de la legislació; és d'interès general establir una balança entre el despotisme i la llicència, però els poders del marit i de l'esposa han de ser iguals i individuals²⁶³”, al·ludint a que el matrimoni només pot tenir-hi lloc si ambdues parts hi estan a favor. La baronessa, però, va més enllà i demana un canvi en les lleis que garanteixi una igualtat dins els matrimonis i que si en un futur algun dels conjugues decideix separar-se, ha de poder fer-ho a partir d'una llei que li ho permeti.

---

²⁶¹ M. Wollstonecraft, op. Cit., p. 355.

²⁶² A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 162.

²⁶³ Ibíd., p. 76.

7.3 Possessió de propietats

Olympe de Gouges va escriure a l'article disset de *Declaració dels Drets de Dona* que:

“Les propietats són per tots els sexes reunits o separats; son, per cada un, un dret inviolable i sagrat; ningú pot ser privat d'ella com a vertader patrimoni de la naturalesa a excepció que la necessitat pública, legalment constatada, ho exigeixi de manera evident i amb la condició d'una justa i anterior indemnització.”²⁶⁴

En aquest últim article, parla del reconeixement de la propietat privada per homes i per dones. És important destacar que O. De Gouges defensa aquest dret tant dins del matrimoni com separats o, fins i tot, quan es tracta d'herències familiars. Com ho considerava un dret natural per tothom, ningú podia veure-s'hi privat a excepció que una necessitat pública ho requerís, però davant aquesta situació havien de ser compensats.

A *Le bon sens du Français* (*The Frenchman's commonsense*) també defensava aquest dret de manera directa en dir:

“La gent ha abandonat els prejudicis, estan il·luminats per la Constitució i la filosofia. Supliquen per un decret [...] que garanteixi la seguretat de la propietat de tothom, [...] que garanteixi arbitrar d'acord amb les llums de la raó i que tingui en compte els interessos dels nens/es i la divisió de les possessions. Persuadim als tribunals, el més aviat possible, perquè entenguin el que la gent ja comprèn. Denunciem l'anatema del feudalisme, de tota la usurpació de propietats [...] i llavors ens sentirem orgullosos i invencibles quan la gent aviat sorgeixi del pit de la llibertat i igualtat.”²⁶⁵

Tot i defensar també el dret al divorci, demana que si aquest es produeix les propietats de cada individu siguin respectades i garantides. A més, recolza el seu argument afirmant que el sistema en què vivien s'apoderava d'aquest dret, violant el que ella considerava sagrat. Així doncs, no només es referia a les possessions matrimonials, sinó també individuals i familiars.

Per la seva part, Mary Wollstonecraft va relacionar la possessió de propietats amb la insuficient educació que rebien les dones i les conseqüències que aquesta tenia en elles:

“Com que no disposen de diners propis ni tenen cap propietat, aprenen a fer servir els diners que no són seus.”²⁶⁶

Wollstonecraft considerava que la societat en què vivien era desigual i que les dones eren les que en sortien més perjudicades. Per ella, les condicions a què havien de fer front, en especial l'educació, comportaven una impossibilitat d'actuar i no ser conscients de les opressions a que eren sotmeses. En aquest cas, denuncia com a les dones se les privava de propietats personals per tal de subordinar-les als homes i, com a conseqüència, fer que depenguin d'ells econòmicament.

Així doncs, Mary Wollstonecraft afirmava que el fet que les dones no comptessin amb béns o propietats personals, contribuïa a anul·lar-les i fer-les dependents a una figura masculina.

---

²⁶⁴ Ibíd., p. 135.

²⁶⁵ O. De Gouges (2014). *Le bon sens du français*, trad. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.

²⁶⁶ M. Wollstonecraft, op. Cit., pp. 342 – 343.

Dins el missatge de *Les ciutadanes franceses a l'Assemblea Nacional*, Etta Palm d'Aelders va reivindicar la possessió de propietats femenina dins el matrimoni:

*“L'autoritat conjugal només ha de ser conseqüència del pacte social. [...] els poders del marit i de la dona han de ser iguals i individuals [...]”*²⁶⁷

Al·ludint al pacte social, a banda d'estar defensant el matrimoni, també fa referència a una igualtat dins d'aquest. Aquesta afirmació podria comportar amb ella, igual que en el cas de De Gouges, una defensa de que les dones també poguessin comptar amb les seves pròpies propietats i que, en cas del divorci que reclamaven, aquestes fossin repartides equitativament entre ambdós conjugues.

---

²⁶⁷ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 76.

7.4 Educació

L'educació era considerada per totes elles com el principal motiu de la seva condició de subordinació. Olympe de Gouges va escriure a l'epíleg de la seva Declaració:

“Davant qualsevol barrera que se us oposi està en el vostre poder franquejar-les, només us cal voler-ho. Passem ara a l'horrible quadre de què heu sigut en la societat i donat que en aquest moment es tracta d'una educació nacional, mireu si els nostres savis Legisladors pensaran sanament en l'educació de les dones.”²⁶⁸

De Gouges reclama una millora en l'educació femenina, ja que considera que “l'horrible” situació d'inferioritat de la dona és el resultat d'aquesta. Reclama als homes, sobretot els Legisladors, que canviïn el funcionament de l'ensenyament de les dones, ja que és la seva obligació mirar pel benestar de les que haurien de ser considerades les seves iguals.

Segons establia, *“una dona només s'havia d'encarregar de ser bella o amable. Quan posseïa aquestes dues avantatges veia cent fortunes als seus peus. Si no les aprofitava, tenia un caràcter extravagant o una filosofia poc corrent”²⁶⁹*. Amb això, podria referir-se a l'educació que els impartien i com una part d'aquesta estava dirigida a que donessin importància a aspectes superficials i no a l'intel·lecte, ja que eren educades per ser figures belles i pacífiques.

Seguidament, va afirmar que tot i que la lluita per millorar la condició de la dona semblava impossible, era important modificar l'educació impartida a França, ja que aquesta era essencial per facilitar el camí cap a la igualtat i, a més, ajudaria a que els homes en un futur lluitessin al seu costat per assolir l'objectiu que De Gouges plantejava:

“Si intentar donar al meu sexe una consistència honorable i justa és considerat en aquest moment una paradoxa per la meua part, i intentar-ho impossible, deixo als homes que vindran la glòria de tractar aquesta matèria, però en l'espera podem preparar-la per mitjà de l'educació nacional [...]”²⁷⁰

Mary Wollstonecraft, respectivament, va aprofundir sobre l'educació femenina a la *Vindicació sobre els drets de les dones*. Ja des del començament, va deixar clar que considerava l'educació el principal problema pel qual vivien en una situació desigual i el causant de la inferioritat de la dona. De fet, la planteja com una eina de canvi social i busca maneres per millorar i assolir, així, una societat igualitària:

“Penso que una de les causes d'aquesta floració estèril és un sistema d'educació erroni, conformat pels llibres escrits sobre aquest tema per homes que consideraven a les dones més com a dones que no pas com a criatures humanes, i estaven més desitjosos de fer-ne amants atractives que no pas esposes racionals.”²⁷¹

Per l'autora, els culpables de la injusta i opressora situació social eren els homes, ja que ells s'encarregaven d'escriure i publicar els llibres, on hi incorporaven aspectes misògins que afavorien al manteniment de la inferioritat de la dona dins la societat.

Una de les denúncies de Wollstonecraft consistia en què:

---

²⁶⁸ Ibíd., pp. 135 – 136.

²⁶⁹ Ibíd., p. 136.

²⁷⁰ Ibíd., p. 137.

²⁷¹ **M. Wollstonecraft**, op. Cit., p.14.

“A les dones no se’ls permet de tenir vigor intel·lectual suficient per adquirir allò que de veritat mereix el nom de la virtut. [...] els diuen des de la infantesa, i l’exemple de les mares els ensenya, que una miqueta de coneixement de la feblesa humana – justament anomenat astúcia –, un temperament delicat, obediència fingida i escrupolosa atenció a una mena pueril de decència obtindran la protecció de l’home; i que, si són belles, tota la resta serà innecessària.”²⁷²

Per tant, mostra com a les dones se les mantenia en un estat d’ignorància per tal de mantenir-les submises i “pacífiques”, sota l’afirmació que era pel seu bé i comptar amb una protecció, i fer que d’aquesta manera fossin més manejables pels homes i garantir que sempre complirien la seva voluntat.

Posteriorment, recolza el seu argument dient:

“Homes i dones s’han d’educar, en gran mesura, d’acord amb les opinions i els costums de la societat en què viuen. [...] podríem inferir amb justesa que, mentre la societat no es constitueixi d’una manera diferent, no podrem posar massa expectatives en l’educació”²⁷³.

Amb aquesta crítica als costums socials, fa referència a que fins el moment que la societat deixi de ser patriarcal i ja no es transmetin ideologies misògines, que afavoreixin una desigualtat i fomentin que la dona ha de viure en la ignorància, l’educació que tant vol canviar no té cap esperança, ja que aquesta està regida per la cultura en què viuen. Per tant, defensa que si els costums de l’època canvien, les dones podran desconstruir-se i lluitar per la societat igualitària que deixaria de tractar-les com mers objectes.

Una altra de les seves crítiques, consistia en demostrar que a les dones les educaven dins d’un desordre, fet que comportava que no donessin importància a l’educació insuficient que rebien:

“La dependència i les tasques domèstiques fan que estiguin sempre en companyia, aprenen a miquetes; i com que, per a elles, l’aprenentatge és una qüestió secundària, no es consagren a una branca del coneixement amb l’ardor i la perseverança necessaris per donar vigor a les facultats i claredat al judici. [...] Però en l’educació de les dones, el conreu de l’enteniment sempre està subordinat a l’adquisició dels mèrits que són propis del cos [...]”²⁷⁴

Des de petites, els proporcionaven un saber superficial, uns coneixements on transmetien que l’únic que els havia d’importar era la bellesa – tota la resta era insignificant –, per tal de fer-les febles, simples i manipulables. Com a conseqüència de que la seva educació es centrés en el seu cos, no assolien coneixements per desenvolupar un pensament crític, fet que afavoria la seva subordinació. Per tant, les dones es veuen reduïdes a un no res i només s’han de preocupar d’agradar als demés.

No obstant això, Wollstonecraft defensava que havien de ser considerades éssers racionals igual que els homes i que mereixien rebre una educació igual que la masculina. Seguidament, denunciava altre cop que els coneixements que els proporcionaven eren insuficients i que eren tractades com éssers inferiors, el qual es ratificava amb l’educació, des de la seva infantesa:

---

²⁷² Ibid., pp. 39 – 40.

²⁷³ Ibid., p. 43.

²⁷⁴ Ibid., p. 47.

“Les dones, considerades no solament criatures morals, sinó també racionals, haurien d’esforçar-se per adquirir virtuts (o perfeccions) humanes pels mateixos mitjans que els homes, en comptes de rebre una educació pròpia d’una capriciosa espècie de mig ésser.”²⁷⁵”

Afirmant que *“les nenes i els nens jugarien junts sense perill si la distinció entre els sexes no els fos inculcada molt abans que la natura faci cap diferencia”²⁷⁶*, mostra la convicció que les diferències socials entre gèneres es transmeten inicialment als infants amb l’objectiu que aquestes es desenvolupin amb el temps i, d’aquesta manera, les distincions entre ambdós serien presents en el seu dia a dia des de que són petits. Així doncs, Wollstonecraft està fent referència a la creació del gènere i les construccions socials que els envolten, els quals es relacionen amb el comportament del fill o filla abans que hagi nascut.

Posteriorment, inclou als seus arguments com la ignorància a la que són sotmeses les redueix i les converteix en éssers miserables, fet que amb el temps empitjora, ja que la seva ignorància perdura:

“Les dones es troben pertot arreu en aquest estat deplorable; perquè, per preservar-los la innocència – que és com se sol anomenar, per cortesia, la seva ignorància – els oculten la veritat, i els fan adoptar un caràcter artificial abans que les seves facultats hagin adquirit cap mena de vigor. [...] els ensenyen des de petites que la bellesa és el ceptre de la dona [...].”²⁷⁷”

Pot observar-se com Wollstonecraft torna a afirmar que l’educació superficial, basada principalment en la bellesa femenina, es produeix des de que la dona és petita i a com aquesta condició, facilitarà un futur sotmetiment.

Un altre dels problemes que derivava de la insuficient educació, segons Mary Wollstonecraft, era la competència forçada entre dones:

“[...] en comptes de fer-se amiga de les seves filles, les mirarà de reüll, perquè seran les seves rivals... rivals més cruels que qualssevol altres, perquè invitaran la comparació.”²⁷⁸”

Tot i que en aquest cas només s’està referint a una relació entre mares i filles, per l’autora el tipus d’educació que rebien les dones comportava que adoptessin la concepció que la resta del seu gènere eren les seves rivals o amenaces. Un motiu per això és que havien d’esforçar-se per ser les millors pels homes, fet que ocasionava que haguessin de competir entre elles per veure quina destacava, destinant les seves forces en una lluita insignificant i on perdien la seva autonomia, en lloc d’intentar omplir les seves ments amb nous coneixements.

Una altra manera en la que Wollstonecraft va al·ludir a una educació igualitària, i de denunciar els estereotips de gènere que s’inculquen als infants, va ser escrivint:

“Si la por de les nenes no fos fomentada – i potser creada – ,sinó que la tractéssim de la mateixa manera que la covardia en els nois, veuríem de seguida dones d’aspecte més digne.”²⁷⁹”

---

²⁷⁵ Ibid., p. 79.

²⁷⁶ Ibid., pp. 85 – 86.

²⁷⁷ Ibid., p. 88.

²⁷⁸ Ibid., pp. 96 – 97.

²⁷⁹ Ibid., p. 123.

Per tant, l'autora afirmava que si la por que s'inculcava a les nenes fos vista com un aspecte que no hauria de relacionar-se o ser present a la seva personalitat o manera d'actuar, les dones comptarien amb majors coneixements intel·lectuals.

Wollstonecraft va resumir la seva ideologia respecte l'educació dient que *"tot el tarannà de l'educació femenina (l'educació de la societat) fa que les dones amb més bones qualitats es tornin romàntiques i inconstants; i la resta, vanes i mesquines."*²⁸⁰

Théroigne de Méricourt, va fer mencions superficials a l'educació dins el seu discurs a *la Societat Fraternal dels Mínims*, on deia:

*"Franceses, os ho torno a repetir, elevem-nos a l'altura del nostres destins, trenquem els ferros, ja és el moment de que les Dones surtin de la seva vergonyosa nul·litat, on la ignorància, l'orgull i la injustícia dels homes les tenen subjugades des de fa tant temps."*²⁸¹

Amb això, Méricourt podria estar fent referència a la situació d'ignorància a la qual els homes sotmeten a les dones des que són petites, creant una situació injusta on elles viuen en una inferioritat evident a través de la qual les anul·len com a persones. Davant aquesta situació, "l'amazona de la Revolució" incita a les dones a deslliurar-se d'aquesta opressió i lluitar per poder desenvolupar els "seus destins", és a dir, els seus drets naturals.

Etta Palm d'Aelders va manifestar-se en diverses ocasions per tal de millorar l'educació femenina. Al discurs *Sobre la injustícia de les lleis* estableix que:

*"Aquesta formació delicada de la naturalesa ha gravat més profundament la vostra injustícia, perquè en lloc de suplir-la per l'educació i les lleis a favor nostre sembla que únicament se'ns forma pels vostres plaers, mentre que seria més agradable i fàcil associar-nos a la vostra glòria!"*²⁸²

Referint-se a la superioritat física i social masculina que l'oradora esmenta al seu discurs, d'Aelders denuncia que els homes no utilitzin la seva supremacia per millorar la situació femenina i crear una societat igualitària. Contràriament al que ella defensava, les dones eren educades per satisfer els desitjos masculins i complir sempre la seva voluntat. Les ensenyaven a oblidar-se d'elles mateixes i les lleis, tal i com afirma, recolzaven aquesta condició de subordinació, ja que també eren elaborades pels homes, els quals en lloc de veure a les dones com a iguals utilitzaven els seus poders socials i legals per perpetuar la seva inferioritat.

Posteriorment, afegeix al seu argument que:

*"Si la dedicació a l'estudi, si el patriotisme, si la pròpia virtut que es recolza tan sovint a l'amor a la glòria, ens són naturals com a vosaltres, ¿per què no se'ns atorgaria el dret a la mateixa educació i els mateixos mitjans per adquirir-les?"*²⁸³

Per tant, d'Aelders defensa que existeix una igualtat entre ambdós gèneres i que tots dos persegueixen els mateixos objectius, sobretot referint-se a l'amor a la Pàtria i el dret a saber.

---

²⁸⁰ Ibid., p. 147.

²⁸¹ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 157.

²⁸² Ibid., p. 71.

²⁸³ Ibid., p. 72.

Com a conseqüència, afirma que tant homes com dones haurien de gaudir dels mateixos drets, fent especial èmfasis al de l'educació.

Reprenent l'argument inicial d'una igualtat natural, afirma:

“Si aquestes qualitats naturals fossin enfortides per una educació cuidada per l'estímul dels vostres sufragis, per recompenses públiques, no temo dir-ho, el nostre sexe sobrepassaria sovint al vostre. [...] A quantes dones hem vist vèncer una educació tan pueril, feta més per esclaves [...] que per les companyes d'homes lliures?”²⁸⁴”

Etta Palm presenta la convicció que l'educació és la culpable de la inferioritat femenina. Afirma que si aquesta els aportés majors coneixements i les ajudés a desenvolupar els talents que tenen per naturalesa, en lloc de forçar-les a ignorar les seves pròpies virtuts, arribarien a superar el gènere masculí sense cap dificultat. De fet, com hem pogut observar, per ella l'educació femenina no és més que un mètode que empren els homes per garantir la seva superioritat evitant, així, que siguin “les seves companyes”.

Per tal d'intentar apel·lar als homes, postula el següent:

“Elles són les que graven a l'ànima dels vostres estimats fills les paraules recollides del llavis moribunds de les víctimes de la Pàtria: Viure lliure o morir.”²⁸⁵”

Fa referència a com les mares són les encarregades d'educar, en gran part, als seus fills. Tenint en compte aquesta condició, qualifica a les dones com les encarregades de transmetre als seus fills, no a les filles, els ideals de la Revolució per incitar-los a lluitar en un futur i estimar la Pàtria. Així doncs, si les dones no compten amb una instrucció digna, els seus descendents no comptaran amb tant potencial com podrien.

Va reprendre els seus arguments al *Missatge de les ciutadanes franceses a l'Assemblea Nacional* en dir que:

“Els costums són obra del temps i de l'educació, no s'ordenen. La llicència és conseqüència natural del règim opressor de la indissolubilitat del matrimoni i de l'educació insípida i exasperant dels claustres [...], arrodonireu la vostra obra atorgant a les joves una educació moral, igual a la dels seus germans, ja que l'educació és a l'ànima el que la rosada és a les plantes. La fecunda, l'obre, la fortifica i condueix el germen generador de les virtuts i del talent fins la perfecta maduració.”²⁸⁶”

Amb aquesta afirmació, d'Aelders tracta l'educació com una eina primordial per arribar a definir a una persona, però que està en mans dels opressors, els quals s'asseguren de comptar amb els mitjans necessaris, el matrimoni i els claustres, per garantir que el funcionament social és el que ells desitgen és a dir, fa referència al manteniment d'una societat patriarcal.

Etta Palm es mostra convençuda que si les dones comptessin amb una educació més digna i igual a la dels homes, els pensaments tradicionals i costums misògins podrien eliminar-se de la societat, ja que afirma que amb l'educació aquests es perpetuen. De fet, estableix que l'ensenyament és l'encarregat de proporcionar una ment crítica a les persones i les ajuda a madurar.

---

²⁸⁴ Ibid., p. 73.

²⁸⁵ Ídem.

²⁸⁶ Ibid., p. 76.

Per concloure, a l'Acta de l'Assemblea de la *Petició de les dones a l'Assemblea Legislativa* s'observa escrita la importància que li proporcionava a l'educació i les reclamacions que feia per tal d'aconseguir un canvi legislatiu que garanteixi una millor educació per les dones:

“Reclama per elles poder disfrutar plenament dels drets naturals dels que han estat privades per una llarga opressió. Per arribar a aquesta meta demana que les dones siguin admeses als oficis civils i militars i que l'educació de les joves es fongui en les mateixes basses que la dels homes. [...] Demanen doncs: 1. Que l'Assemblea Nacional concedeixi una educació moral i nacional a les noies [...].”²⁸⁷

---

²⁸⁷ Ibid., p. 162.

7.5 Matrimoni

Olympe de Gouges va realitzar crítiques directes al matrimoni a la seva *Declaració pels drets de la dona i la ciutadana*, on es refereix a ell com “*la tomba de l’amor i la confiança*”²⁸⁸ mostrant el seu inconformisme amb aquest costum i transmetent que el matrimoni, per les dones obligat, acaba conduint-los a la infelicitat. Cal recordar el “pacte social” que proposava entre homes i dones al seu epíleg és a dir, una forma d’unió matrimonial equitativa, tant per unes com per uns altres, sense excloure els fills i les filles.

Tenint en compte aquesta afirmació, l’autora considera que el matrimoni comporta una desigualtat entre ambdós gèneres i, per tant, també compara la condició de la dona amb l’esclavatge afirmant que:

*“Si l’amo li dona la llibertat sense recompensa a una edat on l’esclava ha perdut tots els seus encants, què en serà d’aquesta infortunada? El joc del menyspreu [...]. Una jove sense experiència, seduïda per un home a qui ella estima, abandonarà els seus pares per seguir-lo; l’ingrat la deixarà després d’alguns anys, i quant més haurà envellit amb ell, la seva inconstància serà inhumana; si té fills, també l’abandonarà.”*²⁸⁹

Així doncs, De Gouges denuncia el fet que els homes sedueixin a dones aprofitant-se de la seva ignorància, segurament assolida com a conseqüència de l’educació rebuda, i aconseguixin negar-les com a persones per tal de que se sotmetin a la seva voluntat i s’allunyin de tot allò que havien conegut. Segons l’autora, un cop la dona ha perdut tots els seus “encants”, com la bellesa, l’home l’abandonarà sense importar-li que ella no tingui res, ja que la dona depenia d’ell.

A la *Vindicació dels drets de la dona* de Mary Wollstonecraft, un dels principals temes tractats va ser el matrimoni. Una de les conviccions que mostrava referents a la unió matrimonial era:

*“La seguretat del matrimoni permet que la febre de l’amor s’apaivagui, i la temperatura saludable passa per insípida només davant dels qui no tenen suficient intel·lecte per posar la calmada tendresa de l’amistat, la confiança del respecte, en lloc de l’admiració cega i les emocions sensuais del desig. [...]. L’amistat o la indiferència, inevitablement, succeiran l’amor.”*²⁹⁰

Per tant, Wollstonecraft defensava un matrimoni on les passions no hi fossin presents, ja que des del seu punt de vista aquestes eren momentànies, i que en el seu lloc hi hagués una relació d’amistat i confiança o una on ambdues parts fossin indiferents. Per ella, l’amor en un matrimoni mai duraria i conduiria, inevitablement, a aquells conjugues que no es trobessin sota les circumstàncies matrimonials que ella descrivia a una situació d’inestabilitat i infelicitat.

Conseqüent amb si mateixa, escriu que:

“Per tal de complir els deures de la vida i realitzar amb vigor diverses tasques que conformen el caràcter moral, el senyor i la senyora de la família han de deixar d’estimar-se amb passió. Vull dir que no poden permetre’s les emocions que pertorben l’ordre de

---

²⁸⁸ Ibid., p. 137.

²⁸⁹ Ibid., pp. 136 – 137.

²⁹⁰ M. Wollstonecraft, op. Cit., p. 60.

*la societat i absorbeixen els pensaments que podrien emprar-se en una altra ocupació.*²⁹¹”

Reafirma la proposta anterior mitjançant l'argument que si les passions són presents dins el matrimoni, els partícips de la relació es distrauran i trobaran dificultats per realitzar tasques bàsiques és a dir, els seus deures. Per tal d'evitar aquesta situació i assegurar que les ocupacions essencials són ateses, segons Wollstonecraft, és necessari aïllar les emocions dins una unió matrimonial.

Reprèn el tema en dir:

*“Aniré encara més enllà, i afirmaré, sense pensar ni per un moment que es tracti d'una paradoxa, que un matrimoni infeliç sovint és un gran avantatge per a una família, i que l'esposa que el marit té abandonada, en general, és la millor de les mares.*²⁹²”

En aquest sentit, Mary Wollstonecraft podria referir-se al fet que si dins el matrimoni no hi ha sentiments, el marit i l'esposa podrien desenvolupar amb més facilitat les tasques que garanteixin el benestar de la família com tenir més cura dels fills i filles. Aquest, seria per ella seria el cas de les mares si aquesta no fos distreta per les emocions que el seu marit podria despertar-li, i viceversa.

Posteriorment, introdueix i critica el concepte de la dependència matrimonial:

*“Si totes les facultats de l'intel·lecte femení només poden conrear-se d'una manera acordada amb la dependència de la dona respecte l'home, si la dona assoleix el seu únic objectiu en aconseguir un marit i, amb orgull mesquí, es dona per satisfeta amb una corona tan miserable, deixem-la que s'arrossegui amb satisfacció, immersa en tasques que gairebé ni l'eleva per sobre del regne animal: però si, en lluitar pel trofeu de la seva elevada vocació, mira més enllà de la seva vida actual, deixem-li que conreï l'enteniment sense aturar-nos a considerar quin caràcter hagi de tenir el marit amb qui estigui destinada a casar-se. Que es decideixi només, sense massa angoixes a propòsit de la seva felicitat present, a adquirir les qualitats que ennobleixen una criatura racional, i així un marit tosc i sense elegància podrà repugnar al seu gust sense destruir-li la pau de l'esperit. La dona no modelarà la seva ànima per adaptar-la a les fragilitats del seu company, sinó per suportar-les; el caràcter d'ell pot suposar-li una prova però no un impediment per la virtut.*²⁹³”

En aquest fragment, Wollstonecraft deixa clar que les dones són més que figures creades per satisfer els homes i les distancia de la condició que el seu gènere suposaria, és a dir, un objecte d'ús per al seu futur marit. Critica el fet que totes elles s'hagin de sentir satisfetes i creguin que han assolit l'objectiu de la seva vida quan aconsegueixen casar-se, afirmant que haurien de determinar-se elles mateixes. Per tant, les dones han de poder desenvolupar el seu enteniment i centrar-se en la seva pròpia felicitat i, d'aquesta manera, les crítiques possibles per part del seu marit no l'afectaran d'igual manera. De fet, afirma que la dona no ha de deixar de ser qui per tal d'adaptar-se al seu company.

---

²⁹¹ Ibid., p. 61.

²⁹² Ídem.

²⁹³ Ibid., p. 64.

Relacionat amb la dependència, un altre tema que Wollstonecraft va tractar va ser els maltractes i el temor dins un matrimoni establert el següent:

“La gentilesa [...] es transforma en el capteniment submís de l'estat de dependència, el suport de la feblesa que estima perquè vol protecció; i és pacient perquè ha d'aguantar en silenci les ferides, somriure sota una tralla contra la qual no s'atreveix a grunyar.”²⁹⁴

Aquesta afirmació podria relacionar-se amb l'àmbit de la violència de gènere dins la parella. A partir d'aquí, l'autora mostra una reflexió analitzant els motius que desencadenen aquest fenomen i, principalment, torba els seus orígens en l'educació, ja que per tal de que la violència de gènere es pugui transmetre, és necessària una educació sexista que inculqui a les dones una actitud de dependència, silenci i servitud. Com a conseqüència, aquest tipus de violència es propagaria.

No obstant això, Wollstonecraft afirma que *“en aquesta era il·lustrada, cal esperar que sigui possible d'atacar sense perill el dret diví dels marits”²⁹⁵* i, per tant, al·ludeix a la injustícia que suposa que els homes comptin amb poder sobre les dones, en aquest cas, dins el matrimoni.

Un altre aspecte que tractava, era com les dones, des de petites, eren educades per haver de buscar un marit i les conseqüències que aquest fet tenia en la seva manera d'actuar:

“En les classes mitjanes [...] els homes, de joves, es preparen per a una professió, i el matrimoni no es considera l'element més important de la seva vida; mentre que les dones, ben al contrari, no tenen un altre projecte en què hagin d'afinar les seves facultats. [...] Per tal de prosperar en el món [...], han de trobar un bon matrimoni, i sacrifiquen el seu temps per a aquest objectiu, i sovint prostitueixen legalment les seves persones.”²⁹⁶

A partir d'aquesta comparació entre homes i dones, l'autora mostra com les dones estaven disposades a convertir-se en objectes pels homes per tal de poder aconseguir l'aprovació i, conseqüentment, un marit que les acceptés. En moltes ocasions, les acabaven educant per sentir amor pel plaer, per tal de satisfer els homes, i això comportava que se centressin en qüestions secundàries i insignificants. Tal i com afirma, *“l'únic que han de fer és vestir-se i viure per complaure'ls; i l'amor, fins i tot l'amor innocent, no tarda en enfonsar-se en la lascívia, quan l'exercici del deure és sacrificat al plaer.”²⁹⁷*

D'altra banda, Wollstonecraft denunciava que el principal motiu pel qual les dones es casaven era per elevar la seva posició social i no perquè realment ho volien, tot i que com a conseqüència de l'educació rebuda no ho creien així:

“Les noies es casen simplement per millorar la seva posició, per dir-ho amb una expressió vulgar i prou expressiva, i el control que exerceixen sobre el seu propi cor és prou perfecte com per no permetre's d'enamorar-se fins que se'ls ofereixi un home de gran fortuna.”²⁹⁸

Per tal d'abandonar tots aquests costums, l'autora considerava essencial, a part de canviar l'educació, que tant homes com dones canviessin la seva manera d'actuar davant el matrimoni:

---

²⁹⁴ Ibid., p. 66.

²⁹⁵ Ibid., p. 82.

²⁹⁶ Ibid., pp. 117 – 118.

²⁹⁷ Ibid., p. 144.

²⁹⁸ Ibid., p. 148.

“On volem que les dones modestes trobin marits de qui no s’hagin d’apartar contínuament fastiguejades? Cal que tots dos sexes conreïn igualment la modèstia.”²⁹⁹”

Etta Palm d’Aelders, per la seva part, en el seu discurs *Sobre la injustícia de les lleis a favor dels homes a expenses de les dones*, es manifesta mostrant el matrimoni com una eina opressora per les dones i com un dels signes principals de la seva infelicitat.

En ell, l’oradora es refereix a la unió matrimonial com una esclavitud per la dona, on aquesta es veu obligada a complir la voluntat del seu pare i casar-se amb l’home que ell decideixi. D’Aelders reflexa com les dones són forçades a renunciar a la seva llibertat per esdevenir la companyia ideal del seu marit, qui ha de veure en ella una figura submissa que obeeixi les seves ordres.

“Els prejudicis que han envoltat el nostre sexe [...] han fet canviar el més dolç, el més sant dels deures per nosaltres, el d’esposa i mare, en una penosa i horrible esclavitud. Sí, Senyors, no hi ha res més humiliant que exigir com un dret, el que seria gloriós obtenir per elecció; [...] guanyar el vostre cor, la vostra mà, la unió a un company de vida, a un altre nosaltres-mateixes, mitjançant el que no som nosaltres, per una submissió cega a la voluntat dels nostres pares, i fer un estudi particular de la coqueteria, per suavitzar el nostre captiveri.”³⁰⁰”

Per tant, el fet de veure’s obligades a complir totes aquestes exigències, comporta que odiïn allò que en algun moment podrien haver desitjat i culpa als homes de no deixar-les ser les seves iguals, de privar-les del dret d’elecció, d’oprimir-les i no permetre’ls trobar un marit sent elles mateixes, sense haver de complir els estàndards socials i viure en un estat de submissió permanent on se’ls priva la felicitat.

Etta Palm continua els seus arguments afirmant que aquesta presa de la llibertat, la qual es troba en mans masculines, s’ha produït des que són petites, quan els seus pares les obliguen a casar-se amb homes a qui elles deprecien conduint-les a una vida de desgràcies, en la qual viuen subordinades i els seus marits esdevenen les figures principals de la seva infelicitat:

“Al sortir de la infantesa, entregada a un dèspota a qui, sovint, el cor rebutja, els dies més bonics de les nostres vides transcorren entre els gemecs i les llàgrimes, mentre que la vostra fortuna es converteix en la presa del frau i de la disbauxa.”³⁰¹”

Posteriorment, fa una crida per la igualtat entre ambdós sexes dins el matrimoni quan afirma que:

“La feliç Constitució retorna als homes els seus drets, comenceu per justos amb nosaltres; que d’ara en endavant siguem voluntàriament les vostres companyes i no les vostres esclaves.”³⁰²”

Ahora, remarca la hipocresia masculina, ja que ells han lluitat per deslliurar-se de les cadenes de l’Antic Règim (S. XV – XVIII) i tornar a obtenir els seus drets, però són els homes qui continuen oprimint a les dones i no apliquen sobre elles la igualtat que van reclamar per ells. D’Aelders

---

²⁹⁹ Ibid., p. 253.

³⁰⁰ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 71.

³⁰¹ Ídem.

³⁰² Ibid., p. 72.

manifesta que elles volen ser les seves iguals esdevenint les seves companyes i gaudint, així, conjuntament de la llibertat per la qual van lluitar.

Etta Palm reprèn l'aspecte de l'opressió matrimonial al seu discurs *Missatge de les ciutadanes franceses a l'Assemblea Nacional*, on reafirma la importància de la igualtat entre els homes i les dones dins aquest i proporciona una explicació per la seva condició de subordinació. L'oradora mostra la convicció que elles han hagut d'esdevenir esclaves i viure infelices, ja que és la manera que tenen els homes de sentir-se segurs amb ells mateixos i afavorir la seva creença d'una superioritat masculina. No obstant això, mostra com la inferioritat forçada de la dona, també té conseqüències en els homes perquè estan malgastant energies que podrien invertir en continuar lluitant pels seus drets.

“És un refinament del despotisme per fer odiosa la constitució al sexe, i per la degradació de la nostra existència, alabant el vostre amor propi, adormir-vos als braços d'una esclava, i d'aquesta manera debilitar la vostra energia, per millor reblar les vostres cadenes.”³⁰³

---

³⁰³ Ibid., p. 76.

7.6 Dret a armar-se

Respecte a Olympe de Gouges, cal destacar que al segon article de la *Declaració dels Drets de la Dona*, presenta la seguretat i la resistència a l'opressió, el qual podria relacionar-se amb el fet d'armar-se, com un dels drets necessaris i que no haurien de ser atorgats per cap autoritat, ja que són preexistent en la vida de qualsevol ciutadà al dir:

“[...] els drets naturals i imprescindibles de la Dona i de l'Home: aquests drets són la llibertat, la propietat, la seguretat i sobretot la resistència a l'opressió.”³⁰⁴

L'autora també tracta aquest tema en l'obra *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?* (*Will he, or will he not, be King?*), proposa la creació d'una Guàrdia Nacional femenina, però aquesta vegada no per lluitar contra els enemics externs de França o defensar-se a elles mateixes, sinó per defensar i vigilar les dones de la família reial, en especial a la reina Maria Antonieta:

“ La Reina hauria de tenir al seu voltant només dones que siguin capaces de reconèixer amenaces i que puguin aconsellar-la per tornar a guanyar l'amor del poble francès. [...] Incorporo a aquest projecte la idea de crear una Guàrdia Nacional de dones que vigilin i cuidin a la Reina, Madame Royale i Madame Elizabeth [...]. No tingueu por, Senyors; si deseu confiança [...] en aquestes dones, no us defraudaran. La culpa recaurà en els nostres caps si la Reina desapareix una altra vegada, o conspira sense ser descoberta. Tot el meu sexe serà el nostre garant.”³⁰⁵

En afirmar que les dones seran castigades per les conseqüències que pugui comportar una mala vigilància, Olympe de Gouges està reclamant, a part del dret a comptar amb armes, una igualtat jurídica en vers els homes i, per tant, ser les seves iguals. Posteriorment, al·lega que totes les dones haurien de poder defensar la Pàtria, ja que elles van ser les principals participants de la Revolució i han de comptar amb aquest dret. Tal i com també han afirmat les anteriors oradores, De Gouges vol encoratjar tant homes com dones, postulant que les noves legions d'Amazones han de lluitar de la mateixa manera que ho van fer les seves avantpassades honorant-les a elles i al futur de França:

“Les circumstàncies permeten a tots els ciutadans de qualsevol classe, edat i sexe per poder defensar Pàtria. Les dones poden haver estat les que més han participat a la Revolució que ens garanteix una Constitució per regenerar el Regne i assegurar la felicitat de tots: estaria tant fora de lloc que poguessin contribuir més i salvaguardar el futur de França? [...] En el nom d'aquest sexe sensible, abans frívol ara crucial, us pregunto, Senyors, que els seus noms s'inscriguin a la Revolució [...] que les amazones modernes puguin, avui, recrear la fabulosa història de les seves germanes en unes circumstàncies més nobles.”³⁰⁶

La principal lluita de Théroigne de Méricourt era aconseguir que les dones comptessin amb armes i poguessin defensar França de la mateixa manera que els homes ho havien fet. Al seu discurs pronunciat a *La Societat Fraternal dels Mínims*, Méricourt fa referències constants a aquesta reivindicació:

---

³⁰⁴ Ibíd., p. 132.

³⁰⁵ O. De Gouges. (2014). *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?*, trad. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.

³⁰⁶ Ídem.

*“Ciudadanes, no olvidem que ens devem al complet a la Pàtria; que correspon al nostre deure més sagrat estrènyer entre nosaltres els llaços de la unió, de la confraternitat i propagar els principis d’una tranquil·la energia amb la finalitat de preparar-nos amb tanta saviesa com coratge per rebutjar els atacs dels nostres enemics. [...] Armem-nos; tenim dret a això per naturalesa i inclús per la llei; mostrem als homes que no som inferiors a ells ni en virtuts ni en coratge; mostrem a Europa que les Franceses coneixen els seus drets [...]”*³⁰⁷

El seu objectiu era aconseguir unir totes les dones i encoratjar-les a lluitar contra els enemics del país, afirmant que aquest és el seu deure i un dels seus drets naturals que ningú els pot negar. D’aquesta manera, si aconseguïen armar-se podrien demostrar als homes que no són inferiors a ells i demostrar a la resta d’Europa que les dones són tan fortes com els homes i que es mereixen ser tractades com iguals. Tot i això, és una lluita que han de realitzar totes elles com a conjunt.

Continua insistint en la importància d’assolir aquesta meta dient que:

*“Ens armarem perquè és raonable que ens preparem per defensar els nostres drets, les nostres cases i perquè seríem injustes pel que respecta a nosaltres i responsables amb la Pàtria, si la pusil·lanimitat que hem après en l’esclavitud tingués encara ascendent suficient per impedir-nos doblegar les nostres forces.”*³⁰⁸

Amb aquesta afirmació, Méricourt li proporciona a la seva reivindicació un nou objectiu. A banda de defensar la Pàtria, si s’armen estaran defensant els seus drets i lluitant per la seva pròpia llibertat, aconseguint deixar enrere la falta de valor per deslliurar-se de la seva esclavitud, això és la seva condició d’inferioritat, i assolir totes juntes l’aprovació dels seus drets naturals. Per tant, no poden deixar que els anys d’opressió anteriors les aturin. De fet, un altre motiu que dona per animar-les és recordant-los que han d’honrar les avantpassades i que és el seu deure lluitar també per elles:

*“Situem-nos en els temps en què les nostres Mares, les Gales [...] combatien al costat dels seus marits per rebutjar els enemics de la Llibertat, la mateixa sang continua corrent per les nostres venes.”*³⁰⁹

Conseqüent amb si mateixa, torna a fer referència a la importància d’aconseguir la llibertat després d’haver estat oprimides durant tants anys:

*“Ciudadanes, per què no començar a concórrer amb els homes? Pretenen ells sols comptar amb drets en la glòria? No, no... També nosaltres volem merèixer una corona cívica i pretendre morir per una llibertat que ens és, potser, més volguda que a ells, ja que els efectes del Despotisme es feien encara més pesats sobre els nostres caps que sobre les seues.”*³¹⁰

Aquest cop, però, també fa referència a com els homes, tot i estar lluitant per una igualtat, les priven dels seus drets i no les deixen participar en una lluita que elles anel·len des de fa més

---

³⁰⁷ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 156.

³⁰⁸ *Ibid.*, pp. 156 – 157.

³⁰⁹ *Ibid.*, p. 157.

³¹⁰ *Ídem.*

temps, ja que a part d'haver estat oprimides per l'Antic Règim (S. XV – XVIII) també ho havien estat per aquells que havien de ser els seus companys.

Per tant, per Théroigne de Méricourt, el fet de comptar amb armes no era només una manera de lluitar contra els enemics de França, sinó que també ho era per defensar els drets naturals de les dones i unir-les per empoderar-les i desfer-se del seu esclavatge.

Etta Palm d'Aelders va pronunciar-se a favor d'aquet dret a la *Petició de les dones a l'Assemblea Legislativa*, al dir que:

“Reclama per elles poder disfrutar plenament dels drets naturals dels que han estat privades per una llarga opressió. Per arribar a aquesta meta demana que les dones siguin admeses als treballs civils i militars³¹¹”.

Així doncs, Etta Palm relacionava el fet de poder ser partícips dels treballs militars amb el deslliurament de l'opressió femenina i, com a conseqüència, la igualtat entre gèneres. Tal i com afirmaven les seves contemporànies, aquest era un dels seus drets naturals i no podia ser negat.

Al seu discurs *Sobre la injustícia de les lleis*, també va defensar aquest dret dient:

“Els augustos representants d'aquesta nació acaben d'aplaudir l'intrèpid coratge de les Amazones en un dels vostres departaments i els permeten formar un cos per la defensa de la pàtria. És un xoc contra els prejudicis amb els que s'han envoltat la nostra existència³¹²”.

En aquest, afirma que el fet de poder comptar amb una legió d'Amazones i d'haver acceptat a les dones dins la *Societat Patriòtica dels Amics de la Veritat*, és un pas més cap la igualtat i una manera de començar a trencar els estereotips i prejudicis que estaven lligats al seu sexe.

Posteriorment, va preguntar retòricament als francesos i les franceses si *“Acàs l'intrèpid coratge de les dones no sobrepassava el dels homes a la batalla de Salamina?³¹³”* per tal de recordar-los, igual que ho faria Méricourt, com en un passat les dones havien estat fortes en el passat i la importància que aquestes havien tingut a les batalles, animant-les així a lluitar per elles mateixes.

---

³¹¹ Ibid., p. 162.

³¹² Ibid., p. 70.

³¹³ Ibid., p. 73.

7.7 Igualtat laboral i independència econòmica

Olympe de Gouges, al sisè article de la *Declaració dels Drets de les Dones*, escriu:

“Totes les Ciutadanes i Ciutadans [...] han de ser igualment admissibles en totes les dignitats, llocs i treballs públics, segons les seves capacitats i sense altres distincions que les de les seves virtuts i talents.”³¹⁴

Donant gran importància a la defensa de la igualtat i al deure de permetre, sense cap discriminació pel seu gènere, a les dones formar part de tots els càrrecs públics. D’aquesta manera, pretén aconseguir atorgar el dret i la inclusió de la participació de les dones a la vida pública.

A l’article tretzè, reprèn la igualtat d’obligacions i drets al dir:

“Pel manteniment de la força pública i per les despeses d’administració, les contribucions de la dona i de l’home són iguals; ella participa en totes les càrregues, en tots els treballs penosos; ha de, doncs, participar alhora en la distribució dels llocs, oficis, càrrecs, dignitats i la indústria.”³¹⁵

En aquest, principalment denuncia els prejudicis que hi ha entorn la dona i els estereotips de les tasques que realitza al ser considerades “penoses”, intentant restar importància als “seus oficis” quan el treball ha de ser una feina que dignifiqui l’ésser humà atemptant, així, contra un dels seus drets. A partir d’aquesta afirmació, reclama que a les dones, les quals ja són partícips de tasques que la societat veu com a inferiors, se’ls ha de permetre i respectar el dret de participar en altres activitats i treballs per tal de fonamentar la igualtat de drets.

Finalment, a l’epíleg afirma que: *“si no destaca precisament ni en música ni en pintura, no pot ser admesa a cap funció pública, quan ella tindria tota la capacitat per fer-ho”³¹⁶*, donant visibilitat a un altre dels prejudicis als que havien de fer front les dones, ja que si aquestes no eren capaces de complir amb els estereotips que la societat els imposava, molts dels quals estaven relacionats amb comptar amb una educació insuficient que les conduïa a ser únicament una bona companyia, eren vetades de moltes altres activitats com oficis quan haurien de ser perfectament admissibles.

Mary Wollstonecraft va incloure a la *Vindicació dels drets de la dona* la importància d’incorporar les dones a altres sectors laborals, però alhora va reivindicar que *“els pocs oficis oberts a les dones no són liberals, sinó servils”³¹⁷*. Aquesta afirmació sobre el sexisme laboral, va relacionar-la amb la segregació sexual present en l’educació, la qual inclina a les dones a decantar-se per oficis que siguin propis dels rols de gènere de l’època, ja que elles eren instruïdes per exercir serveis i cuidar als altres, en especial als homes.

Referint-se a aquesta condició, Wollstonecraft va establir que:

“Les dones, sens dubte, podrien estudiar l’art de guarir i ser metgesses, i no solament infermeres. Sembla que la decència els hagi assignat l’ofici de parteres.”³¹⁸

---

³¹⁴ Ibid., p. 133.

³¹⁵ Ibid., p. 134.

³¹⁶ Ibid., p. 137.

³¹⁷ Segons: **M. Wollstonecraft**, *op. Cit.*, p.298.

³¹⁸ Ibid., p. 297.

Amb això, l'autora no pretenia criticar els oficis esmentats, sinó el fet que només fossin les dones, de manera no natural, aquelles que els exercien. És a dir, reivindicava que indirectament les dones eren forçades a desenvolupar tasques dirigides a servir els altres en tot moment i que, per tant, podrien desenvolupar els oficis que se'ls "prohibien" socialment si se'ls donés l'oportunitat.

Davant aquesta condició, va culpabilitzar, en part, al govern per aquesta situació i va exigir-los un canvi a les lleis, ja que *"no és prou defectuós aquest sistema de govern, i prou indiferent a la felicitat d'una meitat dels seus membres, si no encoratja a les dones a exercir oficis respectables perquè puguin menar una vida honesta i independent?"*³¹⁹

Reprèn el seu argument i es recolza dient:

*"Quantes dones malgasten així la seva vida, víctimes de la insatisfacció, i haurien pogut treballar com a metgesses, dirigir una granja, portar una botiga, i estar-se dempeus, alimentades per la seva pròpia labor, en comptes d'haver d'acotar el cap [...]"*³²⁰ i *"que respectable és la dona que es guanya el pa mitjançant el compliment d'algun deure, en comparació amb la bellesa més perfecta!"*³²¹

En aquest cas, denuncia com l'educació que rebien les dones i els rols de gènere que se'ls assignen, les obliguen a realitzar uns oficis concrets i oblidar-se d'altres que es relacionaven amb els homes. Wollstonecraft, en dir "haver d'acotar el cap", relaciona aquesta condició amb la subordinació i la por amb que les dones vivien. De fet, ella afirma que és més digne treballar que haver de complir els estereotips de la bellesa.

Posteriorment, també va denunciar que:

*"Sovint els pares tenen la crueltat de no llegar recursos econòmics a aquestes noies educades per la feblesa; i llavors han de dependre, no solament de la raó, sinó també de la generositat dels seus germans."*³²²

Amb això, denuncia com les dones no comptaven amb béns personals i com aquesta condició només suposava una major dependència cap als homes per part de les dones. De fet, el no poder comptar amb els seus propis recursos econòmics, les obligava a estar lligades a un home tota la seva vida, ja fos el seu marit o algun familiar.

Etta Palm d'Aelders a la *Petició de les dones a l'Assemblea Legislativa* va establir que:

*"Reclama per elles poder disfrutar plenament dels drets naturals dels que han estat privades per una llarga opressió. Per arribar a aquesta meta demana que les dones siguin admeses als treballs civils [...]"*³²³

Presenta la inclusió de les dones als oficis i activitats públiques com un dels mètodes, entre altres, de desfer-se de tot allò que caracteritza l'opressió femenina i que, com a conseqüència, els permeti exercir els seus drets naturals, el qual és un dels objectius primordials que comparteixen les quatre figures femenines. Per la baronessa, les dones són capaces d'exercir

---

³¹⁹ Ibid., p. 299.

³²⁰ ídem.

³²¹ Ibid., p. 300.

³²² Ibid., p. 128.

³²³ A.A.V.V.: 1789-1793. *La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*, cit., p. 162.

tot tipus de treballs i haurien de ser incloses en tots aquells oficis que només els homes realitzen, ja que tal i com afirma al *Discurs sobre la injustícia de les lleis*:

“La naturalesa ens ha creat per ser les companyes dels vostres treballs i de la vostra glòria. Si us va atorgar un braç més vigorós, ens va fer les vostres iguals en força moral [...].”³²⁴

D’aquesta manera, s’adonarien que són iguals en força, tot i que afirma que elles compensen la seva inferioritat física amb la moral. No obstant això, posteriorment afirmaria que les dones podrien arribar a ser superiors als homes en alguns aspectes.

---

³²⁴ Ídem.

REPRESENTACIÓ I ACTIVITAT EN LA VIDA POLÍTICA	<p>Olympe de Gouges: En el moment que els drets polítics de les dones, negats a la Revolució, fossin considerats i se'ls permetés formar part d'agrupacions polítiques així com ser escollides igual que els homes a qualsevol càrrec polític, de manera directa o indirecta, França podria considerar-se un país democràtic. De fet, afirmava que el govern francès havia estat depenent durant anys de la participació anònima de les dones i que la política havia de ser un mètode de protecció i defensa per ambdós gèneres.</p> <p>Mary Wollstonecraft: Criticava el sistema de govern i reivindicava que les dones havien de comptar amb figures al govern que les representin per poder lluitar pels seus drets de manera més directa. És a dir, al·ludia a la necessitat de tenir la dona com a subjecte polític. Una de les seves lluites principals en aquest àmbit era que les dones poguessin estudiar política.</p> <p>Théroigne de Méricourt i Etta Palm d'Aelders: Perseguien l'objectiu de demostrar que el fet de ser dones no hauria de suposar una barrera en el moment de realitzar activitats polítiques, remarcant que altres figures femenines han desenvolupat tasques de gran poder amb anterioritat i han estat exitosos. Per elles, la participació política és una posició que les dones es mereixen per naturalesa.</p>
DIVORCI	<p>Olympe de Gouges: Defensava un “contracte social entre l'home i la dona” i un canvi de lleis on els rols del matrimoni tradicional esdevinguin més favorables per la dona. Segons De Gouges, l'acceptació del divorci garantiria una existència més honorable i feliç per ambdues parts. Cal destacar que per ella la dissolució del matrimoni havia de beneficiar tant homes com dones i que els fills i les filles havien de comptar amb el dret d'heretar.</p> <p>Mary Wollstonecraft: El matrimoni privava a les dones de realitzar activitats públiques i les podia fer menysprear les tasques que segons la societat els pertocava. Wollstonecraft deia que “s'havien de fer a les dones lliures”, al·ludint possiblement a la concessió del divorci. A l'obra <i>María o los agravios de la mujer</i>, es mostra una part de la realitat que l'autora vol aconseguir en permetre a la protagonista trencar la seva unió matrimonial.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Per d'Aelders el divorci no era vist únicament com un dret que els pertanyia, sinó que era fonamental perquè les dones fossin lliures i poguessin gaudir, igual que els homes, dels privilegis de la Revolució. Fa referència a la importància d'un pacte social entre marit i esposa i demanava un canvi en les lleis que garantís als conjugues poder separar-se.</p>
POSSESSIÓ DE PROPIETATS	<p>Olympe de Gouges: Ho considerava un dret natural per tothom, ningú podia veure-s'hi privat a excepció que una necessitat pública ho requerís, però davant aquesta situació havien de ser compensats. De fet, afirmava que en cas de divorci les propietats de cada individu siguin respectades i garantides.</p> <p>Mary Wollstonecraft: Denunciava com privar a les dones de comptar amb propietats personals era una manera de subordinar-les als homes a través de la dependència econòmica.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Defensava que les dones poguessin comptar amb les seves pròpies propietats i que, en cas del divorci, fossin repartides equitativament entre ambdós conjugues.</p>

<p>EDUCACIÓ</p>	<p>Olympe de Gouges: Reclamava als Legisladors que canviessin el funcionament de l'ensenyament, ja que l'educació que impartien a les dones estava destinada a donar importància a aspectes superficials, com la bellesa, enlloc de l'intel·lecte i convertir-les en figures pacífiques.</p> <p>Mary Wollstonecraft: L'educació és la principal causant de la inferioritat de la dona i l'única eina que pot ajudar a assolir una societat igualitària. Afirmava que es buscava mantenir les dones en un estat d'ignorància per fer-les més submises als homes. De fet, mostrava la convicció que se les preparava únicament per agradar als homes. L'educació a la que volia arribar no tenia cap esperança, ja que estava regida per la cultura en què vivien, comportant que les dones no poguessin deixar de ser vistes com mers objectes. El sistema educatiu que tenien impulsava la creació del gènere i les construccions socials que els envolten i, a més, donava a les dones la concepció que la resta del seu gènere eren les seves rivals.</p> <p>Théroigne de Méricourt: Afirmava que a través de l'educació els homes aconseguien anul·lar a les dones com a persones i, per tant, les incitava a lluitar per aconseguir millorar l'educació, la qual considerava un dret natural.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Considerava que les dones eren educades per satisfer els desitjos masculins i oblidar-se d'elles mateixes. Així doncs, demanava un canvi a les lleis per millorar l'ensenyament i afirmava que si es proporcionaven majors coneixements a les dones, aquestes podrien arribar a superar el gènere masculí. Recolzava els seus arguments dient que si les dones no comptaven amb una instrucció digna, els seus descendents no comptarien amb tant potencial com podrien. Afirmava que el control de l'educació per part dels homes afavoria el manteniment d'una societat patriarcal.</p>
<p>MATRIMONI</p>	<p>Olympe de Gouges: El definia com "la tomba de l'amor i la confiança" i cal destacar el pacte social que proposava entre homes i dones. Denunciava el fet que els homes seduïssin a les dones aprofitant-se de la seva ignorància i aconseguissin negar-les com a persones per tal de que se sotmetin a la seva voluntat i s'allunyin de tot allò que havien conegut.</p> <p>Mary Wollstonecraft: Defensava un matrimoni on les passions no hi fossin presents, ja que des del seu punt de vista aquestes eren momentànies i els dificultaven assegurar les ocupacions essencials. Alhora, criticava que les dones creguessin que el seu objectiu a la vida era aconseguir casar-se, afirmant que haurien de determinar-se elles mateixes. De fet, l'autora mostra com les dones estaven disposades a convertir-se en objectes pels homes per tal que un marit les acceptés. Wollstonecraft denunciava que el principal motiu pel qual les dones es casaven era per elevar la seva posició social i no perquè realment ho volien.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Veia la unió matrimonial com una esclavitud per la dona, on aquesta es veu obligada a complir la voluntat del seu pare i casar-se amb l'home que ell decideixi, renunciant a la seva llibertat. Afirmava que el fet de veure's obligades a complir aquestes exigències, comportava que odiessin allò que en algun moment podrien haver desitjat.</p>

	<p>L'oradora mostra la convicció que elles han hagut d'esdevenir esclaves i viure infelices, ja que és la manera que tenen els homes de sentir-se segurs amb ells mateixos i afavorir la seva creença d'una superioritat masculina.</p>
DRET A ARMAR-SE	<p>Olympe de Gouges: Va proposar la creació d'una Guàrdia Nacional femenina per defensar i vigilar les dones de la família reial. Al·legava que totes les dones havien de poder defensar la Pàtria, ja que elles van ser les principals participants de la Revolució i han de comptar amb aquest dret.</p> <p>Théroigne de Méricourt: El seu objectiu era aconseguir unir totes les dones i encoratjar-les a lluitar contra els enemics del país, afirmant que aquest és un dels seus drets naturals i deures. Afirmava que el fet de comptar amb armes no era només una manera de lluitar contra els enemics de França, sinó que també ho era per defensar els drets naturals de les dones i unir-les per empoderar-les i desfer-se del seu esclavatge.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Relacionava el fet de poder ser partícips dels treballs militars amb el deslliurament de les opressions i, com a conseqüència, la igualtat entre gèneres. Tal i com afirmaven les seves contemporànies, aquest era un dels seus drets naturals i no podia ser negat.</p>
IGUALTAT LABORAL I INDEPENDÈNCIA ECONÒMICA	<p>Olympe de Gouges: Reclamava que a les dones, les quals ja eren partícips de tasques que la societat veia com a inferiors, se'ls havia de permetre i respectar el dret de participar en altres activitats i treballs per tal de fonamentar la igualtat de drets.</p> <p>Mary Wollstonecraft: Afirmava que les dones eren instruïdes per exercir serveis i cuidar als altres, en especial als homes i inclinades indirectament a decantar-se per oficis que siguin propis dels rols de gènere de l'època. Alhora, denunciava com les dones no comptaven amb béns personals i com aquesta condició només suposava una major dependència cap als homes per part de les dones.</p> <p>Etta Palm d'Aelders: Presentava la inclusió de les dones als oficis i activitats públiques com un dels mètodes de desfer-se de tot allò que caracteritzava l'opressió femenina i que, com a conseqüència, els permeti exercir els seus drets naturals.</p>

8. CONCLUSIONS MARC PRÀCTIC: Per què els homes necessitaven privar a les dones d'aquells drets que elles reivindicaven?

La lluita per aconseguir una igualtat de condicions entre homes i dones té els seus orígens, tal i com s'ha pogut veure, al S. XVIII. En aquest període, les dones ja lluitaven per poder comptar amb una millor condició i deixar de ser vistes com ciutadanes de segona classe. Tot i això, el fet que actualment se segueixi necessitant i veient un moviment on hagin de lluitar per deslliurar-se de les opressions, mostra com a un gran nombre d'homes no els beneficia o interessa que les dones comptin amb una independència.

Referent al món polític, els homes han comptat, i compten, amb un major poder i representació dins aquest àmbit. Les dones de la Revolució Francesa (1789 – 1799), com ja hem vist, van haver de fer front a aquesta situació i lluitar per poder comptar amb una mínima activitat en la vida política.

Podria dir-se que l'exclusió a la que es veien sotmeses beneficiava el col·lectiu masculí, el qual no volia atorgar-los, tal i com elles definien, el poder d'exercir un dels seus drets naturals. Aquest fet és degut a que al ser ells els que comptaven amb el control, que les dones poguessin accedir a la vida política els perjudicaria, ja que estarien donant veu al gènere oposat i, per tant, els rols tradicionals que perpetuaven que la veu masculina fos l'escoltada es desfarien i deixarien d'existir.

Tanmateix, aquesta condició també podria veure's modificada en el moment que el col·lectiu femení reivindicés cada vegada amb més efervescència l'assoliment de drets que els garantís arribar a una igualtat amb els homes. Com a conseqüència, la superioritat i els privilegis masculins desapareixerien, posició a la que molts no estaven disposats a renunciar.

El mateix podia aplicar-se dins l'àmbit matrimonial. El fet de no concedir el dret a divorci de manera directa, tot i que també obligava als homes a formar part d'una unió segurament infeliç, era degut a que així podrien controlar i assegurar el compliment de la seva voluntat des dels àmbits més rutinaris i petits.

D'aquesta manera, feien especial èmfasi en el manteniment dels rols de gènere, com que la dona és quedés a casa cuidant els fills i filles o netejant, adaptant-les a la seva superioritat de manera indirecta, fins al punt que moltes d'elles ho acceptaven al haver de fer front a aquesta opressió des d'edats molt properes. Cal recordar que la mateixa situació la veien reflectida en el matrimoni dels seus progenitors i que era el seu pare qui preparava, en la majoria dels casos, les unions matrimonials en funció de les seves pròpies necessitats. Per tant, necessitaven fer de la dona un objecte.

Un altre mètode per assegurar que el sistema patriarcal es mantenia i que el seu poder no disminuïa era garantir que les dones es veiessin sota la necessitat i obligació de dependre d'una figura masculina. És a dir, havien de tenir la convicció que la majoria de dones els necessitaven per poder sobreviure i cobrir les seves necessitats bàsiques. Un dels principals recursos per assolir aquest objectiu era mitjançant el control de la seva economia i privar-les de propietats individuals o béns materials i econòmics, ja que així haurien de recórrer a ells en la majoria de les situacions diàries.

D'altra banda, si els concedien armes, corrien el risc que algun dia poguessin aixecar-se de manera violenta, igual que ells havien fet davant l'Antic Règim, o que tal i com afirmava Méricourt les dones s'adonessin que podien deslliurar-se de les cadenes que les oprimien i que eren tan fortes com els homes. Com a conseqüència, el moviment feminista prendria més força, comportant un augment de l'exigència de la concessió dels drets que es mereixen per naturalesa.

No obstant això, aquest seguit de restriccions i condicions van ser facilitades pel control de l'educació que exercien els homes. Això els permetia decidir les ideologies que inculcaven i d'aquesta manera, tal i com afirmaven les feministes, les preparaven per obeir-los i acceptar i normalitzar el seu paper de submissió per garantir el funcionament del sistema que els homes defensaven.

Una eina tan poderosa com és l'educació, també les conduïa a desenvolupar tasques que les oprimien per voluntat pròpia, ja que les forçaven a creure que la seva inferioritat estava justificada i no havien ni necessitaven aspirar a més ni a voler estar a la mateixa alçada que el col·lectiu masculí.

Aquest darrer fet, era més fàcil si evitaven que la lluita femenina es realitzés de manera conjunta i unitària, el qual aconseguien mitjançant l'ensenyament augmentant les possibilitats del fracàs de les seves reivindicacions enemistant-les entre elles. De fet, tal i com hem indicat als textos i anàlisis anteriors, les obligaven a creure que eren les seves rivals i que necessitaven competir entre elles per poder arribar a assolir el seu objectiu vital – també inculcat pels homes – que era estar sota el control de l'home. De fet, aquesta sempre ha estat una de les principals lluites de la dona, aconseguir una sororitat i deslliurar-se de totes les imposicions.

Així doncs, els homes de la Revolució no estaven disposats a concedir-los tot aquell seguit de drets, ja que, com s'ha vist, suposarien una amenaça per la perpetuació d'un sistema on la seva superioritat i voluntat eren les que prevalien. Per tant, el fet de comptar una distribució social on les dones també fossin escoltades i poguessin lluitar de manera igualitària els suposava una gran pèrdua de poder i control sobre una gran part de la població, la qual podia aspirar a comptar amb els mateixos drets que ells.

12. CONCLUSIONS

A partir de la investigació i anàlisi de les obres, podem corroborar o no les hipòtesis plantejades a l'inici del treball:

- A)** La seva principal reivindicació era aconseguir un canvi en l'educació, ja que aquesta suposava el factor principal de la desigualtat en la societat i per garantir que les noves generacions mantinguessin aquest sistema.
- B)** Consideraven l'obtenció del divorci essencial per deslliurar-se de la seva opressió pel fet que la situació femenina dins el matrimoni era de completa subordinació.
- C)** Demanaven el dret a vot per poder participar activament dins la vida política i comptar amb veu dins la població.
- D)** Reclamaven l'accés a treballs més dignes per poder independitzar-se econòmicament i deixar de realitzar oficis relacionats únicament amb la servitud.

No obstant això, però, cal recordar que els resultats obtinguts no són representatius de totes les dones del moment i, per tant, no podem afirmar que totes les contemporànies a *Olympe de Gouges*, *Mary Wollstonecraft*, *Théroigne de Méricourt* i *Etta Palm d'Aelders* defensessin i perseguissin els mateixos objectius. Dit això, podem establir el següent:

La dona ha de tenir accés a una educació digna.

Primerament, podem afirmar que la primera hipòtesi era certa, doncs s'ha observat que en les obres analitzades un dels principals temes tractats era l'educació. Totes elles, en especial Wollstonecraft, la consideraven la peça clau per aconseguir que la dona deixés de ser inferior a l'home. De fet, tant De Gouges, Wollstonecraft, Méricourt i D'Aelders coincidien en el fet que el sistema educatiu de l'època únicament era emprat, referint-se a la qüestió femenina, per convertir-les en éssers pacífics sense veu i per aconseguir que normalitzessin la seva condició de submissió, a la qual havien de fer front d'ençà que eren petites.

A més, remarcaven el fet que les forçaven indirectament a preocupar-se d'aspectes superficials com la bellesa i a no pensar per elles mateixes ni mostrar interès per altres conceptes que no fossin satisfer els desitjos masculins i obeir-los en tot moment.

Consegüentment, hem pogut veure com van relacionar aquest àmbit directament amb el fet que fossin tractades com objectes i com el mateix ensenyament les incitava a interioritzar-ho, acceptar-ho i, fins i tot, defensar-ho en algunes ocasions, ja que no totes aconseguien desenvolupar un sentit crític envers la seva situació.

Arran de la manca d'instrucció i manipulació que denunciaven, van començar a sorgir aspectes com la sororitat en obres com la *Vindicació pels drets de la dona* de Wollstonecraft, on va proporcionar pinzellades de com l'educació els feia creure, d'altra banda, que les dones eren rivals entre elles per tal d'evitar que juntes poguessin deslliurar-se de l'opressió.

Un altre argument que van emprar per apel·lar els homes per aconseguir una millora, en aquest cas d'Aelders, va ser el de mostrar com el fet que les dones comptessin amb una escassa i miserable educació comportaria que les futures generacions, és a dir, els seus fills i filles, no comptessin amb tot el potencial necessari, doncs eren les mares qui s'encarregaven d'educar-los a la llar.

Així doncs, elles quatre afirmaven que l'educació era una de les principals variants que afectaven i condicionaven la seva situació de subordinació i defensaven que havien de ser tractades com éssers racionals igual que ho eren els homes. Cal recordar que totes elles es referien a l'educació com un dels seus drets naturals, el qual estava sent ignorat per part del sistema que volien canviar, en aquest cas, mitjançant reformes legislatives.

El divorci és essencial per assolir l'alliberació femenina.

En segon lloc, malgrat no haver trobat evidències que Méricourt defensés el divorci, De Gouges, Wollstonecraft i D'Aelders mostraven la convicció que la concessió d'aquest seria favorable per la millora de la condició femenina. Consideraven que era un dels principals àmbits que aconseguiria "alliberar" a les dones i concedir-los una existència sense dependències i més felicitat.

Cal destacar que tant De Gouges com D'Aelders, tot i que aquesta de manera més superficial, defensaven un contracte social entre homes i dones, on ambdós comptessin amb beneficis igualitaris de la separació i afavorir els seus fills i filles.

La defensa del divorci partia del fet que consideraven que el matrimoni les oprimia a través de diferents àmbits. Hem pogut veure exemples com el de De Gouges, qui el definia com la "tomba de l'amor i la confiança", el de Wollstonecraft que criticava el fet que les dones s'haguessin de veure obligades a casar-se per millorar la seva condició social i no perquè volguessin, o el de D'Aelders quan defensava que el matrimoni els feia perdre la llibertat, ja que elles eren ignorades des del principi a l'haver de casar-se amb l'home que el seu pare considerés.

A més, mostraven el seu descontentament davant la situació que s'obligués a creure a les dones des que eren petites que casar-se i aconseguir marit era el seu principal objectiu a la vida, que aquest les faria felices i que per tal de garantir el seu funcionament i estabilitat havien d'oblidar-se d'elles mateixes i satisfer els desitjos del seu home, a qui es veien obligades a obeir sense qüestionar-lo.

Arran de totes les opressions que denunciaven, reivindicaven amb força intensitat que el divorci hagués d'acceptar-se per aconseguir, així, una millora de la condició femenina per tal de fer-les més independents.

El gènere femení ha de ser inclòs al món polític perquè es pugui assolir la igualtat de la Revolució.

En tercer lloc, cal dir que en les obres analitzades només s'ha trobat evidència directa que Olympe de Gouges presentava aquesta preocupació, ja que afirmava que tots els ciutadans i ciutadanes havien de poder formar part en la creació de les lleis sigui de manera directa o a través dels representants que escollien.

No obstant això, les quatre van reivindicar la necessitat d'incloure les dones dins el món polític. Sent un dels principals temes tractats a la *Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana*, De Gouges defensava la integració de la dona en la vida política, de fet afirmava que França no podria ser considerat un país democràtic fins que el col·lectiu femení pogués formar part de les decisions i lleis que es prenen en un país.

Wollstonecraft, per la seva part, lluitava per aconseguir que les dones poguessin estudiar política i, d'aquesta manera, poder introduir les dones dins el govern i poder comptar amb representants femenines, ja que d'aquesta manera podien garantir que algú es preocupés de manera directa pels seus problemes.

Darrerament, D'Aelders i Méricourt, afirmaven que aquest era un dels seus drets naturals i que, com molts altres, se'ls estava sent negat injustament.

Tenint en compte aquests arguments, tot i no poder establir que defensaven el dret a vot, podem dir que la inclusió femenina dins la política sí que era una de les seves principals preocupacions, a causa del fet que amb aquesta reforma tots podrien gaudir dels suposats privilegis que la Revolució Francesa (1789 – 1799) va portar i seria una manera directa que la veu de les dones fos escoltada i respectada dins la població, gràcies a la representació amb què podrien comptar.

Comptar amb treballs més dignes ajudarà a posar fi a la subordinació femenina.

En quart lloc, hem pogut veure com De Gouges defensava que per fomentar la igualtat entre gèneres era necessari que les dones poguessin realitzar altres oficis que no estiguessin relacionats amb una situació d'inferioritat, comptessin amb connotacions negatives o fossin mal vistos per la societat.

Seguidament, Wollstonecraft relacionava el que considerava com la precària educació femenina amb el fet que les dones sentissin l'obligació i acceptessin treballar en oficis relacionats amb la servitud o relacionats a tenir cura de la resta. A més, a la seva *Vindicació sobre els drets de la dona* podem observar diverses denúncies al fet que el gènere femení es veiés subjecta a una situació de dependència envers l'home a conseqüència de no poder comptar amb béns personals.

Aquest àmbit, de fet, per D'Aelders era considerat un dret natural i una manera de desfer-se de les opressions. Per tant, tot i que no s'han trobat escrits de Méricourt respecte a aquest tema, podem dir que la inclusió de les dones a un món laboral més digne i a l'assoliment d'una independència econòmica era una de les preocupacions de les autores.

Altres maneres d'assolir la igualtat entre gèneres: la possessió de propietats i d'armes.

Durant la recerca, han sorgit altres àmbits pels quals van decidir lluitar com la defensa de la possessió de propietats. De Gouges ja la incloïa en l'explicar el seu contracte social entre homes i dones, on afirmava que en cas de divorci les propietats de cada individu havien de ser respectades i garantides. Alhora, establia que aquest era un dels principals drets que no podien ser privats, a excepció dels requeriments d'alguna necessitat pública, i, per tant, denunciava que les dones no poguessin comptar amb elles.

D'igual manera, d'Aelders defensava la possessió de propietats personals i afirmava que en cas de divorci aquestes havien de ser repartides equitativament entre els conjugues. Wollstonecraft també va donar veu al fet que fossin privades de les propietats i afirmava que era només una manera que tenien els homes de subordinar les dones.

Un altre aspecte pel qual van lluitar va ser la concessió d'armes i el dret a protegir-se. Aquest va ser el principal objectiu de Théroigne de Méricourt, qui volia unir totes les dones i encoratjar-les a lluitar per defensar el seu país dels enemics igual que ho feien els homes. De fet, afirmava que poder armar-se era una manera de deslliurar-se de l'esclavatge que Méricourt deia que vivien i d'apoderar-les.

De Gouges va proposar la creació d'una Guàrdia Nacional femenina per defensar les dones de la família reial, així com va reivindicar el dret de les dones a poder defensar França. Finalment, Etta

Palm d'Aelders relacionava, igual que Méricourt, el fet de poder formar part de treballs militars amb una manera de poder deslliurar-se de tot allò que les oprimia i, per tant, aconseguir la igualtat entre gèneres.

Les seves experiències personals van marcar les seves lluites futures.

Després d'haver dut a terme la investigació, també hem pogut veure com les seves lluites i reivindicacions estaven íntimament relacionades amb la seva vida personal. Les vivències familiars a les quals totes elles van haver de fer front van marcar de manera directa els seus discursos i arguments posteriors.

En el cas d'Olympe De Gouges, el fet de créixer sense una figura paterna ferma, haver estat obligada a contraure matrimoni i a tenir i criar sola un fill durant la seva adolescència, així com totes les crítiques que va rebre en intentar comptar amb veu, van comportar que una de les seves principals lluites fos la de millorar les condicions matrimonials i la defensa dels fills il·legítims.

Ahora, va condicionar la seva visió sobre les unions conjugals, la qual estava plena de connotacions negatives, i la humiliació que ella considerava que havia viscut la podria haver ajudat a desenvolupar un sentiment d'empatia envers totes les altres dones impulsant-la, així, a esdevenir una de les primeres defensores dels drets de la dona.

Mary Wollstonecraft, va haver de conviure durant la seva infantesa amb un pare alcohòlic que agredia físicament a la seva esposa i, per tant, la mare de l'autora davant seu, el refús a rebre una educació digna fins temps posterior a conseqüència de les ideologies misògines del seu pare i va haver de fer front al que ella descrivia com "les humiliacions del seu germà Ned".

Aquest seguit de situacions van poder desencadenar que Wollstonecraft s'oposés fermament al matrimoni i el veïés com una forma d'opressió. A més, que el seu pare s'oposés a l'educació femenina podria haver condicionat el seu pensament posterior i la importància que l'autora va donar-li al moment de qualificar-la com la base de les desigualtats entre gèneres.

Com hem vist, Théroigne de Méricourt va ser víctima de nombrosos abusos físics per part de familiars directes a ella, com la seva madrastra, avis i tieta. Aquesta condició es relaciona fàcilment amb el fet que la seva defensa principal fos el dret a armar-se i, per tant, a poder defensar-se a elles mateixes i el seu país.

Finalment, Etta Palm d'Aelders va haver de fer front a l'abandonament del seu marit després que es quedés embarassada, podent desencadenar que anys després ella defenses fermament el dret a divorci i lluités per millorar les condicions dins el matrimoni.

Així doncs, podem concloure que les seves vivències personals van comportar que anys després elles mateixes sentissin la necessitat de voler lluitar per millorar la condició femenina i d'empatitzar amb la resta de dones franceses. Ahora, podem afirmar que la principal reivindicació d'Olympe de Gouges, Mary Wollstonecraft, Théroigne de Méricourt i d'Etta Palm d'Aelders era aconseguir un canvi en l'educació, ja que aquesta suposava el factor principal de la desigualtat en la societat i per garantir que les noves generacions mantinguessin aquest sistema.

Tanmateix, hem comprovat que consideraven l'obtenció del divorci essencial per deslliurar-se de la seva opressió pel fet que la situació femenina dins el matrimoni era de completa

subordinació i que reclamaven l'accés a treballs més dignes per poder independitzar-se econòmicament i deixar de realitzar oficis relacionats únicament amb la servitud.

No obstant això, només De Gouges ha deixat escrit que volia concedir el dret a vot a les dones, tot i que la resta van demanar la participació activa dins la vida política i poder comptar amb veu dins la població.

Finalment, hem pogut veure altres lluites que elles quatre consideraven essencials per aconseguir una igualtat entre ambdós gèneres, com el dret a poder armar-se o la concessió de propietats i béns privats per les dones.

Cal destacar que tots els aspectes i àmbits tractats en el treball eren vistos i considerats per les quatre autores com drets naturals dels quals elles i totes les dones eren privades i, per tant, volien incitar-les a totes a continuar lluitant per aconseguir assolir allò que se'ls havia de ser concedit com a dret des del seu naixement.

13. REFERÈNCIES

MARC TEÒRIC:

EL PAPER I LA PÈRDUA DELS DRETS DE LA DONA

- **AboutEspañol.** (2016). Consultat el 02 / 08 / 2019, a *¿Qué es el feminismo? Definición de siete autoras fundamentales.*: <https://www.aboutespanol.com/que-es-el-feminismo-1271569>
- **Ancient History Encyclopedia.** (2019). Consultat el 09 / 08 / 2019, a *Women in the Middle Ages*: <https://www.ancient.eu/article/1345/women-in-the-middle-ages/>
- **Lerner, G.** (1986). *The Creation of Patriarchy*. New York: Oxford University Press, pp. 17, 29, 46 – 49, 53, 212.
- **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo.** (2004). Consultat el 09 / 08 / 2019, a *Importancia de la mujer en las sociedades antiguas de Egipto y Mesopotamia.*: <http://mujermundoantiguo.blogspot.com/2008/05/importancia-de-la-mujer-en-las.html>
- **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo.** (2004). Consultat el 09 / 08 / 2019, a *Introducción*: <http://mujermundoantiguo.blogspot.com/2008/05/introduccion.html>
- **El papel de la mujer en el Mundo Antiguo.** (2004). Consultat el 09 / 08 / 2019, a *El papel de la mujer en Grecia y Roma.*: <http://mujermundoantiguo.blogspot.com/2008/05/grecia-y-roma.html>
- **Mujeres con Ciencia.** (2017). Consultat el 08 / 09 / 2019, a *¿Fue el patriarcado un producto del Neolítico?*: <https://mujeresconciencia.com/2017/03/09/fue-patriarcado-producto-del-neolitico/>
- **Mujeres en Red.** (2005). Consultat el 08 / 08 / 2019, a *La historia de las mujeres, todavía una asignatura pendiente.*: <http://www.mujeresenred.net/spip.php?article272#nb1>
- **New Scientist.** (2018). Consultat el 08 / 08 / 2019, a *The origins of sexism: How men came to rule 12,000 years ago.*: <https://www.newscientist.com/article/mg23831740-400-the-origins-of-sexism-how-men-came-to-rule-12000-years-ago/#ixzz5waha0m6x>
- **The Guardian.** (2015). Consultat el 08 / 08 / 2019, a *Early men and women were equal, say scientists*: <https://www.theguardian.com/science/2015/may/14/early-men-women-equal-scientists>

LES DONES DE LA REVOLUCIÓ FRANCESA I EL PRIMER FEMINISME

- **Bonilla, G.** (2009). *Teoría feminista, ilustración y modernidad*, p. 200. Consultat el 23 / 06 / 19, a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5810214>
- **El Mundo.** (2017). Consultat el 03 / 08 / 2019, a *Antifeministas: así piensan las defensoras del heteropatriarcado.* :

<https://www.elmundo.es/f5/comparte/2017/08/20/5991b529e2704e422d8b45b4.html>

- **Historia Siglo 20.** (2003). Consultat el 11 / 08 / 2019, a *Los Orígenes del Feminismo Histórico*.: <http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/origfem.htm>
- **Historia Siglo 20.** (2003). Consultat el 11 / 08 / 2019, a *La Revolución Francesa y los derechos de la mujer*.: <http://www.historiasiglo20.org/sufragismo/revfran.htm>
- **Muy Historia.** (2019). Consultat el 11 / 08 / 2019, a *Las mujeres de la Revolución Francesa*: <https://www.muyhistoria.es/h-moderna/reportaje/las-mujeres-durante-la-revolucion-francesa-221559128015>
- **Nash, M.** (2004). *Mujeres en el mundo. Historia, retos y movimientos*. Madrid: Alianza, pp. 75 – 77, 66, 70.
- **Niedzwiski, Y. B.** (1991). *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*. Institut d'investigació pel desenvolupament de l'espai cultural europeu, pp. 22 – 23. Recollit de: https://www.academia.edu/30301847/Las_mujeres_en_la_revoluci%C3%B3n_Francesa
- **Nueva Tribuna.** (2016). Consultat el 11 / 08 / 2019, a *El papel de la mujer en la Revolución Francesa*.: <https://www.nuevatribuna.es/articulo/historia/papel-mujer-revolucion-francesa/20160307120958126162.html>
- **Revolución Antifeminista.** (2009). Consultat el 03 / 08 / 2019, a *Manifiesto Antifeminista*: http://www.revolucionantifeminista.org/?page_id=9
- **Roudinesco, É.** (1990). *Feminismo y revolución. Théroigne de Méricourt*. (C. Moreno, Trad.) Barcelona: Península, pp. 53 – 54.

LA REVOLUCIÓN FRANCESA (1789 – 1799)

- **Garcia, M. i Gatell, C.** (2016). *4 Geografía i història*. Vicens Vives, pp. 26 – 31.

OLYMPE DE GOUGES

- **A.A.V.V.** (1989). *1789-1793. La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*. Barcelona: La Sal, pp. 129 – 137.
- **Blanco, O.** (2000). *Olympe de Gouges (1748 – 1793)*. Madrid: Del Orto, pp. 20, 21, 34 – 35, 37, 49, 52 – 54.
- **Gouges, O. d.** (2014). *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas?* Olympe de Gouges. English translations of the original French texts. Recollit de: https://www.olympedegouges.eu/will_not_be_king.php
- **Gouges, O. d.** (2014). *Le bon sens du français*. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts. Recollit de: https://www.olympedegouges.eu/french_commonsense.php

- **Manzanera López, L.** (2010). *Olympe de Gouges. La cronista maldita de la Revolución Francesa*. El Viejo Topo, pp. 10 – 11, 21 – 24, 31 – 32, 37, 46 – 47, 85 – 86, 95 – 96, 99, 110, 117, 130 – 131, 139, 143 – 145, 158, 160, 169, 174, 189, 196, 219, 223.
- **Puleo, A.** (1993). *La Ilustración olvidada. La polémica de los sexos en el siglo XVIII*. Barcelona: Anthropos, pp. 153 – 154.

MARY WOLLSTONECRAFT

- **Amorós, C.** (2005). *Teoría feminista: de la Ilustración a la globalización. De La Ilustración al segundo sexo*. Madrid: Minerva Ediciones, pp. 127 – 128.
- **Bonilla, G.** (2009). *Teoría feminista, ilustración y modernidad*, p. 196. Consultat el 23 / 06 / 19, a <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5810214>
- **El Universal.** (2019). Consultat el 12 / 09 / 2019, a *Mary Wollstonecraft y Mary Shelley, las precursoras del feminismo.*: <https://confabulario.eluniversal.com.mx/mary-shelley-feminismo/>
- **Niedzwiski, Y. B.** (1991). *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*. Institut d'investigació pel desenvolupament de l'espai cultural europeu, p. 12. Recollit de https://www.academia.edu/30301847/Las_mujeres_en_la_revoluci%C3%B3n_Francesa
- **RTVE.es.** (2018). Consultat el 12 / 09 / 2019, a *En la mente de Mary Shelley, la madre de Frankenstein.*: <http://www.rtve.es/las-claves/en-la-mente-de-mary-shelley-la-madre-de-frankenstein-2018-05-28/>
- **Tomalin, C.** (1993). *Vida y muerte de Mary Wollstonecraft*. (M. López, Trad.) Barcelona: Montesinos, pp. 22, 24 – 26, 28 – 29, 43 - 44, 48 - 49, 54 – 55, 57 – 58, 60, 63 - 64, 76, 80 – 81, 89 – 90, 92, 109, 122 – 123, 125, 127, 136, 140, 137 – 138, 140 – 141, 188 – 189, 216 – 217, 205, 208, 220, 222, 228 – 229, 261 – 262, 269 – 277, 283, 285 – 286.
- **Wollstonecraft, M.** (2014). *Vindicació dels drets de la dona*. (J. J. Roca, Trad.) L'art de la memòria, p. 159.

THÉROIGNE DE MÉRICOURT

- **A.A.V.V.** (1989). *1789-1793. La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*. Barcelona: La Sal, pp. 155 – 157.
- **Martino, G. B.** (2000). *Las filósofas. Las mujeres protagonistas en la historia del pensamiento*. (M. Poole, Trad.) Cátedra, p. 217.
- **Muy Historia.** (2019). Consultat el 09 / 07 / 2019, a *Marcha de las furias*: <https://www.pressreader.com/spain/muy-historia/20190422/283424898005162>
- **Niedzwiski, Y. B.** (1991). *Las mujeres en la revolución francesa (1789)*. Institut d'investigació pel desenvolupament de l'espai cultural europeu, p. 7. Recollit de https://www.academia.edu/30301847/Las_mujeres_en_la_revoluci%C3%B3n_Francesa

- **Puleo, A.** (1993). *La Ilustración olvidada. La polémica de los sexos en el siglo XVIII*. Barcelona: Anthropos, p. 149.
- **Roudinesco, É.** (1990). *Feminismo y revolución. Théroigne de Méricourt*. (C. Moreno, Trad.) Barcelona: Península, pp. 13 – 18, 34 – 42, 48 – 49, 51 – 53, 60 – 61, 55, 67, 75, 81 – 82, 93, 98 – 102, 106 – 107, 121 – 122, 145 – 146, 148, 153 – 154, 159 – 161.

ETTA PALM D'AELDERS

- **A.A.V.V.** (1989). *1789-1793. La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos*. Barcelona: La Sal, pp- 70 – 77.
- **McMillan, J.** (2000). *France and Women, 1789-1914: Gender, Society and Politic*. Routledge.
- **Vega, J.** (2015). Academia.edu. Consultat el 11 / 07 / 2019, a *Feminist republicanism. Etta Palm-Aelders on justice, virtue and men*, pp. 334 – 335, 338, 342. : https://www.academia.edu/1915662/Feminist_republicanism._Etta_Palm-Aelders_on_justice_virtue_and_men
- **Wilson, K.** (1991). *An Encyclopedia of Continental Women Writers, Vol. 1*. St James Press, p. 6.

RECONeixEMENT ACTUAL

- **Diario Sur.** (2018). Consultat el 07 / 10 / 2019, a Las cinco mujeres que impulsaron el feminismo en Europa: <https://www.diariosur.es/sociedad/cinco-mujeres-impulsaron-20180122153055-nt.html>
- **El Español.** (2017). Consultat el 27 / 09 / 2019, a *Mary Wollstonecraft, la primera feminista*.: https://www.lespanol.com/cultura/historia/20170908/245226164_0.html
- **El Periódico.** (2019). Consultat el 07 / 10 / 2019, a *Flora Tristán: la pionera del feminismo del 99%*: <https://www.elperiodico.com/es/mas-periodico/20190323/flora-tristan-la-pionera-del-feminismo-del-99-7368889>
- **Luchadoras.** (2019). Consultat el 08 / 10 / 2019, a *Emma Goldman; anarquista, feminista y anarquista poer el control natal*.: <https://luchadoras.mx/emma-goldman-feminista/>
- **Milenio.** (2017). Consultat el 10 / 10 / 2019, a *Cuarta ola feminista*: <https://www.milenio.com/opinion/tania-meza-escorza/meza-de-redaccion/la-cuarta-ola-feminista>
- **Focus on women.** (2017). Consultat el 26 / 09 / 2019, a *Olympe de Gouges, la revolucionaria olvidada*.: <https://focusonwomen.es/olymp-gouges-la-revolucionaria-olvidada/>
- **Hasta el tiesto.** (2018). Consultat el 05 / 10 / 2019, a *La segunda ola del feminismo*: <https://hastaeltiesto.wordpress.com/2018/12/27/segunda-ola-del-feminismo/>

- **Medium.** (2015). Consultat el 06 / 10 / 2019, a *Top 12 de mujeres emblemáticas para el mundo: precursoras del feminismo.*: <https://medium.com/@Daanew/top-12-de-mujeres-embl%C3%A9maticas-para-el-mundo-precursoras-del-feminismo-cedf7471edb0>
- **Mujeres en Red.** (2008). Consultat el 07 / 10 / 2019, a *Feminismo: historia y corrientes*: <http://www.mujiresenred.net/spip.php?article1397>
- **Muy historia.** (2019). Consultat el 05 / 10 / 2019, a *Las olas del feminismo a lo largo de la historia.*: <https://www.muyhistoria.es/contemporanea/fotos/las-olas-del-feminismo-a-lo-largo-de-la-historia/6>
- **Muy Historia.** (2017). Consultat el 07 / 10 / 2019, a *15 mujeres que impulsaron el feminismo*: <https://www.muyhistoria.es/contemporanea/fotos/15-mujeres-que-impulsaron-el-feminismo/>
- **National Women's History Museum.** (2017). Consultat el 06 / 10 / 2019, a *Lucretia Mott*: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/lucretia-mott>
- **National Women's History Museum.** (2017). Consultat el 06 / 10 / 2019, a *Elizabeth Cady Stanton*: <https://www.womenshistory.org/education-resources/biographies/elizabeth-cady-stanton>

MARC PRÀCTIC:

LLUITES COMUNES

- **A.A.V.V.** (1989). *1789-1793. La voz de las mujeres en la Revolución francesa. Cuadernos de quejas y otros textos.* Barcelona: La Sal, pp. 70 – 77, 129 – 137, 155 – 157, 162.
- **Gouges, O. d.** (2014). *Sera-t-il roi, ne le sera-t-il pas? Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.* Recollit de https://www.olympedegouges.eu/will_not_be_king.php
- **Gouges, O. d.** (2014). *Le bon sens du français. Olympe de Gouges. English translations of the original French texts.* Recollit de https://www.olympedegouges.eu/french_commonsense.php
- **Wollstonecraft, M.** (2014). *Vindicació dels drets de la dona.* (J. J. Roca, Trad.) L'art de la memòria, pp. 14, 39 – 40, 43, 47, 60 – 61, 64, 66, 79, 82, 85 – 86, 88, 96 – 97, 117 – 118, 123, 128, 144, 147 – 148, 253, 295, 297 – 300, 335, 342 – 343.